

ALMANAH
KATOLIŠKEGA DIJAŠTVA
1922

P.

ALMANAH
KATOLIŠKEGA DIJAŠTVA
ZA LETO 1922

II

42.683

Inv. št. 030021167

Le prerano je umrl Vaš duhovni oče in voditelj, nepozabni škof dr. Mahnič. Navdušeno ste dijaki in akademiki sprejeli njegovo poslednje očetovsko poročilo o priliki orlovskega tabora v Mariboru l. 1920.

No, kljub njegovi smrti Vaše krščansko gibanje ni zaspalo, marveč se vedno bolj tesno združujete vsi, srednješolci, akademiki in starešine, želeč pod skupnim vodstvom bolj gotovo ostati na pravem potu večnih resnic in krščanskih čednosti. Prav je, da želite v odboru vsestransko izobraženega in za Vas vnetega duhovnika, ki naj Vam pomaga, da ne zabredete v tmine modernih zmot, pač pa ostanete v luči večnih resnic.

Ker ste vsi tako dobro razpoloženi, upam, da boste drage volje sprejeli sledeča splošna navodila za smer vsega Vašega življenja.

1.

Največja milost, ki ste jo prejeli od Boga, je sveti krst. Koj ob početku življenja ste se po botrih odpovedali hudobnemu duhu, strastem in mesenim poželjivostim Bogu zoprnega sveta; po istih botrih ste obljubili vero v Boga Stvarnika, v Boga Odrešenika, v Boga svetega Duha in zvestobo sveti katoliški Cerkvi do groba. Po tej odpovedi in po teh obljubah ste bili krščeni in sprejeti v katoliško Cerkev, v število otrok Božjih in v trumo dedičev večnega življenja.

To je edino pravo stališče. Vsaj je vendar znanstveno dokazano, da je Bog, Stvarnik nebes in zemlje. Tega notranjega prepričanja vsega človeškega rodu od početka njegove zgodovine še ni nobena znanost podrla, pač pa ga napredek vseh znanosti le še bolj utrjuje.

Istotako je znanstveno dokazano, da Jezus Kristus iz Nazareta je res ne le poslanec Božji, ampak pravi za nas včlovečeni Bog. Ravno kar smo praznovali Njegovo smrt in Njegovo vstajenje od mrtvih, kakor je že poprej napovedal. Še nobeni, bodisi zgodovinski, bodisi znanstveni kritiki se ni posrečilo, da bi to dejstvo ovrgla, ali vsaj omajala znanstveno prepričanje o njem.

In katoliška Cerkev? Ali ni neovrgljiva in neovržena zgodovinska resnica, da jo je utemeljil sam Gospod, da naj med vsemi narodi nadaljuje delo odrešenja in sicer kot edina učiteljica večnih resnic, delivka Božjih milosti in oznanjevalka Božje volje za naše življenje, za kar ji je podeljen sv. Duh, Duh vse resnice, da jo vodi in se ne more zmotiti.

Kako trden in zanesljiv je torej temelj, na kateri ste bili postavljeni koj ob početku Vašega življenja! Ob tej priliki ste pa dobili tudi notranjih moči, po katerih bi mogli prirodne sile svoje duše tekom življenja primerno in dosledno razvijati. Vsaj vendar vse naše življenje izvira iz notranjih naših moči, ki se v njem udeležujejo.

Naša duša ima dve glavni moči: razum in voljo. Razum hoče resnice. Kako se radujete, ko se Vam v srednjih in višjih šolah vsak dan novi nauki podajajo, ter se Vam razum ne le razvija, ampak tudi napolnjuje z bogastvom resnic. Prestrašite se pa že gole misli, da bi bili nauki, kakor Vam jih podajajo učitelji in knjige, morebiti zmotni.

In zares je v znanosti mnogo ne le dvomljivega, ampak naravnost zmotnega. Zato pa je napredek v znanostih tudi v tem, da se polagoma očiščujejo resnici primešanih zmot. In hvala Bogu, da znanosti v tem oziru zares napredujejo.

Ako ima znanost resnico pomešano z zmotami, ta žalostna okolnost navadno ne vpliva posebno na naše vsakdanje življenje razen ene znanosti. Katera je ta znanost? Ona, ki se peča z vprašanji o Bogu, o postanku sveta in življenja na njem, o človeku in njegovi duši, smrti in večnosti. Odgovor na ta vprašanja sega pregloboko v vse naše življenje od rojstva do smrti. V tem oziru bi bila usodepolna vsaka zmota. Resničen in zanesljiv odgovor nam mora biti podan. Vsaj ga ne moremo šele iskati, že otrok se mora po njem vzgajati, poučevati in voditi.

Ali imamo tak zanesljiv odgovor? Ako ga ne bi imeli, bi bil pač človek najbolj nesrečno bitje na svetu. Vse ostale stvari dosežajo svoj namen, le človek, ki s svojim umom vse ostale vidne stvari nadkriljuje, le človek ne bi vedel za svoj končni namen, ne bi vedel za svojo življenjsko nalogo. Torej, ali imamo kak zanesljiv odgovor? Pri učenih možeh ga ne najdemo. Iščejo ga, toda ker si nasprotujejo, stari in moderni, pač ne vemo, koga bi se oklenili; le to vemo, da zraven morebitne resnice vsak učenjak podaja tudi zmot. Oh, pa vsaj so še tako globoko padli, da so obupali in trdijo, da se resnica sploh ne more spoznati. In vendar: jaz živim, bližam se smrti, pojdem v večnost, pa ne vem, ne kaj je življenje, kaj smrt in kaj večnost! Prašam Vas, ali bi v takih osodepolnih dvomih mogli živeti mirno?

Ne obupaj! Ker je Bog naš Stvarnik, je poskrbel, da točen odgovor na stavljen vprašanja dobi vsakdo, kdor le hoče. Odpri knjigo človeškega rodu! Nepobitno nam dokazuje, kako je Bog poskrbel, da je v teh življenjskih in večnih zadevah poučen prvi človek, potem prvi rod po očakih, po prerokih in nazadnje po Sinu Božjem, po Jezusu Kristusu in po njem po katoliški Cerkvi, ki jo je on ustanovil, ter jo vodi in varuje, da se ne zmoti, marveč oznanjuje čisto resnico vsem, ki so dobre volje.

Resnica nam je torej dana. Poučuje se o njej otrok, v njeni luči se vzgaja, oznanja se ljudstvu po zanesljivih učениkih, ki jih je sam Bog ovlastil za to. Izobražencem se resnica ravno tako oznanja, pa še bolj na globoko in široko dokazuje po potrebah časa in razmer. Kako bogata, krasna in zmagovita je katoliška literatura! In sicer najbolj razvita in napredna v najbolj nevarnih časih, kakor v 4. in 5. stoletju, v srednjem veku in v novem modernem, izredno naprednem času. Katoliška literatura stoji na vrhuncu razvitka.

3.

Druga moč naše duše je volja, ki hoče dobro in se naslaja v lepem. Dobra je, ali pa hudobna; kakršna volja, posebno njena ljubezen, tak je ves človek. Voditelj volje, ki je sama po sebi slepa, je sicer razum, toda on je močno odvisen od same volje. Volja naravnava razum, kaj naj pre-mišljuje, kaj naj dokazuje, v kakem pravu naj se udejejuje.

Vsaj vemo iz lastnega življenja, kako znamo dokazati kot pravo vse to, kar je volji milo in drago. Ni je zablode, katere ne bi razum gnan od volje znal braniti in kot pravo dokazovati. Sploh se trdi, da modroslovní sistemi nimajo svojega začetka v razumu, ampak v volji.

Iz tega lahko posnamemo, kako važna je prava izobrazba volje. Res, dopada se nam, kar je dobro, toda s svetim Pavlom čutimo, da je druga postava v naših udih, ki dobremu nasprotuje, da ne storimo dobro, ki ga odobravamo, ampak hudo, ki ga obsojamo.

Da bi zmagali, so nam dane naravne in nadnaravne moči v našo voljo. Od dobrega nas more zapeljati ugodno naslajevanje telesno, bacchus in venera; da se temu nagibu moremo upreti, imamo čednosti zmernosti, ki vodi nasladno uživanje v pravih mejah zmernosti in vzdržnosti. Od dobrega nas more odvrniti velik strah vseh težav, ako ostanemo na potu čednosti; zoper to nevarnost nam je dan pogum, da se težav ne ustrašimo, ampak jih naskočimo, premagamo in odločno nosimo. Radi naše izkvarjenosti nismo vsikdar pripravljeni dati vsakemu, kar mu gre, da to slabost premagamo, nam pomaga pravičnost, ki nam je globoko v srce vsajena. V življenju kaj radi pozabimo na svoj zadnji cilj, da bi vse svoje življenje nanj naravnali; da to usodepolno pozabljivost premagamo, nam je dana modrost, ki gleda vedno na cilj in izbira sredstva, ki so najbolj pripravna, da ga dosežemo.

To so štiri glavne čednosti naše duše, ki naj nas na potu življenja vodijo. Ker je pa človek poln strasti, nam te čednosti pokrepi še milost Božja, da strasti moremo premagati, ako le hočemo. In zares, ali ne opažamo vsakega dne, kako se razlikuje življenje človeka, ki je v milosti Božji od onega, ki živi po svojih strasteh in je milost zapravlil.

Zraven so pa z milostjo združene še tri Božje čednosti, in sicer čednost vere, ki nas usposobi, da verujemo razodetim in nam zadostno

predloženim resnicam, čednost upanja, ki nas zagotovi, da bomo zadnji cilj gotovo dosegli, ako bomo porabljali sredstva, ki nam jih Božja previdnost ponuja in čednost ljubezni, ki nas usposoblja, da ljubimo Boga nad vse, bližnjega kot samega sebe.

Kaj ne, kako imenitno je naša volja usposobljena, da zmaguje nad strastmi, da ostane dobra in ljubi, ter vrši vse nam potrebne čednosti.

4.

Pa kako naj mi to dobro voljo ohranimo krepko, da odbija strasti in izbira vedno le pot čednosti? Vedoč za našo slabost je Gospod tudi v tem oziru bogato za nas poskrbel.

Da moremo vsak dan čednostno živeti, svoje dolžnosti vsak dan točno izpolnjevati, strasti premagovati, moramo najbolj čednostne moči uporabljavati. Zato moramo imeti dobro voljo, ki nam jo podžiga in krepi dejanska milost. Ona namreč rezsvetljuje naš razum, da ga strasti ne premotijo, ampak da spozna, kar je dobro in resnično; nadalje nam ona voljo vžge, da kljub strastem dobro hoče in okrepi, da kljub težavam, dobro tudi izvrši. Kako nam tedaj Bog pomaga, da vse slabosti svoje premagamo.

Kako pa to milost dosežemo? Tri sredstva so nam na razpolago. Prvo je molitev. Previdnost Božja je vse tako odredila, da bomo dobili pomoč, ako prosimo. Molimo vsak dan in vsak dan bomo dobivali zadostno moči, da izpolnimo svojo življenjsko nalogo.

Drugo je nedeljska služba Božja. Sv. maša, ki je najbolj vzvišeno delo na zemlji, po kateri Boga poveljučujemo, hvalimo, prosimo, Mu zadostujemo, kakor smo dolžni, je strogo zapovedana. Nujno se priporoča, da tudi pridigo poslušamo, po kateri spoznavamo resnice in se vнемamo za čednosti, za boj proti strastem.

Tretje so sv. Zakramenti. V sveti pokori spoznamo svoje slabosti in grehe, jih sami obsodimo in obžalujemo in sklenemo se jih varovati; pōtem se jih Božjemu namestniku spovemo, se z Bogom spravimo in se dušnih madežev po milosti z nova dani ali pomnoženi očistimo. V sv. obhajilu, v Zakramentu ljubezni, se pa z samim Bogom združimo, ter se v nas vžge posebno ogenj svete ljubezni, ogenj svetega navdušenja za vse krščanske ideale, po katerih naj uspešno strmimo.

V tem prizadevanju nam pomaga nežna ljubezen Device in Matere Marije, ki ima pri Bogu posebno moč, da nam izprosi nenavadnih dejanskih milosti, da moremo čednostno živeti in strasti vedno premagovati. Še bolj je važno češčenje presv. Srca Jezusovega. Vedoč, da začetek zmot in zablod ni v razumu, ampak v spačenem srcu, nam je Gospod kot uspešno pomoč za zadnje čase odkril vso ljubezen svojega Srca, ki naj tudi srca

naša vžge svete ljubezni in bo ta ljubezen gnala voljo zoper strasti za čednosti in razum tako vodila, da bo hotel zares spoznati resnico in jo za gotovo ločiti od zmot.

5.

Pogledali smo, kako naj se na temelju sv. krsta in njegovih milosti vse naše življenje razvija. Dragi prijatelji, ali boste podane nauke uvaževali? Ako jih boste, razvili si boste krščanski značaj in sposobni boste postali za velika dela na čast Božjo, na slavo Cerkve in pravo korist naroda.

Jeglič, škof.

Pred našimi dušami vriska Kraljevska himna,
ki vabi na svatbo mladih duš,
ki čutile so grozo
pouličnih svetiljk,
blodno vprašujočih od hiše do hiše
za grobnico svojega molka...,
ki so jih sredi puščave
med piramidami
trgale
spokorniško neme zvezde
kot divje zveri...
in so videli
čudno znamenje,
razpeto na noč zemlje,
na njihovo trudno, davečo se žalost,
tonečo v mrtev sen:
Izvertano telo na križu.
Škripajoče trpljenje Njegovih kosti
je rjulo skozi zidove noči,
ustavljaajoče se rōke lomilo
kot veje vihār —
kot okleščeno drevje so stale duše...

Tedaj zaplul je skozi noč
veter zvonjenja s sinjimi jadrí...
Kot po vesoljnem potopu
udarilo drevja srcé je v novo pesem!

Z jadrí poslalo je drevje svoj spev,
svoje ljubezni pekoči gnjev
do onih vrhov,
kjer v zarji zvonov
vriskalo mesto je novo
Jeruzalem.

Skozi vrata njegova romajo trume
dan in noč.
Solnce, zarja in zvezde
se v njihovih šlemih zrcalijo!

In vedno nove še brate
pozdravlja zvonjenje!
O! In vedno je zrak sladak od cvetja popevk,
ki vanj zasipajo svojega Kralja,
kateri na vrhu najvišjem jim je sezidal
prestolico duš nesmrtnih.

Anton Podnik

Kristus in tragika človeškega srca.

I.

Nietzsche.

An Goethe:

Das Unvergängliche
Ist nur dein Gleichnis!
Gott, der Verfüngliche,
Ist Dichter — Erschlechnis...
Weltrad, das rollende
Streift Ziel auf Ziel,
Not nennts der Grollende,
Der Narr nennts — Spiel...
Welt-Spiel, das herrische
Mischt Sein und Schein.
Das Éwig-Närrische
Mischt uns — hinein!

(Nietzsche.)

V svesti si, koga smo pozvali k besedi, da smo sklicali duha, toliko poznanega, toliko oklevetanega, in toliko nepoznanega, toliko čudotvornega, hočemo pogledati trenutek, morda le mimogrede v njegovo kaotično, razprto in neuglašeno dušo, z namenom, da zaslišimo glas nam tako oddaljenega in ravno zato tako sorodnega in sličnega srca. Motto, ki smo ga postavili na čelo tega poglavja, nam odpira pogled v brezdanjo duševnost, v katero se je zajedel najizrazitejši dvom, najgloblji cinizem in duhomorni obup nad vsem, kar je najvišjega in najlepšega. Zdi se, da slišimo glas nadčloveka, ki je prišel preko tega — in vendar seva iz teh besed zlomljena, v vsej svoji brezbrežnosti skoro do tal porušena in razburkana duša. Da, to je usoda, to je nujna t r a g i k a nadčloveka, pa ne samo nadčloveka in onih, ki sledijo njegovim očarujočim in srca si osvajajočim glasom, ampak tudi v s a k e g a, ki čuti v sebi brezmejno in nedogledno bogastvo svoje notranjosti; tudi Nietzschejeva tragika je to, ne Nietzscheja, ki je hotel postati nadčlovek, ampak Nietzscheja človeka, ki je bil po izpovedih vseh prijateljev in sestrine duše, ki je morda najgloblje čustvovala z njim, blag značaj in brezdvoma največji nemški duh druge polovice 19. stoletja.

Nas ne zanima, je-li imel Nietzsche »filozofijo življenja«; zdi se, da še ne. Nas ne zanima, so li njegovi nauki, utrinki njegovega duha, vedno do dna dojeti in doživeti; zdi se, da je dobil po Nietzscheju pojem življenja popolnoma drugo lice, življenje ni le ohranitev samega sebe, pasivna reakcija, ampak oblikovanje, stvarjanje novih form, stopnjevanje, rast, prekipevajoče življenje v pravem pomenu besede. Nam gre tu za to, da dobimo vpogled v najgloblje plasti njegovega srca in v njegovo delo, ne v njegove nazore, ampak v strukturo dela, ki gre vzporedno s strukturo njegove duševnosti. In tu, upamo, bomo našli se b e, strukturo svojega jaza, če je le naša duša oni kristal, v katerem se lomijo žarki, ki prihajajo iz vnanjega sveta, iz dna, čistega dna naše duše in njene ljubezni, žarki ki prihajajo iz src, navezanih na nas v ljubezni, dobrotljivosti in ponižnosti, zlasti pa iz onega srca, ki je največ ljubilo; če je le naša duša oni kristal, če ni navadno prozorno steklo, ki pušča še tako plameneče žarke nedotaknjene skozi!

Enotnosti, soglasja ne smemo iskati pri Nietzscheju; enotnost obstoja le v tem, da je bilo celo njegovo življenje boj, boj strasti, boj med posameznimi elementi, ki so si često stali nasproti kot ogenj in voda, enotnost Nietzschejeva obstoja v tem, kar tvori enotnost in skladnost vseh največjih duhov, namreč v tragediji njegovega življenja in verne slike njegovega življenja: njegovega dela, filozofičnega, umetniškega. Tragika njegove usode je, da kaže sliko notranje boli, notranjega trpljenja, notranje razprtosti, ki prihaja in izhaja iz najintimnejših plasti duše, ki tvori b i s t v o človeškega srca in ki neprestano na njem kljuje in ga prej ne izpusti, dokler ga ne uniči. Ena, edina pot vodi tu ven, toda o tej nam tu še ni govoriti.

Življenje Nietzschejevo vsebuje globoko tragiko. Ne mislimo tu toliko na njegovo vnanje življenje. Tudi to ni poznalo miru in stalnosti in živčna bolezen ga je tirala v mračno temo zblodenega duha. Ampak v glavnem mu je usoda prizanesla oni tragični konflikt, ki nastaja spričo stika med duševnostjo in njenimi težnjami in vnanjo okolico, oni konflikt, ki ga tako često najdemo v klasicističnih dramah, konflikt med po prostosti težečim in hrepenečim junakom in nujnostjo in neizogibnostjo poteka vnanjih razmer. Zato pa tiči tragika pri Nietzscheju globlje, tiči v njegovi duši sami in v razvoju njegove duše, ki obsega in skriva v sebi taka nasprotja, da je harmonija med njimi nemogoča, v okviru posameznih teženj in aktov se odpirajo novi prepadi, in ti doživljaji temeljijo na doživetju različnih nasprotnih si kultur, da postaja kaos nerazrešljiv, in kdor pozna sebe in tajinstvene utripe svoje duše, čuti, da tu ne gre za posebnost, da tu ne igra vloge noben nesrečen slučaj, ampak da vse sledi iz narave duševnosti, iz bistva njenega ustroja. Ta duša v svoji brezbrežnosti se izgublja v daljave in globine, se skuša oblikovati v kozmos, se ustaliti, je pa zamotan voz, kaos, nad katerim se tuintam utrne čudovito blesteča

zvezda, ki pa jo vedno in vedno pogoltnejo pošastni in nemirno temni oblaki.

Na eni strani hrepenenje po luči, popolnosti, po globokem udeleževanju samega sebe, mladostno lepih idealih, neodoljiva želja po stvarjanju in ustvarjanju in izpopolnjenju, na drugi strani pa demon, ki malodane z zlobno roko podira, drobi v prah to, kar je ravnokar izklesala omahljiva roka iz nedolžno belega marmorja.

Poleg ponižnega proroka, ki je kot malokdo doumel kulturo dvajsetega stoletja, — ne kulturo, civilizacijo, družbo, ki jo preveva duh preračunjenega sebičneža in pogana, ne pa skromno ponižna ljubezen Kristusova in kateri je brezpogojno in s skoro neusmiljeno kruto roko trgal krinko z obraza, poleg svetnika, ki je občutil sladkost odrešenja od boli, ki je slutil in, čeprav po svoje, doumel ono vez, nit, ki vodi od človeškega srca v trenutkih največje radosti in najhujše razdvojenosti in potrnosti, ko ves svet izginja izpred nas, ko se zdi, da se naš jaz izgublja in pogublja, do nečesa absolutnega, do božanstva, poleg tega svetnika, če ga smemo tako imenovati, ki je spoznal puhlost in formalnost verskega življenja današnjega človeka, — stoji divje neprijazen cinik, antikrist, ki je zanikal vse drugo, ki je pripoznaval le hrumečo in prekipevajočo življenjaželjnost, ono brezciljno tavanje in teženje po izživetju ter se brezbožno usajal kot človek-bog.

Duh, v kojem je gospodoval oni čisti eros, ona nepokvarjena in od predsodkov neizprijena in nezaslepljena sposobnost, ki sluti in čuti vse, kar je bilo porojenega iz doživetja pravih vrednot, kar je vzkliko iz duha, prežetega od hotenja in stvarjanja vrednot, duh, ki je vedel za razporedbo ter stopnjo vrednot in komur ni bila zgodovina nema, ker njegovo duševno oko je bilo odprto in njegovo srce je bilo živo, da je zeznalo še tako prikrita in pozabljena utripe človeka tako različnih dob, — ta duh se je umikal ter bežal pred svojim največjim antipodom, nadčlovekom, ki je s svojim kritičnim intelektom skušal izpodbiti tla najveličastnejši in najzlahatnejši cvetici krščanstva: Kristusovi ideji o ljubezni, morali, koje jedro in bistvo tvori ljubezen, ter religiji, ki jo moramo zopet označiti kot religijo ljubezni.

In še en vrtinec najdemo v tem labirintu, kjer je bilo mogoče življenje le pri vednem, neprestanem boju, boju, ki je tvoril pravo vsebino njegove duše, kjer ni kronala zmaga s svojim čarom zmage enega izmed elementov. Nasprotje med skeptičnim razumom, ki se je bal družbe, ki se je izogibal prijateljev, žene, ter stikal sam po samotnih kotih ter sovražil vse, morda najhujše sebe, nasprotje med intelektom, ki je presojal in zavračal brez pridržka vse — in čustveno stranjo, je tudi ostalo nepremagano. Najhujše je občutil to nasprotje in vedno in vedno se izvija iz njegovih ust obupni klic:

Der Freunde harr' ich, Tag und Nacht bereit,
 Der neuen Freunde! Kommt! 's ist Zeit!
 Dies Lied ist aus, — der Sehnsucht süßer Schrei
 Erstarb im Munde:

Ein Zaubrer tat's, der Freund zur rechten Stunde,
 Der Mittags-Freund — nein, fragt nicht, wer es sei —
 Um Mittag war's, da wurde Eins zu Zwei...
 Freund Zarathustra kam, der Gast der Gäste!
 Nun lacht die Welt, der graue Vorhang riß,
 Die Hochzeit kam für Licht und Finsternis....

Zdi se, da se je pomiril, ko si je dal duška, toda vrača se refren:

O Zarathustra!...
 Selbstkenner!...
 Selbsthenker!...

Ne, ne zapirajmo oči, duh, v katerem je živel duhovna kultura grška, obsenčena in obdana od sentimentalnega senzitivnega svetovnega nazora s tragiko Sofoklejevo v ozadju, v katerem je našlo krščanstvo, s svojo največjo idejo ljubezni svojega najglobljega kritika, v katerem so tlele iskre pietističnega verstva, hrepenenja klasike po harmoniji veselstva in lepi formi, v katerem je našla nežno ljubka glazba romantike točen odmev in v katerem so živele vse težnje današnjega človeka in njegove razprte in neenotne kulture — ta duh spraviti v sklad je nemogoče, velikanske sile tu učinkujejo, zdi se, da prihajajo iz različnih duš in da se požirajo v nedoglednem vrtincu. In to velja za časovni razvoj Nietzschejev in za posamezne trenutke njegovega najintenzivnejšega življenja.

In če se ozremo na njegovo delo, se vtis, da je tragiko nemogoče zanikati, le potrdi. To velja že vtoliko, kolikor je delo verna slika njegovega expresionistično tolmačenega doživetja ter umetniškega ustvarjanja. Nam je končno vseeno, ali Zarathustra — nadčlovek odgovarja bistvu človekove notranjosti — skoro da moramo reči, da je v največjem nasprotju z osnovnimi idejami krščanstva: z idejo ljubezni ter ponižnosti; toda ne glede na to, če si mislimo nadčloveka v sebi samem, že kot je zamišljen, že po svoji naravi vključuje v sebi tragiko, ki jo je živel stvarnik njegov že vkolikor ni bil nadčlovek, in ta tragika se pri nadčloveku še stopnjuje.

To tu izrečno poudarjamo, ker se nam zdi ta ideja osnovne važnosti in že a limine zavrača v s a k o idejo človeka-boga, nadčloveka, umetnika, kolikor stoji le na svojih nogah, ono utopijo o genijih človeških, ki nam morejo biti vzor in kojih mišljenje in čustvovanje bi si kak majhen duh rad osvojil. Ne, to je izključeno. Človeka z njegovo nedoumljivo in nedosegljivo dušo je nemogoče spraviti v sklad in tudi krščanstvo, religija ljubezni in življenja ne zanika tragike človeškega srca, čeprav pronicajo žarki božje ljubezni v temino brezdanjosti notranjega življenja, v katerem

se vzbuja nova zarja in poraja to, kar more vzklti in uspevati le tam, kjer duša odpira svoja vrata, kjer prihaja naproti vprašanju največje ljubezni. V taki duši ostanejo nasprotja, ostane boleost, toda nova luč se razprostira nad neutešljivo hrepenečim človeškim srcem, novi vidiki se odpirajo, nov zmisel vstaja nad potrtostjo in obupajočo boljo. Nadčlovek pa vsega tega ne pozna. Na njegovem nebu ne vzhajajo prijazno svetlikajoče se zvezde, njegov svet je zavrt v brezsmiselno temo, in po tem zapuščenem in vendar tako nerazumljivo ljubljeneu svetu tava večni popotnik, kojega usoda se že toliko in tolikokrat ponavlja, in zadnji glas, ki prihaja iz njegovih izživetih in življenjaželjnih ustnic, je oni obupni klic, ki stoji na čelu našega poglavja.

Pa če odmislimo od vsega tega, da ni življenja brez ljubezni, da ljubezen šele nekoliko umiri razdvojeno dušo, če naj bo nadčlovek oni prosti človek, ki ne pozna neresnice, prevare samega sebe, ki stvarja, ustvarja vrednote, živi bogato življenje lastnega oblikovanja, si stavi najvišje ideale in cilje ter z genialnim čutom sluti najvišje vrednote: zanj se odpirajo možnosti novih nasprotij, novih konfliktov. Kajti, čim više se je povzpел, tem verjetneje je, da bo trčil na vnanje ovire, na odpor pri drugih, ki ga ne morejo doumeti in mu ravno zato po svojem najboljšem prepričanju strejo in uničijo, če ne celega poleta kvišku, vsaj deloma sile in težnje, ki so izniknile iz srečnega navdiha ter bile rojene in oblikovane v poživljajočem trenutnem razpoloženju; in čim bogatejše je notranje življenje, čim več duševnih prvin si lasti pravico, razmahniti se, tem bolj postaja slika duše neuglajena, nedovršena, tem bolj se oddaljuje od harmonične duše, ki nad njo čuje ljubeči duh, da počasi dozoreva kot trta, obtežena z zlatorjavimi grozdi, razveseljuje oko. In če si mislimo življenje, duševno življenje napolnjeno le z eno atmosfero, takorekoč z eno mrvičo, — ni večje utopije od te — se potvori ta navidezna enota ravno tako v demona, ki povzroča ista nasprotja, iste notranje odnose, ki ugonablja vedno in vedno težnjo in hrepenenje po notnosti, lepem stilu, bogastvu in zadovoljstvu ukrotenih sil.

Nietzsche in zvest mu sodrug Zarathustra, ki ga je stvorila fantazija, ker življenje mu ga ni moglo dati, nam ne more biti prorok, zlasti zato ne, ker mu manjka ljubezni, one sreče duše, ki jo poživljajo žlahtne moči nadnaravnega življenja. Biti pa nam more ogledalo naše duše, ki jo je doumel kot malokdo, posebno od njene najtajinstvene in za človeka skoroda nerazumljive strani. In če nas ta zagonetna in pošastna duša spremlja kot čudaški prijatelj skozi življenje, jo ljubimo iz istega razloga kot Cankarja, ker ljubimo skrite hrame njegovega srca in velika domovanja njegove brezmejne duše.

II.

Dostojevski.

»O, ne verujte v enotnost človekovo!
Dostojevski.

To, kar je najboljšega pri Nietzscheju, je dopolnilo svoj zmisel in namen, če je prodrlo v tok našega življenja, če mi to občutimo, nikakor pa ne more očistiti, poglobiti, oplemenititi našega notranjega bistva, demonski človek, ki tiči v Nietzscheju, se je tako osamosvojil, da nas pripravi le do novega in obnovljenega doživetja globin človeških. Kako bistveno različen in zopet kako enak in sličen je temu svetovju svet Dostojevskijev!

Skoro neizogibno je, da pri doumevanju tujih osebnosti nastaja nekaj tretjega, združitev doživljajočega subjekta in doživetega duha, spojitev dveh življenjskih tvorb, toda tudi pri Dostojevskem je ena nit tako očitna, se vleče tako izrazito skozi celo življenje njegovo in delo njegovo, da lahko upamo, da bomo doumeli sebe in umetnika. In kot je ustvarjanje in delo umetnikovo objektivacija, kristalizacija tega, kar je *bilo prvotno tvorba in posest življenja, in kot tvorijo le vsebine nove plasti predmetnosti, ki se razvijajo po samoniklih pravilih in zakonih, so vendar ta oblikovanja taka, da merijo nazaj na umetnikovo dušo, na različnovrstne njene energije in sile, ki ne ostanejo popolnoma tuje duši, ampak tvorijo takorekoč pravo pot duše do same sebe. In kot najde umetnik sam spričo svojega dela često že s tem, da svoja doživetja izrazi z besedo, nove vidike, nove stopnice, ki vodijo v nove skrivnostne hrame njegove duše, tako se tudi naše doumevajoče in sočustvujoče srce vživlja v životvorno po lastnih strukturah razvijajoče se življenje in se bliža s tem samemu sebi, čeprav seveda velja, da čim bolj se pogloblja v čudno prodirajoči vir duhovnega življenja, tem bolj nedosegljiv in neizčrpljiv postaja. Ta zavest se vzbuja v vsaki široki duši, koje oči obračajo svoj ljubeči pogled v vse purgatorije Dostojevskijeve notranjosti, in na tej temno zasenčeni poti se izcimijo za nas novi pojmi, nova doživetja o tem, kar se navadno pojmuje pod kategorijami umetnosti, intelekta, narave, duše in njenih zakonov; vsi ti pojavi in zlasti ono največje in najzagonetnejše vprašanje po bistvu človekovem stopajo pred nas v žaru luči, da ne gre tu za to, da bi našo vsakdanjo in kolikortoliko poznano duševnost nanovo tvorili in oblikovali iz stvarjenj umetnikovih, ampak da iztaknemo z različnimi predsodki poraščeno in od gotovih tradicionalnih psihologij zatvorjeno in ovirano pot do prekipevajočega bogastva in množico posebnosti »razvoja, ki večno vstvarja samega sebe«, pot, ki odkriva strukturo našega zavestnega notranjega življenja, ki ga tako malo poznamo in ki ga nam odkriva v pravem pomenu besede vsak umetnik, in vtoliko in le vtoliko je pravi umetnik prorok novih vrednot, za koje nam je manjkalo organa, dušnega očesa.

V tej smeri gre naše doumevanje, — analitično opisujoče in sintetično-sklapljlajoče, — Dostojevskijevega dela in na bratih Karamazovih hoče naš poskus pokazati to, kar stoji kot moto našega poglavja in kar tvori morda najgloblji odgovor na vprašanje po naravi in bistvu človekovem. Da govori tu Dostojevski sam in v njem tragika njegovega življenja, ljubljenega s toliko strastjo, s tolikim pričakovanjem in hrepenenjem, o tem nam priča vsaka stran nedovršenega dovršenega dela. In če se nam posreči pokazati človeško naravo v vsej njeni nepremagani problematičnosti in neraztolmačeni perspektivi, smo dosegli svoj namen.

Še bolj kot pri Nietzscheju se vršijo tragični konflikti pri Dostojevskem v notranjosti. Mitja, najstarejši izmed bratov, nosi dvojno lice, njegovi doživljaji izstopajo iz tako različnih in nasprotujočih si con njegove zagonetne, ne; popolnoma človeške duše. Težnja po samostojnosti, samolastnem razmahu svojih čustev in strasti, svoje ljubezni do nje, kraljice nesramnosti in infernalne ženske, katere se je oklepil z vsem svojim pogledom in nesrečno razburkanim srcem, ta težnja po neodvisnosti se druží z željo, koprnenjem po uglajenosti, uglašeni, harmoniji, stalnih oblikah samega sebe. In tuintam je vzkliklo v vedno tleči duši upanje novega harmoničnega življenja, upanje izsanjanega nebeškega miru. In nova tragika! Duša, ki je še ravno živela, se razširjala, se skušala razmahniti, izživeti, in ki se je v nepretrganem toku vedno in vedno obnavljala in presnavljala v nove oblike in globine, taista duša je morala občutiti dva nova prepada, na eni strani mejo, plot, na katerem je morala krvaveti, na drugi strani pa brezmejnost, brezbrežnost, točko v temni noči, kjer se mora izgubiti, kjer mora iznikniti v nič, ali pa jo mora v izgubljalajočih in nanovo oblikujočih se postavah najti ljubeči in v svojem bogastvu razsipajoči objem najsvetejšega, da najde zopet pot nazaj od skrajnega roba svojega vzhičenega jaza. Da, te odvisnosti, one skrivne točke, v kateri posebnost našega jaza in njegovih teženj, skoro namišljena prostost našega hotenja in svobodni razvoj naših najpristnejših čustev trči ob kruto realnost, po zakonih nujnosti se vršče dogodke, te točke se je vedno in vedno dotikalo prekipevajoče življenje Mitje, te malenkosti, denar, navezanost na skoroda bagatele, odpor okolice, odvisnost od ljudi, kojih življenje se vrti okrog ene majhne, skromne vrednote in ki nimajo razumevanja za široko ladjo Mitjeve duše, ki so kvečjem podobni preluknjani vreči, vse to je strlo srčne rane, da, srčne rane so mu odprle oči za to stran človekovega bistva, tragičnega bistva.

Druga stran tragike Mitjevega impulza po popolnem samoudejstvanju, stremljenja po neskončnosti in vroče želje po večnosti, je pa sledeča: V trenutkih najjačjega notranjega življenja, ko divjajo vsi demoni v njem in razjedajo s kruto silo obupajoče srce: v trenutku, ko stoji po noči pred očetovim oknom in se mu že roka krči, da zamahne v smrtni udarec, v trenutkih, ko mu duhomorni juridični aparat neusmiljeno para

njegovo do smrti potrto dušo, v onem nedogledno srečnem hipu, ko mu Grušenka da svojo ljubezen in lepoto in se zdi, da mora taka lepota duše svet odrešiti, v ječi, ko se mu prvič zavestno oglašča v srcu klic novega življenja, toda še popolnoma nepregledno, in se mu komaj oblikujejo besede v ono himno o življenju... v vseh teh slučajih, kjer tava v nas nekaj od največje radosti do najgroznejšega obupa, se razvežejo vse vezi, ki držijo našo sicer že nekoliko enotno dušo, človeška osebnost začne ginevati — to je oni dvorezni nož, ona najnevarnejša točka, da se razblini naša iztisnjena in izsušena duša v nič, ali pa da se vzbudi oni obupni klic po Bogu, ki se je izvil iz prsi našemu največjemu pisatelju in ki se oprijema z zadnjimi izgubljenimi se močmi roke odkrivajočega in k nam se spuščajočega absolutnega bitja.

Najusodnejši pa postane v Mitji oni konflikt, ona tragika, ki nosi v sebi, kot sam pravi, ideal Sodome in obenem in istočasno, v brezčasni prirejenosti ideal Madone, po katerem hrepeni in žari. In Dostojevskij smelo trdi: »Ta poteza (Sodoma in Madona) je vsem ljudem skupna... vsem ljudem, ki niso čisto vsakdanji. Ta poteza povzroča velike bolečine in obenem veliko radost.« In Mitjeva duša je preširoka, je tako velika, da se borita v njej Bog in hudič, in sam pravi: »ne, širok je človek, celo preširok, jaz bi ga napravil ožjega.« Že ena možnost, že ena teh dveh strani zadostuje, da se duša uniči, da zmagovalka v enem izmed svojih svetov premagana kloni k tlom, tudi svetnik doživi ono tragiko junaškega genija in bajka nam priča o asketih, kojih prava globina je premagala tragiko življenja, tragiko etično visokostoječe osebe, ki se, čim više stoji, tem bolj zapleta v ono neznosno in grozno protislovje. Kdor pa nosi v svojem srcu dva jaza, ljubko mehki glas angelov in vladeželjni klic strasti, in to je pač usoda ravno najglobljih duhov, zanj je trpljenje brezmejno, in bol, vzrasla iz človekovega lastnega bistva, iz neprodorno zatemnelega dna našega duševnega domovanja postaja pomilovanja vredna, usode polna, bolest, poleg sestrice radosti, naša najvernejša družica, kruto trga raz naših celečih se ran oni hladeči balzam, ki nam pomaga iti mimo svoje prave narave po geslu: *quieta non movere*. Da bi le videli, da bi le videti hoteli, kaj tiči za tem srčnem pomirjenjem!

Toda, ni li Mitjev odgovor na vprašanje po bistvu človeka taisti kot Nietzschejev? Je in ni. Enega solnca pač ne pozna nadčlovek in vsakdo, kdor prisluškuje glasom modernih prerokov, solnca, ki je vzšlo na nebu Mitje in ki žari v čudežni zarji kot simbol novega človeka. »Aljoša, jaz sem v sebi odkril novega človeka, nov človek je v meni vstal. Ta človek je bil vedno skrit v meni, toda nikoli bi mi to ne bilo prišlo do zavesti, da sem ga nosil v sebi, če bi Bog ne bil poslal te nevihte.« Je to nov človek, toda ne v tem zmislu, da sedaj izginejo vsa nasprotstva, ampak to je nov človek, v katerem so se uresničile svetopisemske besede, zapisane na prvo stran Bratov Karamazovov: »Pšenično zrno, če pade v zemljo

in ne umre, ono samo vstane; če pa umre, obrodi veliko sadu.« Jan. 12. 24. Trpljenje, krivda, kesanje, ti trije zdravniki človeške duše so našli pot do Mitjevega srca, in ne smemo upati, da bo s tem nastopila morska tišina v boju strasti, toda to gorje, ki ga je doživel tekom zadnjih dveh mesecev, ga je opozorilo na plasti njegove notranjosti, na oni zakon, zakon človeške duše v pravem pomenu besede: da to, kar je bilo storjenega, nikakor ne more biti nestorjeno, da vsako dejanje, še tako malenkostno, učinkuje naprej v naši duši, da pospešuje njen razmah ali pa da kopiči in nabira v njej strupe, ki so v stanu jo razjesti in ugonobiti, da pa vsa naša preteklost in tudi preteklost dragih nam soljudi dobiva vedno nov zmisel za nas, od nas je odvisno, po kaki strukturi oblikujemo to, kar leži za nami, kakšen bo njen nadaljni vpliv. In dve osnovni dejstvi sta, — prav doumeti pravi cvetki krščanstva — ki nam opravičeno vzbujajo upanje, da je našla Mitjeva duša novo pot do novih ciljev: kesanje, oni akt duše, ki razbremenjuje našo preteklost in nas oproščuje k novim dobrim dejanjem s tem, da bolešno izčisti in zametuje, in kar je s tem skoro da neizogibno združeno, oni neprestani in neposredni živi stik, ki ga ima Mitja z Bogom, da hodi takorekoč vedno v prisotnosti božji svojo zagonetno človeško pot, da v najodločilnejših trenutkih duhovno oko nepokvarjene njegove duše dojema, zaznava ono naravno in neslišno govorico, ki jo govori Bog z njegovo otroško verno dušo, da čuti, da brezmejno gorje, da nevihta, ki je prišla nanj, izhajata od prijaznega in ljubečega zdravnika duš. In ta predor je našel pravi odgovor, nova platforma se nam odpira, novi vidiki stopajo pred nas, perspektivično se združujejo elementi duševne slike v enotnost in harmonijo, seveda prav tolmačeno. Zdi se, da smo našli pot do rešitve, do prenovljenja, in vendar to še ni zadnji odgovor Dostojevskijev.

Ali nismo v naglici spravili one skrivnostne točke, kjer se zbirajo vse črte perspektivične slike, na sliko in s tem potvorili resnično pokrajino? Ona točka, kjer se nam odkriva božanstvo, polno ljubezni, ona za nas popolnoma nedosegljiva in nedoumljiva točka, ki je držala Mitjo pokoncu, ta točka postane problematična v duševnem življenju Ivanovem, njegov duševni svet ne pozna onih niti, ki sredotežno sklapljajo v oni irealni perspektivični točki, ampak duševnost Ivana je prej slična Cézanneovim pokrajinam, kojih zadnje plasti, čudovito komponirane, ne dopuščajo nobene sinteze.

Poleg vseh drugih tragičnih konfliktov nosi Ivan v svojem srcu najhujšega: nasprotje med teofobnim in teofilnim principom, boj se bije za zmago nadčloveka, človeka-boga ali pa bogo-človeka, ki se mu odpira svet milosti. Že to nasprotje je pogubljivo, mora uničiti pravo veselje do duhovnega življenja. Toda ni še dovolj, v Ivanu kljuje črv tenke vesti in tragedija Hamletova, volja, ki ne more hoteti; sicer ekstaza, toda ne najde zadovoljstva, hrepenenje in teženje po velikem upanju in poživljajoči veri,

in vendar je to gesta velikega trpljenja, nevera, ki vpije po veri, ritmika, ki je daleč oddaljena od melodike in harmonije, ustaljenosti in miru. Večni popotnik, kot ga označuje mlajši Aljoša. Zapadna kultura — in ruski milje, življenjaželjnost, ki ne pozna mej, genialnost — na drugi strani pa zopet intelekt, volja, najgloblja čustva, ki ne morejo zmanjšati onega duševnega nasprotja, ki ne zmorejo poti od krivde, nujnega zla do očiščenja, zadoščenja, milosti. In če kje, se nahaja v Ivanu oni tragični konflikt etično globoko čustvujočega individua, ki se pri največji tenkovestnosti najprej zapleta ne morda v moralično krivdo, — o tem sploh nobena, prav nobena tragedija ne priča, — ampak v konflikt, ki ga, stremečega po najpopolnejšem udejstvovanju — in to velja brez dvoma za Ivana — upropašča.

V Ivanovi usodi se pojavlja še en element, ki vpliva usodepolno, ker ga za nekoliko časa spravi dobesedno iz duševnega ravnovesja: nabiranje onega duševnega strupa, ki ga je prvič očitno doumel F. Nietzsche, strupa duševne zagrenjenosti, ressentimenta. Telo je v Ivanovi duši marsikaj: samemu sebi nepriznana ljubezen do Katarine, ljubezen do očeta in bratov, da, ljubezen do vsega človeštva in najhujše, najgroznejše, ljubezen do Kristusa, ki je nemo, s prodirajočim pogledom poljubil upornika na čelo in napram kateremu ne zmore drugega kot: Ne pridi nikdar, nikdar več! Koliko dušne bolečine! In ti elementi, kako naj drugače učinkujejo, logika srca ima svoje zakone in svoja pota, ki jih pozna popolnoma samo »oni, ki tu pravi: Moje je maščevanje, jaz hočem povrniti.« (Tolstoj, Ana Karenina).

Kdor se je le količkaj vživel v brezdanjost te nesrečne duše, ki se ji sicer na nekem malem mestu obetajo srečnejši dnevi, ne bo prihajal s filistrskimi in matenkostno prikrojenimi argumenti ter tolmačil Ivana z nervoziteto, slabostjo hotenja napram sugestivnim časovnim vplivom, samovoljnostjo, polovično izobrazbo ali celo z zlobnostjo in nadčlovekovimi gestami, — ne, taki ljudje naj ostanejo daleč stran od Dostojevskega in njihova psihologija se sama zavrača, kajti psiholoških dejstev ne more in ne sme nihče zanikati. In tu gre za dejstva, za sicer često komaj dosegljive zakonitosti, pa vendar za zakonitosti.

To je odgovor Dostojevskijev po bistvu človekovem. Zavedamo se, da le en odgovor, pa vendar najvažnejši. In Aljoša, ki na prvi hip tako striktno nasprotuje starejšima bratoma, ne nosi sicer vseh omenjenih konfliktov v sebi, toda čuti jih na bratih in tudi v njem se oglašata tuintam pristna narava Karamozovov in še nepoznano življenje. Da pa pozna Dostojevski še enega človeka, po katerem je hrepenel kljub vsej svoji težnji po kaotični brezbrežnosti v neodoljivem hrepenenju, in ki ga je začaral pred nas v luči utopističnega gledanja v najhujših verskih dvomih, — saj sam pravi: »Bog me je mučil celo življenje« — o tem nam priča i Aljoša i starec Sozima. In ta človek je človek, ki hodi najčudovitejšo in zamotano pot

krščanstva, pot blaženega trpljenja, ki ga že najdemo pri Mitji, pot odrešenja od trpljenja, ki se vrši v trpljenju samem po božji usmiljeni ljubezni . . .

III.

Kristus.

Nietzsche ne pozna ljubezni, njemu je le najlepša cvetica resentimenta. V Dostojevskem najdemo že utemeljenega bogočloveka, nova zarja ljubezni je vstala, novi cilj v nedosežni daljavi se je pojavil, pa kljub vsej nasilnosti, s katero bi si rad ruski kristjan osvojil svet, ostane neka negotovost razprostrta nad njegovim delom. Najgloblji odgovor na vprašanje po tragiki človeškega srca in po zmislu s to tragiko neizogibno združenega trpljenja daje brezdvomno Kristus in njegove besede: »Zakaj si me zapustil,« — največja bol, čustvo oddaljenosti od Boga, obenem pa neizrekljiva ljubezen, ki je našla ustaljenost in moč, da vse premore.

Krščanstvo vidi zlo, vidi greh, vidi problematičnost človeškega srca, priznava sovražnika, in vendar vidi v njem našega najboljšega prijatelja, od katerega prihaja rešitev našega jaza, po katerem se moremo izčistiti; krščanstvo ve, da ravno taka nesrečna duša rabi ljubezni, ki vse dá, dá samega sebe, ki vse stori, ki z odprtimi očmi vidi na óno ljubljene duše; krščanstvo vidi v notranjih plasteh se porajajoče življenje, blaženost, srečo, ki je mogoča le v duši, ki ve ceniti vrednost svoje poglobljene notranjosti, ki jo napolnjuje zavest, da duša neprimerno pridobiva, kljub vsem nepopolnostim, kljub vsem zaprekam in težavam, če se udejstvuje v zmislu najvišjih vrednot ter se prenavlja po vzoru svetniških značajev; krščanstvo ve, da se duša, ki je prodrla do one točke, da živi skoro sami ljubezni, že v tem najčistejšem aktu odloča na pot, usmerjeno proti najvišjim vrednotam dušnega življenja, da si osvaja s svojimi najtajinstvenejšimi utripí novo stopnjo novega življenja. In to ve krščanstvo, — in to je pač največji in najgloblji pogled v logiko utripov človeškega srca, — da ta največja sreča, največja blaženost, ta premostitev navidezno krute tragike človeške, postaja mogoča šele v notranjih plasteh naše duše in da se ta sreča ne da doseči z izrečnim hotenjem in stremljenjem, — kajti so stvari, ki se ravno tedaj ne uresničijo, če po njih težimo, — da se moramo oprijemati bogoposlanega dušnega prijatelja in zdravnika: vsega gorja in očiščenja svoje duše, da mora postati »vnanji svet teman, nočen, poln bridkosti« (Scheler), in da šele tedaj prehaja krutost v dobroto: usoda, sreča, najintenzivnejša čustva se porajajo kot milost, dar, nikakor pa ni to z aktivnostjo, heroičnim usajanjem pridobljeno stališče. Kristjan prenaša bol in razprtost srca zavarovan v najintimnejših conah svoje neskončnovredne duše. Zmore pa to pač le versko zelo globoko čuteče srce, in še taka ljubezen more odkriti le skromno sliko one

čudežne harmonije, katere se oklepa z največjo izvestnostjo. In tudi v takem srcu je še kos tragike, — kdo ne pozna Newmanove poti do večnega veselja? — pa temu je dobro tako, saj nedoumljiva mora ostati človeška usoda. Toda gorje, če sega tragika tako daleč, kot pri Ivanu, če ne priča milost o poslanstvu, o poslanstvu, ki je šlo skozi smrt, ampak, kjer je smrt zadnji obupni odgovor!

Je rešitev zanj? Romain Rolland jo pozna! »Bog! Večno življenje! Zatekališče onih, ki se jim nikdar ne posreči, tu doli živeti! Vera, ki tako često ni drugega kot pomanjkanje vere v življenje, v bodočnost, pomanjkanje vere v samega sebe, nedostajanje poguma in veselja!...«

In temu sledi evangelij o življenju, ki nosi samo v sebi svoj namen, ki prehaja samo preko svojih meja ter prinaša ono neizmerno, neizčrpljivo slast, da postaja ločitev od življenja težka in vendar zopet odrešilna. Je to filozofija o življenju, filozofija življenja, ki gradi s tem edinim pojmom svoj sistem ter celotni življenjski in svetovni nazor. Življenjsko delo Simmelovo in od nedosegljive duhovne sile in intuicije prežeto delo Schelerjevo je to stavbo podrlo, če je že življenje ni postavilo na laž, če je bila sploh potrebna filozofična zavrnitev. Kajti za tem naukom, za to blagovestjo se skriva tudi tragika, duša s pristriženimi perutmi, ki negotovo tava proti solnčni svetlobi najčistejše ljubezni. Če je razdvojenost v vnanjih plasteh naše duše, je mogoča sinteza na odgovarjajoči globlji stopnji, če pa je razprtost v duši proniknila do najintimnejših con, — in to so oni doživljaji, v katerih stopamo v stik z svetovjem, z božanstvom, molitev, nema slutnja, vera, ki je vzniknila iz vračajoče ljubezni, — če je tragika tako globoka, je nemogoče najti zadošččenja, leka, sinteze v manj globokih plasteh, površnejših delih naše duševnosti — in to dela nezavestno Rolland in nehotoma nam priča o tragiki svojega iskanja, kajti tragika je za tem, globoka tragika človeškega ubogega, neutešljivega srca. Kdor hodi to pot, ta zapira oči pred najnevarnejšim sovražnikom, ta ne pozna zakonov logike človeškega srca, po katerih se kopiči vsa zatrta energija neživetih aktov, nerazmahnjenega življenja, ki gloda in kljuje v duši, da jo ugonobi in da teži radi neblaženosti v globini po površnejših plasteh, po perifernejših vrednotah; in tu se isti proces ponavlja in to toliko časa, da je vsega konec.

Tu vemo le, da sega krščanstvo globlje, da je odgovor Kristusov edina pot za rešitev Ivanove duše in duš, ki tudi danes iščejo resnice, seveda ne večina povprečnih, malih duhov, — toda kaj pa potem, če je ne najde?...

Aljoša Tomažin:

Oznanenje.

Kakor od zarij, lilije vonjav
in vetra rdečega obdan je planil
in iz svetlobe svoje je oznanil
visoki angeljski pozdrav —

a ona, ki klečala je ko kip
v svetišču svojih zlatih las
je padala. In njen obraz
blestel je le še kratek hip —

potem je trudno, tiho zatemnela,
le zadnji sij je še strmel ko meč —
in šel je vanjo, ki je stala onemela. — —
In angelja ni bilo več —

Aljoša Tomažin:

Jezero.

Jaz nosim v sebi od tistega dneva
svileno cvetenje tvojih valov
in sonce, ki v njih ujeto odseva
in svete sinjine neba blagoslov.

In kadar te vidim: si jezero: Bog
in kadar te slišim: bi nad te se sklonil
in stopil vate kot v grob globok
in v tvojem cvetenju utonil —

Aljoša Tomažin:

Jaz bi rabil samo malo prostora . . .

Jaz bi rabil samo malo prostora
kot na primer grm ali drevo
in bi imel vse: dež in zarja in zora
bi bile pri meni in svetlo nebo,

in bil bi sam z zvezdami v ravnini
in harfa v večeru zlata in vetrov
in krog mene bi bili moji spomini
kot stolpi in plaho petje zvonov,

da bi si le včasih poklical z nebes
mojih v mojo molitev Boga,
in moj vrt bi dehtel do zadnjih cipres
in do srede polja.

Andrè Čebokli:

Moj gozd.

Od smreke do smreke je pol metra. Od smreke do smreke je meter. In od vrha do tal se ljubosumno objema —, se križa, se nagajivo zbada vejevje smrek. En par plete drugemu mrežo — —.

Ptička je priletela in se ujela v mreži vejevja. Vejica, ostra kakor iglica, je ptičko zbadala — — zbadala — — in jo zbodla v srce. Ptička je vzdihnila in je umrla. In ni padla na tla, da bi jo mravljice pokopale — — —.

Tako gost je gozd.

V gozdu sem odprl njeno pismo. Prebral sem: »Predragi — — —!« — ki je bilo z velikimi črkami zapisano — in dalje nisem mogel brati —.

Tako teman je gozd.

In kar se mi je v gozdovi senci zlilo na pismu v skrivnostne vijoličaste črte, to sem bral iz svojega srca:

Ona je tam — — —. Pri odprtem oknu sedi sama — —. V jutranje sonce gleda, ki sije obema, meni in njej — —. Gleda in gleda — —, da se ji oči solzijo... da ji blede in rdeči obraz... da ji srce gori... In vendar ji sonce ne izžge srca — —! — Tako koprne — — da ne vzklika več. Tako trpi — — da ne vzdihuje več. Samo ihti — ihti — —. — In ko zaide sonce, gleda v luno in zvezde, ki svetijo obema, meni in njej — — ter gleda — — in čaka — — in zvezde in luno povprašuje: ali' grem že jaz — —?! A z vsako zvezdo se ji utrne en up — —!

Tako samotni je gozd.

Potem grem dalje skozi gosti, temni, samotni gozd. Sredi gozda najdem mehko travico, vso s soncem posijano — —. Tu ležim in gledam v nebo, v katero gleda ona, ko ihti — —: na njem berem vse njene še nenapisane bolečine — —.

Tako svetel je gozd.

— — — — —

Vsak dan grem skozi ta gosti... temni... samotni... svetli gozd. Vsak dan po isti poti: zakaj tam sem nekaj izgubil — —

Tam iščem svoje v mreži vejevja ujeto srce — —!

Aljoša Tomažin:

Ko noč se črna dotakne streh...

Ko noč se črna dotakne streh
vse koče visoko zrasto,
in kot sladak in razkošen smeh
nad njimi umrje nebo.

Le zjutraj, ko ni več lepe noči
so zopet vse trudne pri fleh,
na strehah sinjina nebá blesti
in v oknih in v tvojih očeh.

Aljoša Tomažin:

In včasih pred mano stojijo ...

In včasih pred mano stojijo
vsi čari pretekle noči:
in jaz vidim ciganko Marijo
in slišim lahno melodijo,
ki jo pojo nje oči.

In ko je pesem izpeta
se trudne oči zapro
v sijaju, ki rože prepleta:
in spomini celega leta
se mešajo pred menó.

*

A včasih zgodi se, da soba
naenkrat se izpremeni:
na njeni steni podoba
trohni in trohni, kot iz groba
strme iz nje votle oči.

In v tebe pričarajo čase
mladeniških, lepih let;
tu vžival si prve krase,
zdaj tiho ozreš se vase
in ostrmiš zavzet.

Janko Kralj:

K enoti sveta.

Zadnja leta so mnogi vodilni kulturni politični delavci dvignili glas, da pokličejo narode k mirnemu sôžitju in da jih pozovejo, naj se odrečejo vojni, najsirovejši obliki boja in tekmovanja. Niso se pa le zadovoljili z negativnim klicem: Vojna vojni! ampak najvplivnejši zastopnik vseh teh sil je stopil pred človeštvo z načrtom, kako združiti vse narode in države v usovršeno enoto. W. Wilson je izklesal temelj, na katerem naj bi se mirno odigravalo meddržavno življenje sveta.

Ko gledamo napore izmučenih narodov, da najdejo iz razcepljenosti pot do svetovne enote, se nam vsiljuje vprašanje: Je li to čustvena šibkost okrevajočih, ki so izgubili zaupanje v lastno silo? Ali pa se je res prebudila v narodih misel, da je Evropa kulturna enota, da so vsi narodi zvezani s krepko vezjo solidarne odgovornosti, skupnosti v sreči in nesreči? Včasih je dobro, dvigniti pogled nad meje časa in kraja, odpreti stare stoletne knjige in se potopiti v silni tok zgodovine. In kakor se je stari florentinski državnik Macchiavelli zvečer, ko je odložil plašč, zapraščen v bojnih dneva, vedno zopet vračal k mizi, da govori s starodavnimi možmi, »uživajoč njih besedo kot jed, ki je edina njegova in za katero je rojen,« tako je nam potrebno, da motrimo zgodovino, to je: življenje velikega organskega telesa, ki ga nazivamo človeštvo. Življenje tega organizma je enotno in nepretrgano; sestoji iz nešteto individualnih in kolektivnih usod in dogodkov, a skozi vse spore, borbe, zablode in zmage, skozi rojstva in smrti narodov se vije velika logična črta: Stremljenje k sintezi. To je imanentna volja vesoljnega človeštva, ki jo narodi sicer često pozabijo, a ki se vedno znova prebudi v njih in jih druži v velike enote.

Klasični Rim je prvi zgradil trajno svetovno-politično enoto. Združil je narode sedeče krog sredozemskega morja v politično enoto, združil je dragocene kulturne elemente podvrženih narodov v veliko in sijajno kulturno zavest, katere osnovni ton je bil helenski. Centralistični upravni sistem, železna armada, enotnost in dovršenost prava, ki je vsrkalo vase najboljše sokove iz pravnih ustanov podvrženih narodov, celokupni zaklad tehnične in umske kulture, katere čuvar je bil Rim — to so bili obroči, ki so vezali vso pestrost dežela in ljudstev v veliko evropsko in svetovno

enoto. Bila je močno jamstvo miru in reda v velikem delu sveta, pa tudi pogoj, da se je širila civilizacija med mlada barbarska ljudstva. To veliko telo je imelo dušo: visok nazor o državi, ki je imela v rokah vso polnost pravic in používala vse avtonomne pravice posameznika in socialnih edinic. Ta duša je črpala vedno novih sil iz nravne zavesti, živeče v ljudstvu, iz poštenosti, iz neomejene ljubavi do države, iz požlahtnjeneega kolektivnega egoizma. V času, ko se je vedno bolj širila in utrjevala moč rimskega imperija, pa so že bledeli ideali, ki so bili poživljali robustno pleme osvojevalcev in organizatorjev. Vendar je država pognala korenine že tako globoko, rod za rodom je položil vanjo toliko sil, da so te skrite energije hranile rimsko enoto še dolgo potem, ko so bili temelji že izpodkopani. In davno potem še, ko je rimski imperij že razpadel, je obstojala kulturna enota Evrope, pojemaje, a nepretrgoma, globoko tja v deveto stoletje.

Za uradni svet neviden prevrat mišljenja se je začel z rojstvom krščanstva. Vršil se je proces nevidne, doslej še nepoznane revolucije, ki je morala v svojih posledicah razdreti pagansko svetovno enoto. To ni bila revolucija proti konkretni rimski državi, ne punt tlačeneega razreda, tudi ne tih pasiven odpor proti državi. Le čisto nove ideale je imel mladi krščanski svet. Medtem ko je bila pozornost rimskega sveta združena na zunanje ustanove in dobrine, je obrnilo krščanstvo vse mišljenje v drugo smer: od zunanjih dobrin v dušo, iz materialnega sveta v transcendentalni. Kar je bilo Rimu glavno, je kristjan presojal kot podrejeno, in kar je bilo rimskemu svetu estetsko igračkanje s pojmi — zgradba srčne kulture radi Boga — je postajalo glavna skrb celih narodov. In čim bolj je prodiral krščanski duh, tem bolj so se izpodmikali idejni temelji rimske svetovne enote, dokler ni krščanstvo dosledno začelo preobražati in prepajati vsega javnega življenja. Mlada krščanska ljudstva so se združila v novo svetovno enoto, v krščanski svet srednjega veka.

Kako različna je bila ta enota sveta od rimske! Rimska država je imperialistična, militaristična in politična enota. Velika krščanska družina druge polovice srednjega veka je pa bila duhovna enota: v njej vlada ena vera, ena nravna zavest, enotna znanost in neprecenljiva enota duhovne avtoritete. Ta veliki dom krščanskih narodov je zgrajen na gibkih tleh, saj ga ne vežejo ne pogodbe, ne politična enotnost, saj je često v sebi razdeljen; veže ga le centralna, duše osvajajoča sila krščanstva. Država se loči od družbe in njenih avtonomnih organizmov. Krščanski narodi zgradijo fevdalni družabni red, svobodno občino, cehovsko organizacijo ročnih delavcev v mestih. Svet se dviga v organičnih stopnjah, plast na plast in vsi posamezni družabni organizmi izvajajo svoje pravice in dolžnosti iz nadsvetovnega vira in so »služabniki božji«, — medtem ko je bil rimski svet ogromna enotna skala v rokah države, ki ima vso moč iz sebe, po sebi in zato le po sebi omejeno.

Tudi krščanska svetovna enota je razpadla. Reformacija ji zada zadnji udarec in vrže Evropo v strahote verskih, dinastičnih in narodnih bojev. Duhovna enota poprej v enem cerkvenem telesu združenih kristjanov je uničena. Fevdalni gospodarski red se izmaliči; prej je bil v njem dan ključ, kako razdeliti obdelovanje zemlje na eni in javno upravno, sodno in vojaško delo na drugi strani med člane družbe, sedaj pa postane sistem izkoriščanja zemljedelcev. Ideja krščanske organsko zgrajene države gine, na njeno mesto stopi misel absolutnega gospodstva vladarjev.

V tretje poskusijo zapadnoevropski narodi združiti narode v višjo celino. Francoska revolucija oznanja bratstvo vseh narodov. Ne stremi za politično enoto, za svetovno republiko, ampak hoče združiti narode v duhovno telo, čigar duša naj bo zavest človečanstva, zavest enakih pravic in dolžnosti. A v liberalizmu, nazoru meščanskih revolucionarjev, se borita dve ideji: misel vsečloveštva in brezobzirni nacionalizem. Meščanstvu mnogo bolj prija nacionalistična ideja; ostvari jo v silni državi, kateri da vso polnost pravic, držeč jo pa kot jamstvo v lastnih rokah, da mu ščiti gospodarsko svobodo in novi gospodarski red — kapitalizem. Evropa je polna malih bogov, liberalnih nacionalnih držav. Vseobsežna misel enote vsega človeštva pa postane suha cvetka, s katero zaljšajo voditelji liberalnih držav svoje govore.

Na koncu te črte pa stoje sveži dogodki: Benediktova okrožnica, Wilsonov program, zamisel III. internacionale, Zveza narodov. Zopet se je zablislila v evropskih narodih zavest, da so kulturna enota, da so po železnih zakonih gospodarstva tudi ekonomska celina in da morajo zato ustvariti višje med- in naddržavno telo — svetovno enoto narodov. Wilsonova demokratična zamisel, ki je nadaljevanje človečanske ideje izza francoske revolucije, in komunistični načrt svetovne diktature proletarijata, pa sta nezmožna, ustvariti trajno duhovno enoto kulturnega sveta, ki je podlaga vsakemu odkritosrčnemu meddržavnemu sožitju.

To je naša vera in krščanski socializem se je odločil, udeleževati jo na tleh, kjer stoji krščanstvo od nekdanj: »Nič več Juda ne Grka, ne svobodnega ne sužnja, ne moškega ne ženske, ne razlike v imetju in stanu, ampak mnogi smo v enem telesu, v Kristusu in udje med seboj. On je izbrisal vse razlike, ki so jih ločile in jih je vse napravil Družino Božjo, ko je prenovil človeštvo.« Čudovite besede, s katerimi ni bilo proglašeno le človeško bratstvo v splošni moralni enakosti pod božjim očetovstvom, ampak z njimi je bila proglašena še druga resnica: da so v svetu naravni organizmi in družabni krogi z avtonomijo, in sicer na eni strani posameznik v družini, na drugi pa naravne in zgodovinske višje, iz družine izhajajoče skupine — stan, krajevna sožitja, narod, iz katerih sestoji vesoljna družba. (Toniolo, Problemi ed ammaestramenti sociali, p. 14). A nad temi avtonomnimi telesi je vseobsežna, univerzalna

ideja »katolištva«, ki ne zanika naravnih pravic teh organizmov, ampak jih potrjuje in združuje v višjo enoto.

Beseda božja pa ne govori le, ampak ustvarja. Ne samo v početku, ne samo v religiji ugodnih dobah, ampak tekom vsega življenja človeškega rodu je neugasljiva in vedno tvorna sila. Sodobni načrti, kako ustvariti enoto sveta, temeljijo na napačni domnevi, da je krščanstvo izgubilo svojo preobrazujočo moč, da je njegovo solnce zatonilo s fevdalnim svetom. Ne! Krščanska srednjeveška enota pa je bila samo časovno in kulturno določen izraz katoliškega duha, ki je napolnjeval takšno družbo: katoliški nazor je zmožen v novih razmerah ustvariti novo obliko kulturno enotne in socialno pravične družbe.

Krščanski narodi se morajo osvoboditi nacionalističnega duha kakor veje iz ustroja liberalne buržuazne družbe in morajo postati katoliški v najlepšem zmislu besede: prepojiti se morajo z univerzalnim nazorom, da smo solidarno udje enega telesa; ta nazor obsega že tudi priznanje in zaščito podrejenih avtonomnih organizmov. To je glavna smetnica naše narodnostne in meddržavne politike. Privesti v srednjeevropskem pasu malih narodov to načelo z vso doslednostjo do zmage, to je za nas najbližja pot k resnični enoti sveta. V tej smeri mora iti kulturno delo mladega katoliškega inteligenta.

Francè Vodnik:

Izgnanec.

Do tal sem se priklonil, ko sem
ob vzhodu prve zvezde bos in gologlav vstopil
v nevidno svetišče neznanega boga — izgnani sin zemlje.

(Vso noč
sem romal proti temu svetemu kraju, srce sem
imel prebodeno z mečem dvojne bolečine, ne vedoč,
da s krvjo, ki je tekla iz njega, pripravljam
pot njemu, ki pride za mano, in bom jaz sam...)

— — —

In sedaj na tleh klečim, s čelom
se dotikajoč mrzlega kamna
in si ne upam kvišku dvigniti svojih oči,
v strahu, da ne bi prenesel strogega pogleda
Njega, ki ga nisem videl, a mi je v dušo
sijal kot luč v temo, ko sem romal skozi
molčeče pokrajine mrtvih narodov na zemlji.

— — —

In vem, da pred menoj stoji, držeč v rokah
prečudežno rožo mojega imena — On,
ki ga niso še videle moje oči.

Francè Vodnik:

Pesem nevidne reke.

Na meji dveh kraljestev, črnega in belega, ki ju
loči rdečega valovja nevidna reka, pojoča
pesem izvoljenega rodu preteklosti in bodočnosti
sem se ustavil utrujeni popotnik, ko je
v zvoniku palače kralja belega kraljestva
polnoč ura udarila — — — —
— — — —

O pesem rdečega valovja nevidne reke na meji dveh kraljestev,
ti mi ne pušiš nazaj se ozreti v deželo, odkoder sem prišel,
ampak z ognjenimi akordi svojih simfonij
mi v duši budiš vedno rastoče hrepenenje
po nevidnih, a slutenih planjavah kraljestva onstran reke
in v meni netiš požar, ki z vedno močnejšimi plameni
pustoši pokrajine v meni, gnan od viharja muk razdvojenosti.

O pesem rdečega valovja nevidne reke na meji dveh kraljestev,
ti me neprenehoma budiš iz sna, ako skušam spati
in ako skušam gledati v smeri, nasprotni tvojemu teku,
in me delaš vedno budnega, da ne zamudim
klica tvojega brodarja, ki s čolnom hiti
po mene, da me še pred solničnim vzhodom
prepelje na nasprotni breg —

kamor sem obrnjen z obrazom, bolnim od hrepenenja.

Miran Jarc

M. J.:

Dante.

Si se že vmislil v vzosite stavbe gotskih cerkva, teh modernih piramid? Morda si jih občudoval in se nisi mogel dovolj navzklikati ob njihovi veličini. Ali pa si si tudi zagrabil srce v obupu, ko si stal sključen kot vprašaj ob donebesnem klicaju silnega zvonika?

Večina sedanjih resnično močnih evropskih pesniških umotvorov nalikuje nedozidanim fantastičnim gradovom — okamenelim krikom zveri, ki se hoče spremeniti v ptico. V teh groznih spomenikih je resda vklesano tuljenje butajočega duha, a vsak tak spomenik je le torzo.

Dantejeva »Nebeška komedija« pa je kakor ogromna gotska katedrala z zvonikom, čigar križ se dotika samih zvezd — ogromna, v sebi dovršena gotska katedrala, ki ti pripoveduje najveličastnejšo in najenovitejšo povest povesti: odisejo rastočega duha, romanje iz globin Sodome in Gomore, čez goro očiščenja v svetišče Svobode in Miru.

»Nebeška komedija« je mogočen kažipot v to svetišče, kamor moraš brezpogojno vsakdo, moraš, ker ti oni »tujec« — duh ne pusti spati, venomer trkajoč na zaklenjena vrata Betlehema v tebi, ki jih v hipih velike groze razbije. Toda ta tujec, ki se ti zdi vsiljivec, tat, razbojnik, satan, ki pa je angel božji — si ti sam, ti, ki hrepeniš po Lepi Vidi, ki nastavljaš kelih svoje žeje večnim studentem velikih čarodejev-glasbenikov, ti, ki drhtiš ves zavezet nad šumenjem slapov samotnih prorokov, ti, ki so te iskreči vonji in bleščeči zvoki zabavišč razbičali, da si se onemogel zatekel na večer pred oltar in pokleknil pred tabernakljem.

Sam kličeš tega »tujca«, ki te siloma trga na križevo pot, ker kličeš neskončno življenje, ki je v sebi zaokrožena ubranost, izvirajoča iz duha, ki se ga v vsej njegovi sijajini zaveš šele, ko si svoboden, ko si z »orožjem« dobrih, lepih in resničnih del razbil kletko greha in spoznal, da zlo ni bilo nikaka velesila, temveč le nemoč, ki te je sprva strašila kot grozen ognjeni zmaj, slednjič pa jo odvržeš od sebe kot preperelo cunjato haljo.

Lepoto svetišča Svobode in Miru smeš piti le, če si dober. Dobrota, Lepota in Resnica so Eno, iz česar tudi sledi poudarjanje etičnosti in vzgojni pomen vsake u m e t n i n e. In to troje je organsko združeno tudi v gigantski Dantejevi pesnitvi.

Vrh, kjer stoji skrivnostno svetišče Svobode in Miru, dosežeš le, če si lahek, če si odložil od sebe svinčeno težke plašče samoljubja in si razpel peroti brezmejne ljubezni. Te peroti pa ti bodo začele rasti, če si se naučil ljubiti ljudi. Dante se je naučil ljubezni ob Beatrici, ki mu je bila odsev kozmične lepote in zato tudi dobrote in resnice. Kdo je bila Beatrice? Zanj to ni imelo pomena, ker ona ni bila plen zveri telesa, temveč mu je vzbujala hrepenenje združiti se z lepoto — združiti se, združuje pa le duh in ne sebičnost, napuh, zavist, jeza in strast, ki razdvajajo in otežujejo.

In Beatrice, ki je Danteju že kot dečku odprla vrata v kraljestvo skrivnostnih ritmov, mu je slednjič postala vtelešena milost božja, dvigajoč ga na vrh življenja po strmi poti, na kateri ga spremlja Virgil — Razum, ki razsvetljuje, a je samo luč sveteča do vrat paradiza.

Strašen je ta svet v svoji brezmejnosti, ki nas Dante vodi skozenj. Ta svet pa je le silna prispodoba za notranja doživetja romarja samega. Kakršen si, tako gledaš, po tem hrepeniš, v taki družbi se krečeš, kakor se razvijaš ti, tako se razvija zate tvoja okolica. Tako moramo razumevati tudi Dantejevo romanje.

Pekel: sunkovite, strašne plastične slike, ki nam prikazujejo satansko nprav človeške duše, plastične, ker so odtisi zla in greha, ki je znak zunanje živečega človeka. Nasprotno pa nas obdaja v Vicah čudežno mehko, solnčno radostno občutje tišine kot je razlita nad zamišljenimi pokrajinami davnin.

Raj: plavanje svetečih in pojočih duš. Vse je luč in godba, niso več slike, ni več pokrajin, vse je le harmonija sfer. —

Bolj kot kedaj trka na zaklenjene duri Betlehema v nas oni »tujec« — sedaj, v času vladanja Abadona. Toda besnenje Sodome in Gomore ni tako hrupno, da bi pretulilo one tenke udarce, ki se oglasajo vedno pogosteje, ki se zdolžujejo v daljne žvižge, spreminjajoče se v rastoče plamene, objemajoče se v vesoljni požar. O, vidiš ta požar? Kot nebeške fanfare vihrajo božanski ognji: Bodite Eno, Eno, Eno! —

In vsakdo, ki se trga iz objemov razpadajoče Sodome in Gomore sedanjosti, kliče po pravih kažipotih. In eden izmed največjih je tudi Dante.

Anton Vodnik:

Bolnikova vigilija.

Deklica, kako je moja blazina vroča!
Ohladi jo s svojim dihom kot z vetrom iz gaja!
Skloni se nad menoj kot večer, zaigraj na piščal
mi pesem, ... pesem iz maja ...

Razpusti lasé! Sij v noč kakor breza!
Bodi kristalna čaša —
vsak žarek mesečine zacvete skozi njo
kot mavrična roža ...

Deklica! Kako odpira okna
mi romarskih cerkva zvonjenje!
Prinesi mi, mati, kos kruha v bledem prtu,
odrezal bom, mati, palico v vrtu,
iz lipe domače izvrtal bom vrč za vodó ...
Deklica, kako je meni hudó ...

Deklica, bodi studenec,
ki v njem se le rože zrcalijo ...
Bodi bela in dobra kot pred podobo Marije —
in bodo v meni vstale melodije
kot meglice iz noči ...

Poglavje o katoliških materialistih.

V dobi, ko se izvaja okrog nas toliko in tako različnih poskusov za zboljšanje človeške družbe, oziroma vsaj za zboljšanje njenega materialnega položaja, je naša velika in važna naloga, da nikdar ne izgubimo iz vida edino prave smeri svojih teženj, da se znamo v vsakem času kakor z magnetnico točno orientirati, kje smo, kam gremo in kam pridemo, če nadaljujemo svojo pot tako kakor doslej.

Naša najvišja in bistvena socialna naloga in zapoved je: Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe! Ta misel naj je žarišče vsega našega socialnega vstvarjanja, naj je zlata smernica, ki naj vodi k idealnemu cilju, ko bo človek mogel biti deležen na tem svetu v vsakem oziru čim najbolj zadovoljivega življenja.

Kje, na kakšni postojanki versko-socialnega boja se nahajamo sedaj mi katoličani, predvsem v svoji ožji domovini?

Splošen odgovor lahko povemo takoj. Mnogo je katoličanov, malo krščansko-socialnih boriteljev, zelo malo bratske ljubavi. Tu nam pač ni potreba naštevati grozot minule vojske niti ne opisovati sovražnosti in nezaupanja narodov in slojev po tej vojski, temveč zaustavimo se le pri splošnih pojavih, kakoršne jih vidimo dan za dnem neposredno okrog sebe. Da bo naša presoja temeljitejša, poudarimo najprej naslednje stavke:

a) Temelj našega socialnega sistema je solidarnost posameznikov in slojev.

b) Naš cilj je: ustvariti vse pogoje za čim najmanjšo in za vse ljudi pravično zavisnost od materialnih dobrin.

c) Naše metode: a) reforma duha v smislu svetopisemskega naročila, b) najradikalnejše socialne reforme na vseh ostalih poljih.

Sedaj pa preidimo k jedru našega razpravljanja. Pribiti moramo takoj težko dejstvo, da so katoličani z malimi izjemami ali nijansami zelo materialistični, tako v pojmovanju kakor v udejstvovanju življenja. Samodpovedi napram sebi ali napram drugim pa najdemo zelo malo. Pomislimo samo na socialni položaj v naši državi! Korupcija, izrabljanje, izsesavanje, preganjanje, z majhnimi razločki med raznimi veroizpovedmi, je vsakdanji pojav. Reči smemo, da je v naši domovini največ ljudskih misli zaposlenih v svrhu izkoriščanja in dobičkarije, z minimalnim upoštevanjem

socialnih dolžnosti in s še manjšo bojznijo pred izvrševanjem socialnih zločinov.

In to je ravno ono največje zlo, da v duši, ki se bavi le s takšnim početjem, ni mesta in prostora za druge, lepše, kulturnejše misli, niti za »obče-človeške« niti za specialno verske. Izvir vsega sovraštva in mržnje med pojedinci in sloji tičiv materialističnosti človeške duše.

V tem je n. pr. tudi vzrok za žalostni pojav, da eminentno kulturni delavci v vsej Sloveniji, duhovniki, ki so ravno sedaj oblečeni v najbolj proletarske suknje, služijo za tarčo psovk mnogim svojim rojakom »katoličanom«. In ti »katoličani« brez vsakega oklevanja pišejo po listih v rubriko: vera, da so rimski katoliki.

Prav ti kristjani pa bodo po veliki večini, kadar bodo umirali, s težko bojznijo čakali, da jih pride previdevat in tolažit oni z blatom njegovih ust pokriti duhovnik. Naravno, ko se bliža čas, ko nimajo materialne dobrine nobene vrednosti, tedaj je v duši zopet prostora za strah in vero.

Mržnja do duhovnikov v naši ožji domovini je najvernejši dokaz o materialističnem pojmovanju življenja.

Toda niti ni potrebno, da iščemo pojavov, ki so tako oddaljeni od versko-socialnega mišljenja in življenja v nam oddaljenih vrstah. Vidimo jih, žalibog, v precejšnji meri v naših lastnih sredah. Do tega spoznanja prav lahko pridemo, če presojamo sedanji socialni položaj absolutno, to je v smislu treh v uvodu napisanih stavkov. Do istega rezultata pa tudi pridemo, če se vprašamo, koliko je tozadevne razlike med vrstami istih slojev, toda različnih socialnih naziranj in struj.

Plus, ki je pač na naši strani, merjen v smislu uvodnih misli, ni velik. Če pa pomislimo, da člani drugih socialnih organizacij nimajo v svojih programih tako bistvenih zahtev o solidarizmu in medsebojni ljubi, kakor imamo to mi, je naš plus odločno premajhen.

Nočemo se tu spuščati v podrobnosti. Priznamo brez pridržka, da je gotovo število let kršč.-soc. boja v vsej Sloveniji prineslo lepih uspehov, vsa čast vsem onim, umrlim in še živečim, ki so se borili in žrtvovali v ta namen. Ali, če hočemo imeti za bodočnost pred sabo jasno pot, moramo biti o sebi jasni in odkritosrčni tudi tedaj, kadar zaključki za nas niso najboljši, moramo biti na jasnem tako glede preteklosti in sedanosti. Pribiti moramo težko dejstvo, da so naše duše, naše misli odločno premalo krščansko-socialne.

Res, reforma mišljenja in čuvstvovanja je najtežja reforma na socialnem polju, je umetnost, velika umetnost zlasti v našem slučaju, ko je treba dušo vzgajati k samoopovedi in k ljubezni. Če hočemo v tem oziru doseči trajnih uspehov, je potrebno pričeti očiščevanje pri mladini. Le potem bodo imele naše zgradbe skalo za temelj.

Preudarimo sedaj, kateri so oni momenti, ki lahko z največjo lahkoto potisnejo v ozadje vsečasne uspehe trudapolne vzgoje, zlasti verske, in ki na ta način odpro oder življenja za vse prizore in pojave, ki so simptomi materialistične epidemije. Najopasnejši je napad v mladosti; poznejša doba je večjidel le nadaljevanje po isti poti, z majhnimi nadami na preokret v radikalno-boljšo smer.

Prvi in najbolj odločilni življenjski principi se ustvarjajo v dobi od 10—20 let. V tej dobi se pojavijo skoro vsa uskoštva iz krščanskega tabora, čeprav morda še ostanejo ti uskoki tkzv. katoličani za štatistiko. Vzrok vsemu temu? Da bomo prav odgovorili, pomislimo najprej na dvoje dejstev: a) človek s svojo naravo in s svojimi težnjami (zlasti v mladosti), b) privlačnost »modernejših« načel.

A. Res je, da je človeška narava nagnjena k slabemu. Toda to dejstvo odločuje v mladosti le deloma v tem smislu, kakor ga obravnavamo sedaj mi. Mlada duša je vneta za veličino, lepoto, za modernost, za skrivnosti. Tu dostikrat ne odločuje dognano, pravilno s številnimi dokazi podprto naziranje, nego načela, kakor si jih mlada osebnost v svoji subjektivnosti iz mnogih najrazličnejših virov črpa in sestavlja in predstavlja v vsej dozdevni veličini. Če hočemo torej, da bo versko, oziroma versko-socialno prepričanje vcepljeno globoko v mlado dušo, moramo pri tej setvi računati s človeško naravo in njenimi težnjami, moramo z vso silo delati na to, da bo mladina videla večno lepa in pravilna krščanska in krščansko-socialna načela v najpopolnejši veličini, v najlepšem sijaju, v najmodernejši svetlobi.

Mladina, ki že zgodaj kaže mlačnost do vere, se ne zaveda, kako velike in vedno moderne misli vsebuje sv. pismo, pa tudi mladina našega tabora, pa naj tudi ima za sabo mnogo šolskih let, le za malo prekaša v tem oziru svoje ostale vrstnike.*

To, česar tako zelo pogrešamo skoraj pri vsem našem ustvarjanju, je pomanjkanje živega prepričanja in čuvstvovanja, kar žalibog dostikrat nadomešča le strankarska strast.

V tej smeri se odpira široko polje zlasti naši katoliški inteligenci, ki naj vzgaja in predava živo in čim najbolj širokogrudno, kar bo edino mogoče pri obsežni lastni izobrazbi in pri lastni odlični vzglednosti.

B. Na drugi strani pa je vablјivost in mikavost vseh raznih vrst in stopenj nedovoljenega uživanja močna privlačna sila in ima svoj korelativ v nagnjenju človeške narave k slabemu. Proti tem silnim atrakcijam more kot edini resni in trajni protivnik uspešno nastopati le značajnost volje,

* Dijaštvo nujno rabi priročne izdaje sv. pisma v slovenskem (ozir. hrvatskem) jeziku.

duša, ki je preizkušena v samoodpovedi. Vzgoja značaja je najvišja naloga krščanske vzgoje. Uspeh vzgoje pa bo nepopoln ali celo ne bo uspeha, če se katoliški vzgojitelji ne bodo držali prej navedenih smernic.

To dvoje torej, na eni strani premalo živo pojmovanje verskih resnic in iz teh izvajanih socialnih načel, na drugi strani pa človeška narava in vabljenost nedovoljenega uživanja, je bistveni vzrok vseh težkih dejstev, ki smo jih navedli na početku tega razmišljanja, to je materialističnega pojmovanja življenja tako pri oficijelnih katoličanih kakor pri tkzv. katoličanih za štatistiko.

Pobijati to zlo je naša poglobitna versko-socialna naloga.

DOSTAVEK.

Potrebno se mi zdi, da na koncu tega razpravljanja omenim zadevo, ki je lahko v gotovih ozirih Scila in Karibda za naše gibanje. To je poglavje o veri in politiki.

Razpravljati o tem, ali naj imajo katoličani svoje politične stranke ali ne, je popolnoma odveč. Jasno pa je, če hočejo biti katoliki krščanski socialisti, to je praktično in v polni meri udejestvovati versko-socialna načela, je najboljša pot, da imajo svoje, čim najsposobnejše politično zastopstvo. Ta stavek je rezultat pretekle dobe in je postulat bodočnosti. Na tem principu ne spremeni ničesar niti dokaz, da so politični zastopniki napravili velike ali majhne pogrške, bodisi kot osebe, bodisi kot politiki. To je, prepričan sem, jasno in dosledno stališče akademikov, krščanskih socialistov.

Kot oseba sem zato, da je politika katoličanov čim radikalnejša. V naši dobi predstavljajo Ljudske stranke po svojih programih in nastopih radikalno politično zastopstvo. Dal nam Bog odličnih kristjanov, socialnih pionirjev, ki bodo naš program in delo še bolj izpopolnili in zradikalizirali.

Okorn Janez:

Moja duša.

Kot postaje brezžičnih brzozjavov je moja duša.
Tresljaje Tvojih isker dobiva iz srebrnih dalj.
Kot tempelj perunik in cerkev lilij
je Tvoja duša in srcé Ti je kot vijolica.

V moji duši zažarel je plamen kot v plavžu —
a je onemel... potem ga je življenja vihra
spremenila v led in kamen. Pridi in
pognal bo zelena stebila v solnce daljin!

Introitus.

Duša:

Od kje sem prišla? Ali me je prinesla srebrna perot
čez gore gledajočega hrepenenja? Ali iz teme
dni, ki so pred diademom večera hiteli
v prepad? Kdo mi je pritisnil na ustne tresočé
blesteče cvetje bitja, ki hoče biti in hiti
za zvezdami zódnjih daljin (kot živih barv
bogata simfonija je harmonija sfer, katerih
brezčasni mistični otrok se sama sebi zdim).

Zbor:

Večna ljubezen,
ki nima v knjigi svojih diamantov
tigru izpuljenih očí sovraštva.
Beseda odpuščanja,
ki pozna le božanje lic za smeh otrok
in ne žarkih strel mečev
za strto nemoč premagancev,
ki jih v sovraštvu ljubi.
Pravedna modrost,

ki šteje utripe vesoljnih želja in src,
 ki odgovarjajo s čsmehljaji gromom ljubezni.
 Pojdi naprej in jo išči —
 v zadnjih jutrih
 umirajoče ekstaze svetih
 ti bo odtrgal z drevesa ljubezni
 sad pravečni spoznanja.
 V daljnih pokrajinah, ki jih preleti
 le sveta misel,
 bijejo srca vsa skupaj in so le eno!
 Dvigni se,
 krilā volje razpni
 in veslaj kot labod
 po morju Njegovem!

Dvogovor.

Življenje:

Sem kot oni, ki ženejo čredo s kristalnih gorá
 in kot oni, ki love bisere v naročju morij.
 (V goráh ihti jek prvih
 in v ušesih morja potihne tožba drugih.)
 In sem kot veter, ki hoče cvetja s seboj,
 kot luč, ki odgrinja daljave, doneča v brezbrežnost,
 kot ptica, ki so ji zvezde sestré...
 kot solnc ukaz, ki suče planete
 in kot puščica Oriona, večno namerjena
 v mistične plese okamenelih teles,
 a nikoli izprožena,
 zadržana od sil tajnosti.

Smrt:

Sem kot oni, ki ugaša bakljo v drobu zemlje
 in kot oni, ki pade v zlato jamo (sam jo je izkopal)
 in kot cvetje na njivi, ožeče se v žetvi,
 kot ekspedicija, ki gre, da se ne vrne.
 In sem kot topilec, ki meče rudo v peč
 (lepša ognjena kača pride iz ust plavžev
 kot črne luskine, ki so peči jih požirale).
 In kot karavana, ki se boji samuma,
 a gre, upajoča v zaklade oaz...

in kot kralji devete dežele, ki so stisnjeni
v železne ječe, a dežele njihove so brez mejá...
Pridem kot pesem škrjanca,
a se bojé me kot beduin obrazov demonov
in upajo kot kmet, ko nosi zlato krono
pšenice. In sem diamant in kosa mnogih.

Mrtve roke.

Gospa Bianka se ne čudi ničemur drugemu na svetu nego svojim belim rokam. Boža jih, ker so tako mehke in prožne. Poljublja jih, ker so tako čiste: vsaj spomin ji pravi, da so še neomadeževane od življenjskega blata — —.

Ogleduje se v zrcalu svojih nohtov in se smehlja z belim, rastočim polumescem za nohti, ki naj se ji sveti vse dni lepega življenja... Huđuje pa se nad lastnim mesom, ko ji tenka kožica zózi ta polmesec — včasí celò vztrepeče v misli: kaj če bi ji za vedno mrknil v oblakih črnega dela in črnih skrbi — —?!

Sestre ima gospa Bianka. Tri lepe in dobre. Prijateljice ima. Vsak tretji dan kar po en salon, zvestih in ljubkih.

A sestre ji niso sestrice — —. Med prijateljicami je kakor lutka med lutkami: Ž njimi nekdo govori — toda ne gospa Bianka... in klanja se jim — le telo gospe Bianke...

Kakor sestrice in prave prijateljice so ji samo njene bele roke... Njim pripoveduje vedno in vedno svojo preteklost.

»Samo v vas in moje telo, ki vas nosi, so se tako nesrečno zaljubili Ante, Milan, Boris... O vas so sanjali v sončnih in mračnih dnevih, v belih in črnih nočeh — —. Vas so oboževali, za vas so trpeli — — dokler ni eden po drugem zapil svojih sanj in ž njimi svojega telesa — —.

Njim odkriva svojo sedanjost:

»Ve ste mi dale tudi Avrelija, mojega moža! Obsul me je z bogastvom srebrnih in zlatih reči, da vas negujem in krasim. Pripeljal mi je četo lačnih ljudi, kateri naj vam pokorno služijo — —. Trudi se, dobri revček, ubija se od skrbi, da ne bi mu uveneale — —. Da ne bi mu nezveste postale, slišim njegov strah, ki mu šepče: Žrtvuj samega sebe — —! Ter poklekne, sklene roke — a ker ne zna moliti, da bi vam izprosil večno zvestobo, vas poljublja z ognjem svoje krvi in žgoči poljubi so njegove goreče prisege, s katerimi se vam zapisuje na vekomaj — —.

Gospa Bianka se ogleda, kakor da prisluškuje — —. Ob tem molku v njej zavre, telo ji vzvalovi in krvav smeh ji udari v živordeče ustnice.

»O ti moj krotki psiček — — !«

In vije prožne roke, da ji pokajo v členkih:

»Smejte se tudi vi... iz vsega srca se mu smejte — —! Dobri norček berači... prosi prisege... Ne čuti pa, kako ste trde zanj, ledene — —. Ne ve, da vam s svojimi poljubi vžiga kri za drugega — —. Da me šele norček uči, kaj je mož in kaj je žena — —! Ha — — če bi vedel za samega sebe, bi vas prosil, da mu vržete vrv, da se obesi — —!«

Zavrti se sredi bajne sobe in tleskne s prsti:

»Pa nikar ne! Usmiljenje ž njim — —! On je naš očka: daje nam denar za zabave, rože, igračke... Za naš telesni blagor skrbi vseprej ko za svojo dušo — —: čeprav bi bil jutri sodnji dan!«

Posrebreno škatlico vzame iz omare in jo pritisne na srce, ljubeče kakor ljubkega otroka:

»To je moj živi zaklad v tem domu — —!«

In po škatlici se kotalijo in zvenijo zlate in srebrne reči, kakor bi pele:

Rinkice, rinkice
belorudečih oči:
srčica, dušice
z nami lovi...

Gospa Bianca krikne in kakor razposajeno dete se vrže v naslanjač pri sončnem oknu. Ko da bi se bila v njej vzbudila ona punica, ki jo je bila zatajila, ko so ji začele poganjati grudi — —.

Odre škatlico. Vzžari in posveti se ji kakor iz devetih sone. Dno je polno zlatih in srebrnih prstanov, zapestnic in zalaktnic, verižic in diademov... Vsem so vkovani briljanti ali demanti ali rubini... Vse mrgoli ko živo, kakor v kakem gadjem gnezdu...

»Moje zlate igračke, božje stvarce! Na vas mislim, ko se mož igra z menoj — —. Vse noči sanjam o vas in se v sanjah pogovarjam z vami, ko da bi ve bile žive moje sestrice, živi moji otročiči — —! Z vami se igram, ko se naveličam človeka — — ko se mi bližajo trenutki, vsi sama neskončna praznota..., v kateri se človek še smrti ne boji — —.«

Vsaki svojih igračk je dala ime. Mnogo jih je, ki nosijo imena svojih žrtev.

»Ti si prstan Vlasto. S teboj sem nežnemu fantiču prebodla srce — —.«
In ga natakne na mezinec.

»Ti si Serafin. Sanjavemu fantku si zmešal glavo, da je blodil za menoj po labirintu neuresničene sreče — —.«

Natakne ga na drugi mezinec.

»Ti pa Lev. Razdražil si zaročeni par, za večno ga ločil, fanta pa pripeljal v moje naročje — —!«

Levu da častno mesto na prstancu, tik svojega poročnega prstana. In tako dalje se vrsté drug za drugim še: Felicijan, Oton, Floro...

Za pestjo se ji ovija zlata kača z briljantno zvezdo v čelu. Mrzla je ko storjeni greh — — ognjenostrupeno pa reži — — .

»Ah, ti moj rajski jeziček! Povej mi, koliko src si že pičil — — ? Imaš še kaj sladkega strupa — — ?! Koliko jih boš še zastrupil — — ?! Ne vem, kako naj te krstim. Katero ime bi te bolj slavilo? Ker mogočnejša si nego tvoja rajska sestra, slajša in slavnejša: rajska kača je zalezovala in zapeljala en sam par duš — ti pa s parfumom svojega strupa najmanj devet — — !«

Gospa Bianka zdaj vztrepče — — . Zdaj vzhihiče — — . Zdaj se zamakne v šumeči park, ki se ji izpreminja v pojoče gledišče, kjer so bili demantni žarki poklicali Vlastove oči, da so se pasle po njenih cvetočih rokah — — ; potem v žuboreče in vriskajoče plesišče, kjer je privila vitkega Leva ob svoje goreče telo — ubogi sanjavi Serafin pa je zaklinjal boginjo neoskrunjene ljubezni . . . in se še pred polnočjo bridko zjokal — .

Igra se nadaljuje ob spremljevanju vzdihov iz neizpetih arij.

Na desno in levo golo roko si pripne po dve zapestnici, dva okova iz čistega avstralskega zlata, ki naj ji izgladita roke do popolne okroglosti in ko da naj ji dušita trepet strastnih mišic. Okrog vratu si ovije devet obročev dolgo verižico, na vsak obroč obesi po en madaljon s skrivnostnim imenom — — —

In se konča z rubinastim diademom, s krvavim cvetjem črnih las.

Bujna je njena fantazija in vroča. Kar gospa Bianka hoče, to si ustvari, to živi pred njo — — . Vsaka gibna črta in gorkota in vzduh njenega telesa, zvok besed in vzklikanja pa so žive priče, da i sama živi v domišljenem svetu.

Pred njo se odpre njen večerni salon, žareč v mamljivem razkošju Ludovika XIV. Gospa Bianka, vsa v beli židi, obrobljeni z rdečim cvetjem komaj razpočenih nageljev, sedi v vzvišenem črnožametnem naslanjaču, kraljica moških teles — — boginja zakonom stvarstva zaslužjenih prijateljic — —

Vstopijo: Adela, Lavra, Alma. Vsaka je v spremstvu svojega moža.

Adela se globoko prikloni pred prestolom lepote vseh rok:

»Pozdravljena!« — In priklonjena misli: »Svojega moža preiskreno ljubim, pretesno ga objemam — — . Svoje otroke pestujem podnevi in ponoči, previjam jih, ž njimi se igram — — . Zato so moje roke koščene in s suhe kosti se snamejo vsi prstani in vse zapestnice, zalaktnice — — !«

Pred božanstvenim, od skrbi in muk nezbičanim telesom stoji Alma, trda kakor iz belega marmorja. Silne, skoraj glasne so njene misli:

»Od meseca do meseca glasnejši, kakor zapovedujoč je bil v meni klic materinstva — — ogenj neugasljiv kakor v vulkanu — — in neutrudljiva božja roka je naju kovala, kovala ženo in moža v razbeljene obroče — — : v tridesetih mesecih sem rodila troje otrok! Sama sem jih dojila s svojim mlekom, vse jim prežvečila s svojimi zobmi in namakala

s svojimi slinami — —. In glej, pa ne ustraši se me: Zob se mi jih je pol izredčilo, pol jih imam že ščrnelih in usta so suha, da se mi jezik prijema neba! Ob povodnji ljubezni mi je splahnilo belosočne grodi, dva živa otroka — — in moje prsi so zdaj trda koža, kakor njiva pozimi brez žitnih léh — —.«

Nato zajeclja:

»Ne sramuj se me, gospa, če najboljša žida visi na meni kakor na suhi rakli — —!«

Tretja stopi Lavra pred stol zemske slave. S svojim bledim čelom se dotakne gospejinih, nad gležnje kakor nagih in rdečkasto podplutih nog. Gospo Bianco strese bodeč mraz, ko da bi se je še ne bilo nikdar prej dotaknilo človeško telo — —. In ko zagleda na svojih oboževanih nogah bled odtis Lavrinega čela, zviije obraz in oči in bliskovit strah jo dvigne v trenutno daljino, šepetajoč ji trde, še nerazumljive besede — —.

Izpod blede krone življenja, ki ji jo je z vsem trnjem zapičilo v čelo, se ulijejo Lavri solzne kaplje in kanejo na perzijsko preprogo, ko da bi blagoslovile tla pod nogami gospe Bianke.

In ji vzklikne:

»Ljubljenka življenja — —!«

Iz oči in obraza pa ji govorijo solzne, gospe Bianki še neslišne besede:

»Ljubilo je tudi mene življenje in mi prizanašalo — —. Prizanašala pa nisem jaz, ne sebi in ne drugim... Z ognjenim bičem, ki ga je bil satan potegnil iz mene in mi ga smehljaajoče ovil okoli pesti, sem kot gospodična in gospa švigala po moških telesih na desno in na levo, da so vriskala — plesala — se vila — besnela — se morila pred menoj — —! Dobre, resnične prijateljice so se mi zdele nizkotne in od ustvarjajoče roke popačene, vsaka s svojim sramotilnim žigom: na obrazu, na rokah, na nogah in bogve še kje — —. Studil se mi je mož... gnusili so se mi lastni otroci... in ves svetli, bogati dom mi je bil tuj, kakor evropski princezinji kitajska palača — —. — Ali ko sem švigala po drugih — sem tepla tudi sebe... le da tedaj še nisem čutila tega biča na svojem telesu! Prišlo pa je kakor črez noč, kar je moralo priti: oko je spregledalo — —! In videlo je po vsem svojem telesu žive žige nekđaj neobčutenega samo-bičanja: Ecce homo — — —!«

Pred gospo Bianco stoji ženska, po skrivnostnem razsvetljenju oteta mučeništva burnega in opojnega življenja: Zastrupljena kri — —, čelo, lica in ustna po tujih poljubih izsesana in zgrbančena — —, polslepih oči — —, mrtvaških rok v ohlapni koži — — in vse nevidno telo do kosti ugnano in zbičano — — —.

A gospa Bianka ne vidi njenega telesa —: globočin, ki človeka strašijo, pravi, da jih ni — —! Ne sluti njene pokoreče se duše —, ker drhti previsoko nad njo — —.

Salon se polni. Medtem pristopica gosja vrsta godnih gospodičen in se zagozdi pred gospo Bianco. Kakor gozdič mladih bréz vzvršé, klanfajoč se pred večerno zvezdo.

V očeh gospe Bianke se zasveti smeh neupogljljive samozavesti:

»Kako ste že stare — — !«

Ter migne z belimi rokami. Vlasti in Serafini ustrmijo: lahki migljaj je padel na ono dno njihove duše, odkoder se je odmel kot najvišji ukaz — —. In poslušni sužnji nemi prosijo svojo gospo dela, težkega in krvavega dela za plačilo enega pogleda, ki se ž njimi igra — —.

Trene z blestečimi očmi. Na Felicijane in Flore švigajo strele, in v njih grmi kakor ob vesoljnem potresu — —: potegnila jih je v viharno morje svojih oči, kjer jih razdraženi valovi butajo iz ene v drugo svojih sten, péneč se od bučečega smeha — —.

Koleno dene čez koleno in z nogo migá v taktu two-steepa. Otoni pa plešejo ... se vijejo vsak s svojo Bianco — — —.

O polnoči volijo dame. Sanjave oči Serafinov in Vlastov boječe prosijo oddaleč:

»Misli name — — !«

Telesa Felicijanov in Otonov in Florov se prerivajo v ospredje in goreče trepečejo:

»Priđi póme — — !«

Gospa Bianca pa gre in se prikloni Levu:

»Prosim!«

In dvoje teles se zavrti v eno telo — — —.

Gospa Bianca plane iz opojnega sanjarenja in omahne v naslanjaču ob sončnem oknu: premrzlelo jo je telo njenega moža — —.

»Dušica, si bolna — — ?« in ji boža mehke roke.

Ne odgovori mu. Še ko nikoli jo je pred samo seboj strah in velike oči iščejo trdih tal, kamor naj bi stopila njena noga: zakaj iz sanjavih višin se zdaj pogreza gospa Bianca v grozo resničnega življenja — —.

Vzravna se in iz ognjenih večernih daljin bere obsodbo nad seboj in nad možem:

»Čujem glas iz sanj, ki zdaj odmeva v meni: Vse je bilo, ko da ne bi bila ležala pri tebi: moje roke te niso resnično objemale — — moje ustnice ne iskreno poljubljale in tvoje telo me je kakor gadovo mrzelo — —! Ti in jaz sva moje roke in moje grodi in celo moje telo gojila le za druge — — !«

Zdaj zastoče:

»Mati sem — a ne mati svojih otrok: moje prsi jih niso dojile — — moje oči niso zanje bdele — —; moje roke jih niso previjale, ne pestovale in ne se ž njimi igrale — —. Bila sem kakor kukavica: samo rodila sem jih — izlegli pa so se v tujem gnezdu — — !«

Čuje, kakor da bi ji vsi mestni berači trkali na duri:

»Tvoje roke, gospa, še niso ponudile lačnemu kruha — — še niso stisnile revnemu vinarja v pest — —, kateri kakor živi spomeniki čepijo pred cerkvami, slonijo ob cestnih vogalih, stojijo po parkih — —! Naše molitve nisi čula, ker nisi razumela nje pesmi. Tam pred belomarmornatim nagim Dionizijem pa si postala in ga poljubljala s strastnimi očmi — —! Še pobirala bi ga bila, če bi se bil zrušil — enega lačnih in revnih pa ne bi — —!«

Neskončne vrste belih bolniških postelj vidi. Iz njih je tisočero črnih oči uprtih vanjo:

»Tvoje roke, gospa, še niso zmočile bolniku režečih, žejnih ustnic, ne pekočega čela, ne zgočih prsi — —. Mu še niso iztisnile gnoja in ne obvezale rane —: bale so se, da ne bi se omadeževale s tujo krvjo — —! Morda pa misliš, gospa, da se bolnik, ki ve, da je res bolan, boji bolnika — —?!«

Zdi se ji, da stoji sredi polumračne, daljnотиhe cerkve in da iz oltarjev vpijejo svetnice nanjo:

»Svojih rok še nisi oprala z eno kapljo blagoslovljene vode — —!«

Zdi se ji, da se je zganil Bog na križu:

»Tvoje roke se me še niso dotaknile — —!«

Gospa Bianka omedli. Težko sope. Nato pa plane kvišku in pljune najprej na svoje roke:

»Mrtve so — — mrtve — —!«

Potem na roke svojega moža:

»O — zakaj me niste bičale — —!«

Ter zabrusi skozi okno škatlico in za njo vse srebrne in zlate prstane, zapestnice, zalaktnice . . .

V parku se po peščenih stezicah zakotalijo in zvenijo, ko da bi se med seboj igrale zlate in srebrne reči — —.

Tine Debeljak:

Rdeče kadilo.

Jožetu Pibru — Jožetu Žibertu († 15. avgusta 1921).

V neznani pokrájini,
v senci rôž, ki v polnoč zacvetó
postavil je bóginji Temni črn oltar svečenik.

In sprostrla je bóginja rôke tresočé z oltarja
(o, cvetje rože polnočne dehtelo je blede-opojno!)
in v licih zaplala je strast:

Svečenik moj pobožni — polnoč je!...

— — — — —

Plaho sta stopala dečka iz kočé ob bičju.
Zvezde so zibale trstje v močvirju ... ponavljale bajke piščalk,
ki sta jih pela čez dan mladeniča v čolnih pletenih — —
O, brat, ko stopava iz kočé v polnoč:
Kak plahi sta najini duši —
(kot zvezde na jezeru, kjer sva veslala še snoči
in pela v piščali o zarjah daljav...!)
O, drži se me, saj ne znava še pota
in svet je še daleč... daleč...
... in najine plahe stopinje! — —

(V žalostni uri nasméhnila sta se čebljanju zvezd.)

— — — — —

Iz bičja ob jezeru senca je padla čez pot
in bóginje Temne svečenik
z mrzlim nasmehom povedel ju je iz bičja k oltarju
in v senci rôž, ki v noč zacvetó,
zadrl je nož jima v grudi napete
in daroval rdečo kadilo:

O, bóginja moja, ukroti si strast...
izpij jima srca v polnoč! — —

Sprostrla je bóginja rôke proseče z oltarja
(cvetje polnočne rože dehtelo je rdeče-opojno!)
in v licih zaplala je slast:

Svečenik moj pobožni — oj, vroča je kri! — —

Tine Debeljak:

Ugasle svetiljke.

V bele svetiljke nalile so deklice olja.

Čakale so ob poti, ki z belimi tenčicami so jo prepregle,
pretkale z listki rôž, ki vtrgale so jih iz lastnih prsi —
(skozi bela oblačila in prozorno polt drhtelo je rahlo cvetje src —)

Plameneče svetiljke zakrile so z rôko boječo:

O, dragi, ko prideš, ne vgasni plaména! — — —

Prišél je trdo po belih tenčicah, preko vtkanih rôž...

(njegov smeh je prodril prozorno polt
in razsul rdeče cvetje v prsih —)

s črnim srcem izsrkal je olje svetiljk...

in klonile so rôke...

in mrtve svetiljke —

— O, kako pijemo olje mimogredé!

Za mano mrtve svetiljke...

Vsaj en zubelj naj zatli iz pepela,

da ga ponesem božajoč v svetišče,

ker je že mrak...

ker je že noč...

in vstale s pohojenih rôž so deklice blede,

zagnale vanj izpite svetiljke:

O, dragi, v noč naj sveti ti kletev ugaslih svetiljk! —

Andrej Križman:

Presveta Evharistija — zedinjajoča vez narodov.

»Daj mi, kamor naj stopim, in zemljo ti premaknem iz tečajev!« je vzkliknil bistroumni Grk, — in ti premaknem njeno os in pota njena spremenim. — Globoka resnica! Toda globlja od te je druga: Daj mi, kamor naj stopim in človeštvo ti premaknem iz tečajev! — globlja, ker je svet materija, suženj višjim močem, a človek sin svobode. Še teče svet krog istih tečajev, krog iste osi. Človek pa nima osi. On ima samo eno fiksno točko, krog katere se vrtil ves univerzum, on ima alfa in omega. Začetek in konec je tukaj človeku po božjih predpisih slava božja, vsa dolga pot pa od prvega diha do zatona v večnost je v lastnih rokah človekovih. Toda njegov razum je zatemnel in v črni noči je zašel. Njegova pota so kriva, stopinje negotove, v blato se pogreza, v močvirje tone, tone v lastni krvi in umira. Na vratih njegovega življenja je zapisano: Voi, che entrate, lasciate ogni speranza! Bolje bi vam bilo, nerojenim biti! Kdor stopi v življenje, je obsojen na smrt. In vi, ki vstopite, pustite vsak up, vsako nado, da vas človeška sila in moč in razum otme pogube in smrti.

In vstaja klic iz globin prepada: Veni, salvator mundi, veni! Pridi, rešenik sveta, pridi in razženi temo in uči nas hoditi prava pota. Po tebi kličemo me množice bednih in zatiranih in ogoljufanih za življenje — po tebi mi milijoni žrtev, ki smo svojo kri prelivali v potokih in z gnevom srca morili sotrpine — po tebi srca plemenita, od naše bede ganjena, ki sama zbegana, preganjanim iščejo pota rešitve — po tebi naša deca, prepuščena Sodomi in Gomori, po tebi križana ljubezen človeškega srca in kri Abelnovih sobratov po tebi kliče do neba: Pridi, pridi!

*

In vstajajo in prihajajo — in pišejo zakone: o bratstvu, o enakosti, o večnem miru, o pravicah človečanstva, o slogi in ljubezni med narodi, o zvezi narodov. Prihajajo in pišejo zakone, zakone — na papir.

In vstajajo drugi in pišejo svoje zakone: o svobodi poedinca, o svobodnih potih življenja, o državi kot prezentnem bogu, ki ne prizna nad seboj nobene avtoritete, kateri je pogodba kos papirja, avtoriteta sila in meč.

Prihajajo in pišejo zakone v človeška srca kot avtonomna, nikomur odgovorna. Pišejo iz življenja za življenje izživljanja. — In v razbrzdanosti gine mir, raste sovraštvo, vojske vstajajo. Večni mir, bratstvo, ljubezen med narodi in njihova zveza — zakoni na papirju ob divjem krohotu izkinejo v nič. Papir raztrgajo in o zakonih ni več sledu prihajajočim rešenikom v zasmeh, ker ne eden izmed njih ni zaklical: Daj mi, kamor naj stopim!

Videl sem malega dečka stopiti na orjaško kamenito ploščo. Na njej stojé si je prizadeval na vso moč, da bi dvignil ploščo od tal in z njo seveda tudi samega sebe. Okoli stoječi so se mu smejali, on pa jih ni razumel. Mi jih razumemo in razumemo tiste, ki vstajajo in človeškemu rodu prinašajo rešitve, ko so je sami najbolj potrebni.

Klic po rešitvi pa ne preneha. Pridi, rešitelj, pridi! Tvarni, vidni svet in z njim človek v vsej svoji zavisnosti in nemoči glasno kliče, da ta svet za svoje življenje potrebuje drugega sveta. Od tam mu prihaja življenje, od tam rešitev v zablodah, od tam preustvarjajoča moč pravice in ljubezni. Da, tam v drugem svetu ima svoj trden temelj pravica, ki je ne zmaje noben vihar, nobena strast, noben še tako silen napor in naval. Neoporečni »moraš« in »ne smeš«! stavi prve trdne temelje pogrezajočemu se človeštvu in ga tako varuje popolnega pogina, ker vtisne pravici in korelatu dolžnosti pečat svetosti in nedotakljivosti. Pravica pa je mrzla, dolžnost ledena.

Ognja je treba, ki bi stajal led, in toplote, da bi pregnala mraz. In tu stopa pred nas Kristus in nam zapušča svoj nauk o ljubezni: »Po tem naj vas spoznajo, da ste moji učenci, da se ljubite med seboj. Novo zapoved vam dajem: zapoved ljubezni.

Besede mičejo, zgledi vlečejo. Kristus pa je bil en sam zgled nepretrgane čiste ljubezni, ena sama žrtev do poslednjega diha življenja za človeštvo.

Ljubezen pa druží in zedinja. Zato je Kristus zopet odšel v naročje večnoljubljenega Očeta — a človeštva ni zapustil samega. Pri Očetu ves — pri človeštvu ves!

Zakaj? Človeštvo je ostalo človeštvo. Ista podla nagnenja in ista strašna sila, ki razjeda srečo poedincev, narodov in človeštva, isti mračni in drzni egoizem, ki vse razdvaja, prepleta vse njegovo žitje. Še je treba istega zgleda odpovedi, samozataje, ljubezni in žrtve. Zakaj, kdor hoče človeštvo umiriti in zediniti, ta ga mora notranje prekvasiti, iztrgati mora narodom iz srca to, kar jih razdvaja: egoizem nadomestiti z vseobsežno ljubeznijo.

V ta namen je ostal Kristus tudi pri človeštvu ves, da bi nam bil v zgled, ostal v presv. Evharistiji, da v ljubezni človeštvo druží in edini.

Evharistija je, da, evharistija je in mora biti zedinjajoča vez združenih narodov. Najsí ta najmočnejši faktor v razvoju človeštva moderno

brezverstvo taji in prezira, najsi socialni sistemi o reorganizaciji človeške družbe hodijo preko in mimo njega kakor mimo mrtveca, dejstvo je, da je presv. evharistija središče vsega pravega socialnega delovanja, živ studenee socialnega čuvstvovanja. »Zato,« pravi dr. Krek, »v zvezi s pravo socialno organizacijo prodira tudi češčenje evharistije z elementarno silo naprej!« To pa zato, ker ima evharistija v sebi moč, ki jo pogrešajo vsi zgolj tostranski socialni sistemi, moč žive ljubezni. Da, evharistija je zakrament ljubezni in za to njen vpliv in njena moč tako silna.

Pri vpostavitvi je ta zakrament Kristus z dejanjem in besedo označil kot simbol medsebojne ljubezni in edinstva. Pretresljivo je, ko Zveličar tik pred vpostavitvijo v služehi ljubezni dvanajsterim umiva nogé. In ali ni tedaj po vpostavitvi dal one zapovedi o medsebojni ljubezni? Tedaj tudi je prosil zanje svojega Očeta, da jih ohrani v edinosti in da so popolnoma eno, kakor sta On in Oče eno. Kakor zanje, tako prosi tudi za tiste, ki bodo verovali po njih besedi v Njega, da bi bili vsi eno. In vpostavitvene besede: »To je moje telo ... To je moja kri, ki bo za mnoge prelita« in »To delajte v moj spomin!« nam jasno kažejo, kako naj bo naša ljubezen velika in požrtvovalna. »To delajte v moj spomin!« Kakor jaz, tako se tudi vi žrtvujte, kakor jaz, tako tudi vi ljubite!

Tako je evharistija simbol, a evharistija je tudi vir ljubezni. »Kdor jé moje meso in pije mojo kri, ostane v meni in jaz v njem.« Kakor torej Kristus ljubi, tako bo ljubil tisti, v katerem Kristus živi, zakaj sv. obhajilo je communio, je skupnost Kristusa z vernikom. — Ljubezen zedinja. — Kjer sta dva enaka tretjemu, so vsi trije enaki. In sedaj naj se združi Kristus z drugim, tretjim, četrtim ... s tisoči in stotisoči! V vseh bo prebival en in isti Kristus in vsi stotisoči v enem in istem Kristusu. Vsi stotisoči bodo tvorili eno mistično telo Kristusovo in bodo enega duha in ene misli. Saj pravi apostol Pavel: »Kruh, ki ga lomimo, ali ni skupnost telesa Kristusovega?«

Vir ljubezni je ta zakrament. Tako ga je pojmoval sam Kristus, kot takega so ga smatrali in kot tak se je izkazal že v prvi cerkvi. »Dejanje apostolov« nam namreč poroča: »Bili so tudi vsak dan stanovitno v templju in so uživali jed z veselim in preprostim srcem. In množica vernih je bila enega srca in enega duha; tudi ni nihče rekel, da je kaj od tega, kar je imel, njegovega, ampak vse je bilo med njimi vseh.« — Pred zauživanjem najsvetejšega telesa so verniki med seboj menjali poljub miru, »osculum pacis«. In s poljubom človek izrazi, kar ne dopove nobena beseda in nobena še tako sladka govorica. Poljub je svet in zato resnica štedi z njim, da ga ne skruni, in nič ni ostudnejšega v svetem pismu kot je Judežev poljub izdajstva. Zakaj poljub jé znamenje ljubezni, vezi in edinstva.

V čudoviti moči žari Kristusova ljubezen tudi iz enega njegovih največjih apostolov, iz življenja sv. Pavla, ki je presv. evharistijo tako visoko cenil kot vez edinosti. »Charitas Christi urget nos!« je zaklical strmečemu

svetu, potopljenemu v strast in uživanje, in je dovršil dela, da se čudijo stoletja. — V šolo Kristusovo je hodil, v presv. evharistiji se je navzel tistega duha ljubezni in požrtvovalnosti, ki mu ni dal oddiha, ki ga je gnal od vzhoda do zahoda, od naroda do naroda, da bi vse zedinil v Kristusu, »ut omnes unum simus«.

Da, tudi če se danes ozremo v svet in premočimo duha, ki preveva apostole Kristusove, bomo videli, da je ta duh Kristusov, duh odpovedi, samozataje, požrtvovalnosti in ljubezni. Svet brez višjih idealov strmi in se čudi, odkod ta moč, odkod to življenje, ta pogum in ta odporna sila proti vsem vadam in vabam življenja, strmi in se čudi. Kako je mogoče to, da danes najdemo človeka, ki od ranega jutra do poznega večera misli samo na to, kako bi osrečil svoje ljudstvo. Da, duh Kristusov se je naselil v srcih teh ljudi, naselil po presv. evharistiji. »Kdor je moje meso in pije moje kri, ostane v meni in jaz v njem.« Tu je studenec življenja, tu solnce milosti, tu vir edinosti. — »Omnia renovare in Christo!« je zaklical Pij X., temelj, trden temelj tej renovaciji pa je položil s pogostim in vsakdanjim svetim obhajilom. Od tega ima resničen uspeh socialno, organizatorično delo duhovnikovo, katerega se je do tedaj vsled pomanjkanja pravega duha držalo kakor prokletstvo pekla; od gesla Pijevga ima svoj blagoslov geslo Leonovo: »Prodire in populum!«

Pred sv. evharistijo zginejo ona zgolj človeška dostojanstva in z njo zopet človek že tu na zemlji tudi po telesu postane deležen božanstva. Tako ginevajo socialne razlike in nemir srca. Egoizem človekov najde svoj mir v sreči in lepoti sočloveka. Mir prihaja s Kristusom v srce, mir v dežele takih src, mir med narode in bratstvo in sloga in ljubezen.

Iz tega miru je nekdanj živa zveza narodov pod vodstvom katoliške cerkve, ki je narode vodila k napredku in spoznanju dobrega ter k časni in večni blaginji. — Pozneje so narodi pozabili nauke Kristusove, zapustili presv. evharistijo, zedinjajočo vez narodov in — v človeški družbi se je pričel razkroj, dokler ni obstal individuum poleg individua brez miru v večnem boju vsak zoper vse in vsi zoper enega — Tedaj so spoznali kriva pota in danes iščejo novih, pravih, pa jih ne morejo najti, ker ne uvidijo, da se mora preroditi duh in srce, ki si samo ni dalo življenja in si bolno ne more najti zdravja.

*

Ta svet potrebuje za življenje drugega svetá. Od tam je prišel Spasitelj in nas je učil živeti. Tja zopet je treba navrniti zašlega človeka in po sv. evharistiji s transfuzijo Kristusa v človeka zopet združiti, kar je razprto in zediniti narode v ljubezni, slogi in miru v eno veliko družino, da bo enega srca in enega duha, deležna enega kruha, postala eno mistično telo Kristusovo — živa zveza narodov.

P. Krizostom Šekovanič:

Za Jagnjetom . . .

Snežno cvetje se je vsulō z oltarja
in izpod njega je zavriskala zarja.
Nežno stopicanje, lahni koraki
so zadrhteli v nebo nad oblaki.

Haljice bele, laski srebrni. —
Svilene preproge prednje razgrni,
da se jim čeveljčki čisti, kristalni
ne zdrobe na poti daljni.

V prsih nosijo sveta nebesa. —
Pesem je nad njimi razodeta.
Radost zavzvetja jo v taktu prepleta.
Kopljejo se v plamenu božjega očesa.

V brezdanjost se vije truma drhteča.
Pajčolan iz belih lilij nad njimi plava,
z vonjavo rosnih mirt jim je ovita glava.
Za Jagnjetom gre vsa njih sreča.

P. Krizostom Sekovanič:

Nova maša.

Na oltarju angeli slone ...
Plašč je rožnat in s srebrom obšit
in bele so roke.

Kakor pravljica je vse.
Kelih je zlat. Iz njega kipi kristalna kri.
Izpod prstov življenje vre.

Kdo naj mesto mene poje?
Glas trepeta in kelih je poln solza.
Vse je moje, moje — — —

Angeli so kelih odkrili.
Angeli so dvignili kelih in ga nagnili.
Angeli so iz keliha pili.

Nekaj misli o porajajoči se slovenski literaturi.

Ko otrok dorašča, ni človeka, ki bi vstal in povedal, ga li čaka sijajna bodočnost ali pa zgodnja smrt, smehljajoča se sreča ali vsa pregrenka bridkost življenja.

Nekaj sličnega je z našo najnovejšo literarno umetnostjo. Pred nami se razvija, že živi z nami in vendar nam je še vsa zagonetna kot obličje sfinge.

Morda ne bo odveč, če poskusimo v naslednji preprosti razpravi podati v kratkem početek in razvoj našega najnovejšega slovstva in dojeti njegovo bistvo in pomen.

Kakor sleherna struja in slednji revolucionarni pokret, ima tudi naša nova umetnost svoje predhodnike, učitelje, mojstre, vire, odkoder je vzniklo novo življenje — seveda pa je temeljni vir vsega preokreta kakor vedno in povsod — mladina.

Za naturalizmom, ki je shiral v lastni nemoči, se je pojavil impresijonizem, ki je napovedal boj sleherni »šoli« in temu je sledil njegov antipod ekspresijonizem — izrazna umetnost z glavnim načelom: Vsako umetniško ustvarjanje bodi izraz krepkega notranjega doživetja — torej skrajni individualizem. Simbolizem brez življenja, pogosto plašč za umetnike brez talenta, prav tako ni mogel zadovoljiti tedanje mladine in prva leta svetovne vojne so jela obetati novega pokolenja visoko pesem, polno novih bogastev, novega doživetja v povsem novi obliki. Med vojno so pravkar dozorela in zoreča mladina se ni mogla udejestvovati, zato je tisto dobo slovstvo prevevala nekaka enoličnost, motivi se ponavljajo, z vojno je prevzela trudnost tudi duševno življenje.

Po končani svetovni vojni je našla vračujoča se mladina vse drugačne razmere, kot jih je pričakovala in v sanjah doživljala v strelskih jarkih. Med imovitimi in neimovitimi je zazijal mnogo globočji prepad kot kedaj poprej in med poslednje je tok časa pahnil tudi intelektualca, — do včeraj pribornika meščanstva. Poslej se zgrinjajo, zavedajoč se svojega položaja, krog radikalnejših, da tudi utopističnih zastav.¹ Temu

¹ J. Kelemina: »Pogledi na sodobno pesništvo.« Lj. Zvon, 1922, št. 3.

dejstvu se imamo zahvaliti za nekaj proletarskih in delavskih pesmi (Albreht, Piber, sedaj Seliškar). Ker kljub nekoliko izjem ta novodobna literatura ni imela v sebi kaj tipično izrazitega, je teženje mlajših po novih smernicah postalo vedno intenzivnejše. Zaslutili so, da je tudi po Cankarju še možno, a v analizi duševnosti napredovati. »Pesnik poseže z drzno roko k samemu izvoru psihičnega dogajanja in ga razgali pred vami: slop živcev. — Njih procese presadi v človeški jezik. Tu so nedoločni občutki, ki se dajo v svoji bežnosti jedva jasno dojeti in se ustalijo v zavesti kot slike spomina, se zgrnejo v zaznave, pojme, užgo v čutstva, nabreknejo v strem-ljenje, ki mu sledi s temno nujnostjo čin.«² Morda bi na podlagi povedanega lahko rekli, da je bistvo sodobne umetnosti, poleg povsem novih motivov, ki nam jih nudi, to: doživetje, sliko, vtis podati čitatelju od prvega hipa, ko se pojavi umetniku v duši, razvoj morda le s kratko potezo rahlo na-značiti, ostalo pa prepustiti fantaziji čitatelja, da se daljnje slutnje uresničijo in zapletljaji rešijo. Umetnik, ki ustvarja po tem načelu, se zdi, da mora nujno izločiti vse, kar je docela časovnega, izluščiti mora iz hipnih bežnih sanj tisto, kar ima res trajno vrednost — sanje ima vsak — ono, kar ima trajno vrednost izbrati in v dovršeni obliki podati, je delo in poklic umetnika.

Umevno in jasno je, da se sodobna umetnost ni mogla zadovoljiti s tradicijonelno obliko, temveč je nujno morala iskati nove forme, ki naj bi odgovarjala njeni miselnosti. Primerno je to poudaril nemški kritik Franz Herwig: »Oblika ni nekaj, kar je tako ali tako, nekaj, kar se lahko poljubno izvoli, temveč v kolikor je čuvstvo, ki teži za izrazom, pristno, je forma nujnost, je nekaj bistvenega, naravnega, četudi se morda zdi navadnim ušesom nenavadna, prisiljena in nenaravna.«³

Preden preidem k posameznim predstaviteljem sodobne umetnosti, bi rad povedal nekaj misli o kritiki, da se izognem slehernemu nesporazumljenju. — Kritika, kakršna bi morala biti, mora uvajati ljudstvo v umevanje umetnine in ji tako pripravljati pot v življenje. Zato pa je potrebno, da se kritik vglobi v umetnino in šele potem sme govoriti. Smatrati pa se mora le kot srednik, ki še neme duše množice pesniku polahko odpira, da se ljudstvu polagoma odpro oči in zastrmi v svet, poln novih lepot. Enako pa ne sme prezreti tudi hib in pogrškov in mora nanj opozoriti ne toliko ljudstvo, kakor umetnika.

Med mladini, ki so jeli po vojni nastopati, je brez dvoma zbudil največjo pozornost Anton P o d b e v š e k (roj. 1898 v Novem mestu, isto-

² J. Kelemina, l. c. 195.

³ Franz Herwig: Das religiöse Gefühl in der zeitgenössischen Dichtung. Graf. S. 198. 1921/22.

tam je dovršil ljudsko šolo in sedem gimnazijskih razredov, nakar je bil vpoklican v vojaško službo).

Od prvih pesmi, ki so izšle v »Domu in Svetu« leta 1919, pa do poslednjih, ki so bile priobčene v »Kresu« 1922, št. 7, umeva on, »kaj« in »kako« večinoma povsem in docela drugače, kot to umeva tradicija. S tem pa nočem reči, da je to nekaj povsem novega. Komur je namreč znan razvoj svetovne literature v poslednjih dveh decenijah, dobro ve, da se je pri Francozih, Nemcih in Italijanih že v sedmem in osmem letu pojavila prav taka miselnost, odeta v nenavadno formo. Arno Holz (* 26. IV. 1863) je že tedaj oznanjal nova načela v pesništvu: »Naše uho sliši danes vse bolj fino. Iz sleherne kitice zazveni, kakor hitro jo ponavljamo, neka prikrita monotonija — lajna. In prav ta lajna je, ki jo mora končno naša lirika odstraniti.«⁴

Pri nas je novo obliko nekako uvedel in jo privedel tudi do klasične višine — Oton Župančič. Oblika pa (mislim na besede, ki so izrazilo naših čuvstev), ki jo uvaja umetnost, ni sicer brez vsakih novih lepote, vendar bi smeli pričakovati, kakor je slovenščina danes visoko razvita, vse kaj drugega. In tu ni nobenega izgovora, češ, da se ta nova čuvstva ne dajo izraziti s tisto lahkoto in prožnostjo, kot smo je nekaj let že vajeni (n. pr. Pregelj, Župančič). Zelo primerno je poudaril to Kelemina, rekoč: »Nobena struja ne odpusti svojim pristašem znanja tehničnih sredstev stroke in nadalje dovršenosti izdelka.«⁵ Pravkar povedano je splošno veljavno za nastopajoče umetnike.

Podbevškova forma je osnovana na principu neposrednega podajanja intuicije v zaporednosti notranjega doživljanja. — Zaporedni psihični doživljaji nimajo zunanje, temveč samo notranjo smiselno zvezo v vsebinski skupnosti, ki pa ne tvori celote, kakor smo jo umevali dosedaj.

Ali Podbevškova pot v svojem početku ni tista, ki po nji hodi v »Himni o carju mavričnih kač«, »Črni liliji«, »Električni žogi« in »Čarovniku iz pekla«. V prvi pesmi »Traverze«, ki je bila priobčena v »Domu in Svetu«, zazveni sicer whitmanski titanizem in nietzschejansko brezdomovinstvo, n. pr.:

»O, jaz sem povsod doma — kaj mi mar zemlja, ki me je rodila in vsi
moji najdražji — in nikjer, jaz, bog.«⁶

Ali takoj za Traverzami slede nežne pesmi, polne lirike, spominjajoče na motive v narodnih pesmih, n. pr.:

BOL.

Na moje okno trka ptič droban.

»Bela ženka s koso ostro kosi vsak dan.«

⁴ Prim.: Eduard Engel: Geschichte der deutschen Literatur. 2. B. 1918. str. 332.

⁵ L. c. str. 198.

⁶ D. i. S. 1919, str. 114

⁷ Ravnotam, str. 115 in nasl.

in zatem prepojene s tiho, komaj čutno erotiko: Molk, V mesečini, Noč, Ob dnevu vpoklica na kolodvoru, Veneči rožmarini, Rdeča lilija, Žolta lilija i. dr. Da je Podbevšek ostal pri takih preprostih liričnih motivih, težko, da bi danes ne bil ne samo priznan, temveč tudi bran pesnik. Ali pri tem ni hotel ali ni mogel ostati, ne vem, zdi se, da velja oboje, gotovo pa je, da je s »Himno o carju mavričnih kač« zašel v čaroben krog, kjer se zunanje doživetje spoji z notranjim v enoten spev ali bolje krik duše, ki bi, prosta telesnosti, hotela obseči v enem samem hipu vso brezbrežnost vesoljstva, hrepeneč po pokojni sreči, ko o nji še sama nima prave slutnje.

Kakor je v »Himni« podal Podbevšek, tako se mi zdi, verno sliko lastnega razvoja in hrepenenja (o, da mu ne padejo vsi ptiči iz zračnih višav!) tako diha iz »Črne lilije« ves gnus do vojne, do militarizma in njegovih posledic. O »Električni žogi« je pač težko govoriti, ker je tako povsem subjektivna, da bi mogel primeren komentar dati le avtor sam. Nekoliko lažje je dojeti »Čarovnika iz pekla« in »Plesalci v ječi«, ker sta obe pesmi vznikli iz vojne z vso njeno grozo, ki jo ima za mislečega človeka.

Poslednje pesmi, ki so izšle v »Presu« pod naslovom: »O pilotu v zrakoplovu št. ...« (Igračke iz mojih detinskih let) nudijo nekaj liričnih domislekov — v celoti pa rišejo te pesmi življenje od čistih detinskih let preko prve ljubezni, mimo ovir po začrtani poti do tja, kjer se razodenejo poslednje skrivnosti — do smrti.

Podbevškov prvi nastop in ves njegov razvoj je zanimiv in ni bila odveč beseda doktorja Steleta: »da z napetostjo pričakujemo njegovega nadaljnjega razvoja.«⁹ Sedaj pa mi je žal zanj, ker je šel tako daleč, da je potem, ko je izrekel neobjektivno obsodbo nad »Tremi labodi«, izjavil nekaj, česar ne more noben umetnik zagovarjati: »Umetnost bodi razredna«,¹⁰ zakaj to je bila smrt sleherne umetnosti. Če Podbevšek misli stopati po tej cesti, je to zanj prvi korak navzdol.

Drugi, ki je obrnil pozornost nase, je Anton Vodnik (roj. 1901 v Podutiku nad Ljubljano. Ljudsko šolo in gimnazijo z maturo je dovršil v bližnjem Št. Vidu). Kdor je bral njegove pesmi, ki so izhajale v »Zori« in jih prinašata »Dom in Svet« ter »Lj. Zvon«, je morda že zaslužil rahli vpliv modernih francoskih in nemških lirikov Mallarméja, Maeterlincka, Dehmela, morda tudi Weinricha, Trakla (ki je gojil prav tako globoko čustveno liriko, le v modernejši obliki) in drugih, ki so v njem zadeli na sorodna čustva. Njegove strune zvene za spoznanje bolj otožno, a tudi bolj sladko, opojno; pomladni večeri, dehtenje vrtov, sanjajoče deklice pri

⁹ »Kres« II. leto 1921/22, 7. štev.

⁹ D. i. S. 1921, str. 61.

¹⁰ »Naprej« 1922, št. 111. pod: Umetniška prostitucija.

odprtih oknih, njih žalostne oči in hrepeneče roke se zlijejo pri njem v vonjivo pesem, tuintam odeto v rahlo tenčico erotike, n. pr.: V omotici blodni medlimo . . ., V zgodnjem jutru, Revne deklice psalm, V spomladanskih dneh. — Sicer niso vse pesmi take, prve povojne so prežete z rahlo senco bridkosti, a tem slede skozi dve leti same nežne melodije, dokler se ni v poslednjih dneh preokrenil v drugo smer: Sveti zidarji, Nas kličejo beli poslanci, Spokorna. Tu zapušča Vodnik svojo dosedanjo pot, posuto z rožami in deklinškimi sanjami, trga se iz nežnih objemov pomladnih večerov, že ga preveva neka resnost. In to je zanj dobro; morda je bil že v nevarnosti, da postanejo otožni večeri s svojimi sanjami zanj manira, ki bi polagoma odbijala, ali s tem korakom se je rešil zanke, in navdaja nas opravičeno upanje, da njegova pot še ni končana.¹¹

Idejno morda najbolj bogat, formalno še neizpiljen je med mladimi Miran J a r c (roj. 1900 v Črnomlju, gimnazijo dovršil v Novem mestu, sedaj študira slavistiko). Miselno je zrastel, kolikor sem mogel razbrati iz njegove nenatisnjene zbirke: »Skrivnostni romar (1916—20)«, iz Dostojevskega in Goethejevega »Fausta«, formalno je vplival nanj najbolj Oton Župančič (»Samogovori« in zlasti »V zarje Vidove«). Pestrost je dobil morda od ljubljenca mladine Jules Verna, ki ga še vedno rad prebira in tupatam zazveni iz pesmi bežen spomin na Tagoreja, Verlaineja in Maeterlincka. Vse njegove pesmi pa preveva docela individualen izraz, ki se je pač opajal pri tujih virih, pa pri tem nikoli ni pozabil na lastno osebnost.

Njemu nudi narava neprestano novih motivov, ki so mu često vir globokih duhovitih misli, n. pr. »Večerni izprehod«.¹² Prvi del pesmi je slika predmestja v živahnih barvah: otroci, zapoznele perice, prašni kostanji ob reki. — Zatem slede primerjajoče misli, ki v enem samem objemu obsežejo antiko in srednji vek in do naših dni — na to drzna metafora: srp na nebu žanje že tisočletja, zemlja že izdavna utripa tako mirno, le on, ki je vse to zanj — le človek — zaiskri in ugasne, ko vendar le v njem vse vesoljstvo živi.

Poleg miselne lirike, ki je v njem našla močan izraz, ima Jarc v svojih pesmi tudi mične sličice, n. pr.: Umirjenje; V eksotičnih barvah podane impresije.

Na njegovo pot, ki naj bo vsa solnčna, mu želimo le eno, da danega bogastva ne zapravi in se formalno ugladi ter izpopolni.

Vida T a u f e r (Vida Maja) je pričela že zgodaj pesniti. Sama pravi, da je naredila prve pesmi v tretjem razredu liceja, v četrtem je pisala že erotične pesmi, četudi jih sama ni občutila. (Če je »Sam si kriv«¹³ iz te

¹¹ Naslovi pesmi so citirane po nenatisnjeni zbirki: »Za belimi mornarji.«

¹² Vzeto iz navedene zbirke str. 88.

¹³ »Preporod«. God. 3. Br. 5.

dobe, je izredno posrečena.) Ostale pesmi, kakor so: Ciklame, Dogodba, Spomin, Zima — so več ali manj igravke brez notranje moči; globlji smisel pa ima ciklus »Življenje« in »Misli«. V »Domu in Svetu« je izšla nežna lirična pesem »Osamljena deva« z motivom iz narodnih pesmi. V prvi številki »Treh labodov« je njen slog že bolj krepak in značilen. »Strupena kača«, drobna risba s spretno roko vržena na papir, s krepkimi potezami naslikana prevara. »Beračica z lilijami« je verna slika iz velikomestnega življenja, podana z močno notranjo silo. »Žena pijanka« je pač nekaj svojevrstnega, toda zdi se, da pesem ni prišla iz globin duše in lastnega doživetja, zato ne učinkuje. Sedaj priobčuje Vida Taufer svoje pesmi v »Kresu«. V nočnem vlaku, Mirno obličje, Žalostna bajka, Ritmi ciganke — vse so otožne z mehkim odsevom tihe bojazni pred nečem neznanim, le Ritmi ciganke izzvene v strastnem uporu.

Vida Taufer je liričen talent z nežno žensko dušo; morda dosedaj zato še ni našla povsem pravega tona, ker se boji, da bi njene strune zazvenele prenežno ali celo sentimentalno. Ali ta bojazen bo prešla s širšim obzorjem in globljim spoznanjem in če ne bo omagala sredi pota, je upravičeno upanje, da bo po vztrajnem študiju ustvarila še marsikaj lepega. Za zgled, da je tudi ženska zmožna močne lirike, nam bodi Ana Ritter;¹⁴ prva njena zbirka liričnih pesmi je doživela od leta 1898 že dvajset izdaj. In zakaj bi ne imeli tudi Slovenci svoje Rikarde Huch. Izolde Kurz in Ane Ritter?

Naj omenim v splošnem še vse one, ki v mladem, svežem idealizmu stopajo pred javnost s prvim cvetjem.

V »Treh labodih« so se zbrali Joža Pogačnik, Zdenko Skalický, ki spominja po svoji nerazumljivosti na Franca Werfela¹⁵ in tuptatam na Podbevška, Onič in Premru sta preveč subjektivna in je težko doumeti njune pesmi. V »Kresu« vztrajno nastopa Ernest Tiran v prozi in pesmi, Angelo Cerkvénik v prozi — ter Tone Seliškar v pesmi — vsi kažejo talent. »Dom in Svet« je prinesel nekaj pesmi Aljoše Tomažina, Tineta Debeljaka, B(ožidarja) V(ođuška) — o katerih še ni mogoče izreči kake sodbe. Iz nekaterih pesmi Mirka Pretnarja v »Ljubljanskem Zvonu« se da slutiti pesnikov čut za melodijo in fineso. Otroško pesem goji p. Krizostom (»Vrtec«, »Angelček«).

To bi bil kratek pregled čez sodobno pred našimi očmi porajajoče se slovstvo. Pojavljajo se najrazličnejše smeri, ki tekmujejo in se borijo med seboj, toda resna volja, ki jo kažejo mladi talenti, nam je lahko v veselo znamenje o notranji sili našega naroda in naše književnosti.

Da pa iz tega stremljenja zraste res močna literatura, ki bo imela ceno tudi čez nekaj desetletij, morda ne bo odveč, če navedem sklepne

¹⁴ Ana Ritter »Gedichte« (1898) in »Befreiung« (1900).

¹⁵ Franz Werfel »Wir sind« (Kurt Wolff Verlag — Leipzig).

besede škofa Kepplerja,¹⁶ ki je ž njimi zaključil svoj govor na zborovanju v Rottenburgu: »Za sklep bi sedaj rad najmlajšim priporočil založnika za njihove prvence, zakaj dandanes ni tako lahko koga najti, zanesljivega založnika, molčečega kot grob; sicer ne plačuje honorarja, ampak tudi ničesar ne zavrne. Prvovrstni pisatelji so se že obračali nanj in mu zaupali svoje skrivnosti in pri snovanju največjih umotvorov je bil udeležen. Ta založnik se imenuje — k o š. Stopite ž njim v zvezo in nikar mu ne kratite pravic, ki mu gredo. Ne bo v vašo škodo. Zakaj docela neresnično je, da so prvi domisleki in zasnove vedno najboljše in da je ozkosrčno delati koncepte ter prvi, drugi, tretji načrt prepustiti založniku — košu. To je za navadne smrtnike edina pot k literarni višini in veličini in celo izredni talenti je niso prezirali.«

¹⁶ Bischof Dr. von Keppler: Katholik und die schöne Literatur. Gral 21/22, S. 146.

Jože Pogačnik:

Beli stolp ponoči.

Vtonile v sive so blazine,
zvezde mrzle. Najbrž spé.
V noč pokopane so daljine,
dvom z menoj gre: kje so, kje?

Iz oken samostanskih vro
odkrite luči v vrtu novem.
Za njimi deklice pojo,
menda o Stolpu Davidovem.

Otožnovoljna pesem vabi,
ves moj obraz vtopljen je v sij
in ko vzplamtijo udje slabi —
da stolp sem beli, se mi zdi.

Jože Pogačnik:

Molitev revnih.

K Tebi na goro gremo
in pri Tebi bi bili že radi,
da nas bi oblili sijaji
svetiljk, ki podnevi, ponoči
v rdečih molitvah pred Tabo
kot vdani otroci plamté —
tako jim je varno, toplosladkó.

Ti daleč si — mi smo še mladi
in drobne so naše roke
kot lilije v prvi pomladi.
Kako bi, da bili bi Tvoji čuvaji
neutrudni podnevi, ponoči,
ko zlatonatcano pozabo
nad dobre otroke noč boči?

Saj lilije tudi do dne
iz pokoja zarje zbudé,
da spet gredo rose nabirat.
Mi bomo na prvi postaji
v molitvah pri Tebi ves čas,
vsak večer kakor stržki pospali —
saj zvezde bedijo za nas.

Anton Vodnik:

Odpevanje.

Ona: Prvikrat sem zaslišala tvoj glas med sinjim zvonjenjem spomladi...

On: V zvezdnem slapu noči sem s cvetočimi očmi sanjal o tvojem imenu...

Ona: Večer piščalkar je naju omamljal do solz...

On: Bistri studenci juter so naju odevali v rosne plašče smehljanja...

Ona: Kakor z biseri si me obsipal z besedami. Dejal si svetlo kakor dete: Tvoje oči dehte kakor rože...

On: Ti si za žametastimi zavesami svojega molka srkala roso iz zvokov moje cvetne pesmi...

Ona: Niti enkrat se nisi dotaknil s poljubom mojih rok... niti enkrat nisi ohladil mojih žejnih ustnic...

On: Skozi zagrnjeno okno tvoje duše sem te nekoč boječe vprašal: Zakaj jočeš? In si zaječala: Vse rože so ovenele v tvojih dlaneh... Tvoje pesmi so kakor suho listje!...

Ona: In sva jokala oba...

On: Na naju je legla tesnoba kakor črn stolp...

Ona: Zvezde so sčrnele v netopirje...

On: Težko dihanje je bilo najino zvonjenje...

Ona: Najine rōke so postale strupene rože...

On: Najine ustnice gnojne gobe...

Ona: In bila bi umrla, da si nisva priznala nekoč: Doma je žalostno... Pojdiva v tuje, lepše kraje!

On: In sva šla kakor gresta princ in princesa: lepa, blede kakor v pravljici...

Ona: Srebrno sta peli najini stopinji, dihajoči po belem pesku mesečine...

On: Omamljen sem ti šepetal besede kakor daljni gaj: Tvoj korak je opojen kakor vino... zveni kakor zvezde...

Ona: Nisem te čula. Molila sem kot pred oltarjem: Ta lepa dežela je kakor vrt v tihem, belem cvetju... In sem naenkrat vzkliknila: Zapoj mi pesem!

O n : Vrgel sem si čez obličje prozorni plašč smehljava, zagrnil oči v senco trepalnic in dihnil, kakor da bi umiral od presvetle luči: Pojem jo!

O n a : In sem vprašala skozi koprene sladke nevere: Katero?

O n : O — in zvok mojih besed te je oblił kakor v jezeru val, kakor mavrica je zablestel na nebu tvojih oči: Tvojo!

O n a : In ko sva se prebudila iz noči dolgega molka, si iztegnil desnico, kazaje proti cvetočim grmom mesečine, ki so zapirali najino deželo: Ali ne vidiš?

O n : Iz dehtečega valovja sta zvenela proti nebu dva rajska vodometeta... Dva bela stolpa (pokrita s plaščem neba) kakor od brezmadežnega marmorja ali od deviškega snega: v njima so odsevale zvezde kakor v planinskem jezeru...

O n a : In kakor da bi nama tih angel pokazal: To so vajina šotora! — sva šla pobožno kakor po valovih vetra ali kakor device s prižganimi svetiljkami skozi sinjino psalmov...

O n : In sva stopila vanje previdno kakor v čolne...

O n a : In sva pokleknila od zadivljenja na belo cvetje najinih ta... Drgetala sva, ker sva čutila na ramenih plašč neba, kakor da je roka Marijina ali tihega angela...

O n : Na naju so padale zvezde, mesečina je naju omamljala kakor kadilo, ko sva se skozi stene stolpov zagledala kakor skozi tanke dekliške zavese...

O n a : Ničesar si nisva pripovedovala, le strune najinih misli so nama pele od srcá do srcá...

O n : Najini telesi sta postalí kakor svetel zástor...

O n a : Ne enkrat mi niso postale ustnice žejne...

O n : Ker so pile slajše vino... vino zvezd iz belih vrčev. Tihi angeli so nama bili točaji...

André Cebokli:

V skrivnostni luči solz.

V najlepšem jesenskem poldnevu, v gorki luči sonca sem prihajal iz barak, črnih kasarn.

»Lej no — ko pomlad in poletje...!« je odseval vzklik v mojih očeh, ki so ravnokar še gledale samo v črno življenje, ko da ne bi več vzhajalo sonce in bi bilo odpadlo že cvetje — —, ko srečam sredi hribčka mlado gosposko dekle lepega in okroglega obraza, drobnih usten in velikih oči.

* Vesela je bila njena obleka — —, obraz pa žalosten, kakor izraz po smrti treh duš, ki bi jih bila ljubila kakor svoje otroke.

Poznal je nisem. Nisem tudi vedel, odkod prihaja in ne kam hoče. Spoznal pa sem, da ji je zastal korak od strahu, ko je človek sam, čisto sam, in bi rad šel s srcem in z dušo tja, kjer ga pričakujejo v hrepenenju in bolesti — a ne sme... Sme že, ali boji se, da bi tam bilo še hujše trpljenje, še večja samota — —.

In tedaj je povabila velike oči, skrila jih je pred menoj, mene pa je še bolj zbolelo. Zakaj sram je je bilo svoje poti — —, kakor je človeka sram najtišje njegove bolesti, ki pa je najgloblja in najhujša.

Toda s tem mi je odkrila, kam drži njena pot — da je vsak njen korak za eno postajo trpljenja — korak nazaj pa za tri — —.

»Gospodična, kam — —?«

Glas mojega vprašanja je udaril — in odmel je, kot da bi bil razbil svinčeno steno, ob katero so se odbijale njene bolečine in padale nazaj v njeno dušo, da bi se ne oskrunile v tujem ušesu — —. To pa ni bil oni glas, s katerim sem se ji mislil in hotel približati kot prijatelj, kot brat — —, temveč bil je glas iz onega dna mojega srca, iz katerega mi ni še do zdaj odmel ne vzklik in ne vzdih... In tega svojega glasu me je bilo strah, še bolj pa samega sebe: gorko besedo hočeš reči, da bi ž njo pobožal — a vržeš jo ko kamen v čelo, da se ulije kri čez obraz —. Ali je to pa moje zadnje spoznano dno — —?!

Na udarec mojega glasu je vztrepotalo dekle in bolestno vzkliknilo, kakor vaza vzvalovi in zazveni, preden počni — —. Nato se je zgrudilo samo vase in globoko pritajene bolečine so zaihtele:

»Tja gori — — —« Z belim prstom je kazala na črne domove.

Videl sem vanjo, kakor na dno razbite vaze — in vprašal:

»K očetu — —?«

»Da...« In v njenih očeh sem videl odsev prvega črnega doma.

»Samo k očetu — —?!«

»Ne...«

»Temveč — ?«

»Še k bratu...« V njenih očeh se je svetil drugi črni dom.

Pa kot da ne bi bila še užila moja duša dovolj gorjáj, sem vprašal dalje:

»Samo — —?!«

»In k njemu...« V očeh se ji je posvetil tretji črni dom in v obraz ji je udarila kri — —.

Zamaknjena je strmela. V očeh so ji odsevali trije domovi, eden bolj črn kot drugi, ki bi jih rada objela z vso ono grozo, ki živi in ždi izza njihovih sten — —.

In to silno njeno koprnenje je bilo, ki je bilo vzbudilo globoko v meni ono bolešt, ki je iskala odmeva v njeni boilesti:

»Vi iščete še nekega četrtega — —?!« Naslednja beseda mi je v solzi utonila...

Ona — ki so ji solze zalile oči:

»Domovino — —!«

Pa mi stisne roko, od iskanja zažuljeno... in jekne:

»Gospod — —!«

»Marta — —!«

»Ti —: v svojem obrazu nosiš vse svoje gorjè — —!«

V skrivnostni luči solz sva se našla in spoznala.

Božo Vodušek:

Grmi so se odeli v bela oblačila . . .

Grmi so se odeli v bela oblačila.
Vem, o ljuba, da ti si tod hodila,
ko šla si s pojočim korakom med rádostne svate
— in grenek trn je v mojem srcu misel nate.

V zelenih haljah prepevajo, cvetejo griči.
O ljuba, hitela si z žvrgolečimi ptiči
— topoli so se smehljaje čez pot nagnili —
kakó trepečejo danes v otožni, srebrni svili!

Skoval sem ti venec zlat z drhtečimi rokámi.
Sedaj si v gluhi dalji in klic te moj ne vzdrami.
Le še koraki tvoji v belih tleh zvenijo,
kot da angeli bi za oblaki peli tiho melodijo.

Pri bratih Kralj.

»Kateri izmed modernih upodablajočih umetnikov je napravil na vaju najmočnejši vtis? Oziroma: kako je z vajinimi takozvanimi vplivi?«

Fran¹: Očitali so meni kakor Tonetu kumovanje Hodlerja, Klimta, Meštrovića. Pravzaprav ne očitali, ampak, recimo: konstatirali. Tako konstatiranje je pa včasih grozno nerodno, ker tistega, ki ne doživlja umetniškega ustvarjanja, lahko dovede v mrtvi mehanizem pojmovanja, tako, da se zdi vsa stvar silno enostavna, evidentno neproblematična, proces, v katerem pride do izraza umetnikova individualnost in duševnost dobe, ki — jasno — prepaja to individualnost, nekako »rokodelski«, »kopirni«, ali »plagiatski«, kar pa je popolnoma druga stvar in nima z umetnostjo ničesar skupnega. Sicer bo pa količkaj bistro oko takoj ločilo zrnje od plev, pristno od nepristnega.

Tone²: Prvo Meštrovićevo delo sem videl šele lani v »Narodni galeriji«. Klimta istotako lani na Dunaju. Hodlerja sem spoznal že prej iz Dominsvetovih reprodukcij. O njem rečem lahko samo to, da mi je ugajal (linija, stilizacija). Do mature nisem poznal teoretično ne impresionizma, ne ekspresionizma. Ustvarjal sem naivno, nezavedno, brez kakršnekoli spekulacije — izvajanja kakšnih »programov« in »naukov« mi ne more torej nihče očitati.

»Sploh se mi zdi, ustvarjati s preprostim srcem v umetnosti nekaj, preko česar ne moremo iti z nasmeškom.«

Tone: Da. In tiste stvari mi danes osebno še najbolj ugajajo. Najbolj so moje.

Fran: Če že hočejo govoriti o kakih »vplivih«, naj govorijo o moderni umetnosti sploh... o vseh onih neštevilnih faktorjih, ki oblikujejo svojstvene lastnosti dobe in umetnika, ki so skriti v podzavesti umetnika in dobe... To pa je težaven in zapleten problem in umetnik sam je še

¹ Fran Kralj se je rodil 1895. l. v Dobropoljah na Dolenjskem. Pet let je študiral umetno obrtno šolo v Ljubljani, 4 leta kiparsko akademijo upodablajočih umetnosti na Dunaju pri prof. Müllnerju, 1 leto slikarsko upodabljačo akademijo v Pragi pri prof. Bukovcu. Sedaj živi v Ljubljani.

² Tone Kralj se je rodil 1900 l. v Dobropoljah. Študiral in gimnazijsko matura napravil v Št. Vidu nad Ljubljano. Sedaj študira specialno kiparsko šolo na umetniški akademiji v Pragi pri prof. Stursi.

najmanj poklican v to, da bi ga reševal... Izven vsake nejasnosti pa je: brez nove umetnosti... onstran duševnega miljeja te dobe bi ne bil to, kar sem. (Kje ravno pa tičijo korenine mojega duševnega ustroja, kakršen je, bodisi v takozvanih vplivih, t. j. v dobi in nje izrazu sploh, bodisi v najintimnejših plasteh mojega lastnega življenja — kdo bi mogel na to točno odgovoriti? Najtežje pa seveda — kakor sem že rekel — jaz sam, ki se najmanj morem pregledati iz daljave.)

Tone: Že tedaj, ko niti najmanj nisem gledal kritično na kako delo, mi impresionizem ni ugajal. Vse samo za oko. Za lepi videz. Sama površina. Nikoli nisem delal po naravi, ampak po premišljevanju. — Impresionistična dela sem cenil vsled tega, ker so bili avtorji priznani.

Fran: Ko sem v letih 1913—14 ter 1918—19 študiral na Dunaju, mi je bil tovariš kipar **Fenzel**, ki je sedaj vodja dunajskih »mladih«.

Tone: V zadnjih njegovih delih se vidi sorodnost med njim in Francetom.

Fran: Skupaj sva uveljavljala novo izražanje. Kar sva videla podobrega, oziroma v tej smeri idočega, je na naju vplivalo v toliko, da sva dobila večji pogum in samozaupanje, ko sva videla, da nisva osamljena.

Tone: Izmed slovenskih slikarjev sem najbolj cenil **Tratnika**. Edino on je našel odmev v meni.

»Katera doba umetnosti vzbuja v vaju najbolj žive in gorke dojme?«

Fran: Starokrščanska je zame še vedno novost. V njej vidim odprta pota novim možnostim... Vedno sem jo cenil vsled njene neposrednosti, iskrenosti in ker podaja stvari tako kakor so bile občutene. (Najbolj mrzko mi je delo, ki hoče briljirati s svojo tehnično zlizanostjo.)

Tone: Najmočnejši vtis so napravili name gotski krucifiksi.

Fran: Izmed vseh slikarjev najbolj ljub mi je **Fra Angelico**. Najbolj prisrčen, od nobene teorije pokvarjen umetnik.

Tone: Da, **Fra Angelico**! Tudi meni je ljub pred vsemi drugimi.

»Odkod vajino tolikšno nagnjenje do religioznih motivov?«

Fran: Na to je težko ali pa silno lahko odgovoriti. Zunanji povod leži gotovo v najini vseskozi religiozni vzgoji. Sicer je pa to nekaj tako zelo občečloveškega... Pridejo trenutki, ko človek ne more govoriti drugače kakor z molitvijo...

»Nekdo mi je dejal: Religiozne stvari Kraljev so suha gesta brez notranjega doživetja in odkritosti. Kako je mogoče v tem intelektualističnem času, polnim skepse, slikati n. pr. sv. Antona, ki pridiguje ribam?«

Tone: Vsak človek je otrok... In v najglobljih, najskritejših intimnostih — kakor je ravno religija — je še najbolj otrok... In največji — umetnik.

»Dovolita mi vprašanje, o katerem se blebeče toliko in tako zelo tjavendan... Ali sta se kdaj vsaj malo čutila vezana od religije?«

Tone (z nasmehom): Ne, tega pa še nisem nikoli občutil...

Fran: Socialistična fraza! Zatočišče plitvežev.

Tone: Kako more vezati religija, ki je v njej najsilnejša duševna dinamika? Če veže, veže ogromnost in brezdanjost vsebinskih globin. Kar se pa tiče religioznih del za publiko, je umetnik vezan po publiko, pa ne po religiji.

Fran: Sicer je pa to za naju rešeno vprašanje in izven diskusije.

»Katera vajina dela so vama osebno najljubša?«

Fran: Madonna (kip iz marmorja), Marija in kosec (risba), Malopridno drevo (risba), ilustracije k Bevkovi zbirki, Tužna prošnja (plastika v gipsu)...

Tone: Da govorim čisto odkritosrčno: Najbolj še cenim tista svoja dela, ki sem jih ustvarjal še pred in deloma po maturi, ko sem študiral v zavodu. Ustvarjal sem naivno... nezavedno, kakor se je samo izlilo na platno. Ta »raj« poruši ozki stik s svetom z borbo iskanja. Nazaj ni več mogoče. Le naprej. Toda pod intelektom trpi prisrčnost. Zato so mi dela kakor: Marijino oznanjenje (slika), Samson in Dalila (slika), V potu svojega obraza (slika), Na begu (plastika), Tužni rod (plastika) itd. — najljubša. Iz poznejših ciklus: »Življenje«.

»Iz tega sklepam, da ležijo najmočnejše plasti vajine duševnosti v čuvstvenosti in ne, kakor dobiva človek vtis na vajinih razstavah, v intelektualizmu. Toda, kako to, da je — posebno pri Francetu — toliko število del naravnost računsko intelektualnih?«

Fran: Ta dela smatram za nekake študije, v katerih iščem, tehtam in preizkušam nove, točnejše, neposrednejše možnosti izražanja v sliki in kipu.

»In kaj hočeš doseči?«

Fran: Da bi se oprostil tradicionalnega načina, da bi se kolikor mogoče iznebil oblik, da me ne bi ovirale, da bi takoj neposredno zgrabil vsebino, da bi dosegel take oblike, ki bi že same odgovarjale vsebini, ki jo hočem izraziti. — V tem smislu je treba gledati na ta dela, ki imajo pravi pomen pravzaprav le za moj ateljé in v bodočem za moj razvoj.

»Ti hočeš torej, da postane oblika = vsebina. Vsebinska je zgolj duševnost, sredstvo, da izrazim to duševnost, pa je in ostane tvar, bodisi linija, barva, kámen, beseda, zvok. In ravno sredstva kiparja in slikarja so še najbolj tvarna. Če bi hoteli torej v umetnosti doseči formulo: oblika = vsebina, bi morali uporabljati kot sredstvo podajanja duševnosti tudi zgolj duševna sredstva. Iz vsega tega pa sledi, da je udeleženec takega stremjenja v najradikalnejšem pomenu nekaj absolutno nemogočega.

F r a n : Iskati pa je treba vseeno. Če najdem en sam boljši, točnejši, neposrednejši izraz — se izplača.

»Kako ustvarjata?«

F r a n : V glavo mi pride misel. Potem se sama razvija, več ali manj časa ...

T o n e : Le vsebinsko, ne formalno. Formo za slike dobiva v skicah (kompozicija itd.). Za kipe, če nimava pri roki materiala, napraviva na papir skico v svrhu memoriranja, drugače pa začneva oblikovati zamisel direktno v končnoeljavni material.

F r a n : Modelov po naravi nikdar ne uporabljava. Kar se tiče proporcij človeškega telesa, je za naju merodajen kanon --- čut, ki je odvisen od vsebine, ki jo oblikujeva.

Anton Vodnik:

Prakrik.

Stal sem ob kamenitem studencu oaze.
A ne kakor žena, ki pride napolnit svoj vrč
in ne vidi angelov groznih,
ki jo spremljajo kakor služabniki
neznanega, temnega Kralja,
ki piše krvave ukaze
v palači obzidani,
sezidani
za zadnjim polnočnim hodnikom,
ki v njem še odmevajo naši koraki...

Sredi puščave je med viharjem svojega molka
(o, do škripajočih temeljev,
so se stresali naši hodniki!
Kot rjuhe na šotorih so se vili oboki!)
postavil oltar
med priklanjanjem nebá in zêmlje...
Okrog je razstavil trume stražarjev trobečih,
na njihovih ramah se dvignil je Duh,
vihteč svoje kopje...

O, tisočero angelov je pristopilo k meni...
Tisočero angelov držalo mi je sveto knjigo,
iz katere nisem znal brati...

Kot belo stebrovje nato so obkolili naše hodnike.
Kot svete device smo sklonjeni stali
in z vijočim se lokom slutenj
na duše angelov
proseče, proseče igrali.

Kot divje plamenice nato so obkolili naše hodnike.
V kres so raztrgali se, pretopili oboki —
o, kakor rogovi plameni so vriskali,

na razbeljene stene smo prsi pritiskali
 kakor na prsi ljubljenih žen,
 iz poročne postelje omahovali
 v mrzlo ječo med divje zveri —
 pijani
 jokali, jokali, jokali:
 O, bolj še zgoče, bolj še zgoče melodije —
 Ti!

Iz ognja je siknil žareči vilinski svirač,
 razdražil nogé nam v vijuganje kač,
 v šviganje bičev, v plamen in ples —
 kot zver sem trkal ob stene palače,
 ki se niso udale...

O, bil sem tromba na ustih angelov,
 služabnikov Kralja nepremagljivega!

Tedaj sem ugledal svetlikajoče se kopje Duhá —
 in kó sem pokleknil pred Njega, s čelom udaril ob tla,
 so se kakor proroku besede mi zmedle
 v prakrik blodni: a, a, a...

Stanko Vurnik:

O arhitekturi.

Ta panoga upodabljajoče umetnosti izraža svoj etos v najabstraktnjših oblikah in ne nudi ničesar anekdotičnega ali epičnega, kar vleče umetniško povprečno naobraženega človeka k drugim panogam umetnosti. Zato ta umetnost tudi takrat, kadar je našla izraza najvišji ekstazi umetnika v božansko monumentalnih tvorih, na povprečnika ne napravi tolikega vtisa kakor morda kričava vsiljivost fasade trgovskih poslopij v mestih, katere stavbe očitujejo umetniško kvalitativno podobno razmerje do pravih umetnin kakor razmerje reklamnega letaka do slike umetnine.

To dejstvo in pa dejstvo, da je našemu občinstvu, ki še nima prave estetske vzgoje, umetnost še vedno luksus, do katerega ne čuti preke potrebe, je morda vzrok, da igra v naši državi indiferentnost napram arhitekturi kot umetnosti še vedno toliko vlogo. Da je to res, naj utemeljim pozneje, sedaj naj izpregovorim o idejnem razvoju arhitekture do danes sploh.

Čeprav ta umetnost ni morda ravno najvišja in najbolj božanska med svojimi sestrami, kakor to zatrjuje Oton Wagner, pa je vendarle tista panoga, ki je v preteklih dobah navadno prva izkristalizirala oblike, ki so zrcalile duh dobe in je dajala navadno tudi smer in vplivala na razvoj enotnega, tipičnega umetniškega stila v drugih panogah umetnosti. Često si je podredila slikarstvo in plastiko tako zelo, da se danes skoro zdi, da sta eksistirali ti dve umetnosti v nekačernih dobah le kot ornamentalen ali funkcijsko izrazen del arhitekture.

Dočim si je našel antični materializem izraza v arhitekturi v samih vase zaprtih, tektonskih, pa povsem neprostornih organizmih, se kaže v starokrščanski baziliki stremljenje po dematerializaciji v umetnosti, čemur je gotovo edini vzrok le spiritualistična reakcija mladega krščanstva napram paganskemu, samo čutnemu materializmu. Na to se da sklepati že iz razlike med antičnim neprostornim kubusom, ki izključuje vsako zvezo z zunanjim svetom in med baziliko, ki je pojmovana le kot del svetovnega prostora. Dejstvu, da so prvi kristjani nadomestili praznoto antične stene s fiktivno iluzionistično neskončno prostornostjo v mozaikih, gotovo ni bil vzrok postavim horror vacui, kakor se že temu pravi, ampak spiritualistično stremljenje po dematerializaciji stene, ki očem zapira zu-

nanji prostor. Ta spiritualizem je dosegel svoj višek v umetninah gotske dobe, kjer se je mistično hrepenenje dobe kakor utelesilo v kamnu, ki je, optično sproščen svoje teže, zakipel v nebo in obstal v svojem zaletu, ekspresionističen tvor, ki povsem negira svojo materialno eksistenco.

Renesansa, ki je začela odkrivati naravo, je za nekaj časa prekinila taka stremljenja, navezala se je zopet na zemljo, na katero je baročni umetnik široko razpel in poveznil svojo stavbo, ki je v vzvalovanih oblikah vsa kipela čutnega patosa, dočim se ji je stena razmajala v maso s celo fugo linij v pilastrih, horizontalah in daleč vidnih ornamentih. Stili, ki so sledili, so bile večalimanj takorekoč hitro se menjavajoče modne epizode, dokler ni koncem rokokočne dobe zavladata v umetnosti vse-splošna stagnacija. Koncem XVIII. stoletja se je začela ena izmed najbolj pasivnih epoh v razvoju umetnosti sploh, katera doba bi si našla podoben analogon morda le še v epigonstvu dobe ob razpadu rimskega cesarstva.

Dobi začetkom XIX. stoletja je namreč manjkalo individualističnih elementov tako zelo, da v umetnosti neposredno iz sebe ni mogla ustvariti nobene nove oblike. Umetniki so se torej zatekli po oblike v pretekle dobe. Predvsem so še enkrat zopet odkrili antiko, in so poleg v njenih formah komponirali tudi oblike vseh izrazitejših stilskih dob od antike do svojega stoletja. Helenisti kakor n. pr. Nemeč Hansen, ki je zidal dunajski parlament, so stremeli v kombinacijah antičnogrških tvorov po vtisu mirne, harmonične ubranosti. Imenovana stavba ne kaže ostrih akcentov, je še dovolj jasno razčlenjena in pregledna in izzveni v fasadi mehko v svojo okolico.

Napoleonov imperij je, kakor znano, nalašč uvajal reprezentativno masivnost rimskokubističnih stavb, ki je navdušila tudi Wallota za zamislek berlinske zbornice. Na tej stavbi je razvidnih več vplivov, poleg rimskega tudi renesančni, baročni in grški. Vzpenjanje vitkih stebrov v fasadi je zamoril arhitekt z mogočno horizontalo, katero je položil nanje in vsa stvar napravi tako vtis teže, na tla priklenjene, ritmično dobro organizirane mase. Strogi simetriji zunanosti (centralni kupoli odgovarjata na straneh stranska rizalita) odgovarja tudi pedantično simetrična zasnova tlorisa, kakor je bilo tedaj že v navadi.

Gotiki, kakor Nemeč Schmidt, so tedaj iznašli prerojeno gotiko in so krasili svoje stavbe, ki največkrat niso kazale gotske konstrukcije, s fialami in koničasto izrezanimi okni, pri čemer pa vsi ti gotski elementi niso imeli drugega pomena kakor dekorativnega. Drugi so kombinirali: Steindl je nad svoj quasi gotski parlament v Budimpešti poveznil renesančno kupolo in Messel je delal gotske stavbe z renesančnimi ornamentami.

Glavna stvar je bila tedaj fasada in njen stil. Tista krčevita epigon-ska stilomanija preteklega stoletja se je kruto maščevala v stavbah, čijih notranjost se je morala seve suženjsko podrejata kompozicijam fasad in

je zato skoro brez izjeme očitovala tudi simetrično porazdeljenost ali vsaj povsem neracionalno razdelitev notranjih prostorov, pri čemer so arhitekti kolikor mogoče gledali na simetrijo tlorisa namesto na praktične potrebe. In tako so ljudje dve tretjini prejšnjega stoletja stanovali v luknjah, polnih teme in bacilov in se izpodtikali po bedasto izpeljanih hodnikih samo zato, da so bile fasade lepe in stilske in tlorisi simetrični. Kar se tiče fasad, so postajale vedno bolj natrpane različnih izraznih sredstev, kakor galerij, balkonov, in nesmiselnih ornamentov in prozidkov, ki niso nič omejevali, konzol, ki niso nič nosile, pilastrov, ki niso niti optično niti statično ničesar nosili. Ko je v drugi tretjini stoletja še romantično stremljenje po slikoviti nesimetriji zaneslo v arhitekturo razne novotarije, so stavbe povsem skoro izgubile svojo stanovalnost — stilomanija je arhitekturo oropala njenih praktičnih, rabnih vrednot.

Če se res »razvija« umetnost, kakor trdijo nekateri, po nekakem sistemu večnih reakcij, potem se da ta teza, če nikjer drugje, utemeljiti tukaj. Formalističnim stremljenjem so vedno sledila naturalistična, to je stremljenja, ki so šla z razkrojem okorenelih formalnih tradicij. V arhitekturi se je razvila reakcija na eklektistične in formalistične zablode prejšnjega »stoletja iznajdb« v smislu stremljenja po smotrenosti stavb in v smislu najstrožjega tektonizma. Za take pokrete je kaj pripraven teren v domovini Angležev in Amerikancev, ki so znani po svojem common sensu in ki nikoli niso izpeljali teh ali onih stilskih form v toli absurdne ekstreme kakor južnjaki na kontinentu. In res. Nov pokret se je začel že v sedemdesetih letih, ko je John Ruskin izdal knjigo »The seven Lamps of Architecture«, v kateri je prvi nastopil za socialno arhitekturo. Ko so angleški arhitekti še leta 1893. na razstavi v Chicagu videli ameriške načrte, so takoj udarili v to smer in jeli propagirati predvsem drugim smotreno notranjo urejenost prostorov v stavbah in so opravičili treznoprazno zunanost svojih stavb samo z eleganco materiala in solidnega dela. Iz Anglije je zanesel to stremljenje na kontingent Belgijec Henry van de Velde, kateremu je v Nemčiji takorekoč že Semper pripravil tla. Tektonizem se je uveljavil pri njem s tako vehemenco, da mu je bil, kakor tudi Nemcu Obristu, še ornament tektonski, namreč samo izraz funkcije gradbenega člana. Velde je iznašel tudi takozvani secesionistični dekorativni stil, ki se kaže v lepo zavitih ornamentalnih linijah, ki so se pri njem še čisto tektonsko nabrekale ob dotikališčih slopov in obokov in se zajedale v steno okrog oken in vrat, ponazarjajoč fiktivne dinamične energije v geometričnih likih gradbenih členov. Žal, z nastopom secesionizma se je uveljavil tudi povsem dekorativen arhitektonski stil, ki je dovedel koncem stoletja do še večjih nesmiselnosti kakor prejšnje eklektične in stilomanske periode. Iz začetka našega stoletja imamo prečudne hiše, čijih fasade se zvijajo v čudovitih linearnih krčih, ki so ravnotako neestetski in materialu nemogoči kakor neumetniški.

Tiste duhovite linije v fasadi režejo v organizem notranjosti stavbe čisto kakor nož. Nekje v Berlinu je hiša steklarja zidana v fasadi povsem v podobi steklenice in podobnih takih dunajskih valčkov arhitekture imamo iz tistega časa tudi v Ljubljani nekaj.

Predvsem so začeli moderni arhitekti zidati hiše od znotraj navzven, ne pa kakor njihovi predniki, iz fasade naznotraj. Stena je postala ravna ploskev, hiša praktičen, prelučknan zaboje. Eden izmed najizrazitejših prvoborilcev moderne je bil Oton Wagner na Dunaju, ki je vzgojil ali vsaj v nekih ozirih vplival na vso moderno. Predvsem je uveljavil teženje po novem, modernem, po *être de son temps* v umetnosti. Strzygowsky ga dosledno zmerja z inženjerjem in mu odreja umetniško fantazijo, priznava mu pa zaslugo, da je opozoril na material. Wagner je namreč izhajal iz strukture materiala kakor iz prvega in glavnega zakona konstrukcije in z njo oblike stavbe. Najprej je skušal rešiti problem ureditve notranje porazdeljenosti kompartmentov stavbe na tlorisu in ko je tako dobil akademično ogrodje, je začel misliti na konstrukcijo, ki bi bila za dano ogrodje najprikladnejša. Ko je gradil, je pazil na to, da je bila notranja razdelitev prostorov natančno razvidna že na zunanosti stavbe, iz katere se je moralo dati pri njem sklepati tudi na material stavbe, na njen namen in njen pomen, dalje je morala stavba glede proporcij odgovarjati optičnim zahtevam upoštevanja glediščnih kotov opazovalcev z določenih mest v okolici, iz katerih se stavba največkrat vidi itd. Vrnil je torej stavbam njihovo praktično porabnost in uveljavil neke vrste zdravo mišljenje v materialu ter nekaj estetske logike, umetnosti pa v svojem stremljenju po absolutni brezstilnosti ni oplodil z novimi oblikami. Pravzaprav je igrala ta pri njem samo vlogo nalepljenega ornamenta v secesionističnem stilu.

Wagnerjev učenec je naš prof. arhitekt Plečnik, ki je ravnotako umetnik kakor je bil Wagner inženjer. Od njegovih del v Ljubljani žal nimamo drugega razen risalnice ob obrtni šoli, ki služi praktičnim namenom in nima nobenih drugih ambicij. Pač pa je ustvaril prof. Plečnik na Dunaju več stavb, ki bodo še dolgo vzor in šola modernim arhitektom in si je ustvaril s svojim vzgojnim delom na Češkem precejšen krog pristavev. Najlepši njegovi načrti so ostali žal le na papirju, toda izmed del, ki so se tudi izvedla, je Zacherlova palača na Dunaju gotovo ena najlepših stavb na Dunaju sploh. Plečnik je dobil pri konkurenci za načrt te stavbe že leta 1900 prvo nagrado, graditi pa se je začela palača šele 1903 in to brez ozira na denarne stroške. Plečnik si je lahko izbral material, kakršnega je hotel, mogel se je popolnoma razmahniti. Zgradil je torej štirinadstropno palačo s prodajalnami v pritličju, ki je komponirano v železu in hrastovini in tvori tudi optično močno podlago nadstropjem. V mezzaninu so porazvrščeni slopiči z bakrenimi ploščami za napise. Fasade prvih treh nadstropij so preoblečene z granitnimi ploščami. Stenam da-

jejo značaj vertikalne linije granitnih pasov, ki drže plošče k steni. Iz temne stene se lepo odražajo okna z belimi oknicami. Okna v četrtem nadstropju so vzbočena in gosteje sejana, prostor med njimi izpolnjujejo atlanti, ki jih je za to stavbo izdelal znani kipar Metzner. Plastike teh atlantov, ki v spodnjem delu že prehajajo v relief, nosijo na vzkrivljenih hrbtih železno konstruirano ravno streho, na kateri stoji bakrena, ravna mansarda, katero istotako označujejo vertikalne, konstruktivno dane linije opornih drogov. Mansarda preide na oglu med Wildpretmarktom in Bauernmarktom v okroglo obliko valja, ki učinkuje kakor kupola. Zaokroženi ogel fasade poudarjajo na tej strani tudi širša okna. Atlanti in okna v korniši učinkujejo tako živo dekorativno, da ima človek pri pogledu na to stavbo vtis materije, ki se je zavihtela kvišku, a se na vrhu razcvela kakor drevo. Kakor da se je arhitekt po dolgem in mučnem delu pri gradbi treh nadstropij zaveselil v korniši, da bo delo kmalu gotovo stalo pred njim. Hiša neodoljivo učinkuje po svoji monumentalni zasnovi in po svoji dekorativnosti, ki pa je dosežena naravnost z neverjetno malimi, a povsem arhitektonskimi sredstvi. Do Plečnika gotovo nihče še ni ustvaril kaj podobno krasnega, najmanj pa še s tako preprostimi sredstvi. Wagner sam je moral gotovo strmeti pred to umetnino svojega »učenca«, ki je združil vse ono, kar se je pri njem naučil dobrega in praktičnega s pravim individualnim svojim umetniškim genijem v tako arhitektonsko fantazijo. Kakor je Wagner vrnil arhitekturi njeno logiko in smotrenost, tako je Plečnik smotreni in logični arhitekturi vrnil ves umetniški zalet in napravil iz stavbe zopet umetnino.

Pri nas v Ljubljani imamo zelo malo del naših umetnikov. Starejše stvari, baročne cerkve in palače so gradili Italijani, državne zgradbe, šole in sploh reprezentativna poslopja pa Dunajčani in Nemci, večinoma suhi akademiki. Edino Maks Fabiani je zgradil od Slovencev nekaj lepih stavb v Ljubljani, kakor n. pr. hišo knjigarne Kleinmayer in Bamberg in še par drugih poslopij, ki ustrezajo modernim zahtevam. Najnovejša stavba Združne gospodarske banke na Miklošičevi cesti pa je gotovo prva stavba v Ljubljani, ki res odgovarja občutju sedanje dobe. Stavba je po mnenju strokovnjakov kot banka znotraj naravnost idealno urejena, nazunaj pa povsem individualno, skoro ekspresionistično dekorativna: poglej samo, s kakšno vehemenco so poudarjena okna, torej izrazna sredstva na fasadi! Tista kričočnost barv na fasadi je popolnoma v skladu z zahtevami dobe, ki se otesa povojnega abstraktnega meditiranja in stremi zopet za bujno-čutnim, kakor streme po tem tudi barve modernih slikarjev, ki kar kriče na platnu v svoji čutni dekorativnosti. Žal, najbrž bo še dolgo trajalo, preden bo »doba« tukajle pri nas dobila stik s to umetnino, ki je edina času primerna!

V Zagrebu zidajo še danes, koncem prve tretjine dvajsetega stotletja debele baročne stebre v fasade judovskih prodajaln na Ilici, in cer-

kev sv. Blaža so dali zidati polirju, ki je napravil neke vrste avtomobilsko garažo iz kamna, ki mu je bil na razpolago. V tisti cerkvi bi človek čisto lahko zavriskal, dočim bi to nikomur ne moglo priti na misel v kaki drugi, pravi cerkvi. V Belgradu zidajo danes parlament v — renesančnem stilu, z grškim timpanonom v fasadi in italijanskimi galerijami in pilastri ter kupolo. Na vse to bodo postavili cel kup kipov, ki morajo biti, kakor pravi dotični razpis, istotako v renesančnem stilu. Kako si to predstavljajo dotični ljudje, ki so si vse to izmislili, se ne da dognati. Kraljeva vila na Bledu ima baročne, holandsko rokokočne in chippendale - sobe. Toda ljudje, ki so to opremo zamislili, niso pomislili, da bodo hodili po teh sobah ljudje, ki mislijo z dvajsetim stoletjem in nosijo najmodernejše kravate za vratom in žirardije na glavah, kako, da bi se anahronistična navlaka okrog njih ne upirala njihovemu čutu? Mimo beograjskega renesančnega parlamenta bodo brenčali avtomobili in tramvaji in hodile dame v najmodernejših kostumih. Kakšna slika bo to? Zakaj bi secirali mrliče, če nam jih ni treba? Kdo misli danes gotsko, kdo ima danes še vedno renesančen okus? Mi tu doli moramo pač po lastni krivdi capljati vedno pol stoletja za ostalo Evropo. Moderna tehnika dvajsetega stoletja, nove konstrukcijske iznajdbe in nov material, nov okus dobe — vse to da nov stil, moderen stil, ki se nam pravkar razvija iz čisto praktičnega, tektonskega in čisto dekorativnega, v moderen, stil, ki bo nazunaj dekorativen — in praktičen obenem. Vsej umetnosti se pripravlja nova doba, ki se bo okoristila z vsemi pridobitvami moderne, ko se ta oprostí prvih ekstremističnih stremljenj.

Andrè Čebokli:

Prolog k „Peklu na zemlji“.

Brat v trpljenju in mišljenju!

Poglej v rdeče knjige svetovne zgodovine štirih let:
1914 — 1915 — 1916 — 1917 — 1918.

Človek z enim srcem in eno dušo!

Odpri mi štiri kolesa svojega srca, da ti nanje spustim
kri iz štirih jezi: laži, lakomnosti, sovraštva in uboja.
Duša, in če si mlinski kamen, melji to štorno gorjè in
se ne zdróbi — —!

In zdaj, kdor je kriv, tega zadene — —. Kdor spozna, ta
občuti — —. Kdor čuti, tega boli — —. Kogar boli,
ta je zdrav za življenje — —.

Človek, vstani — — še žival ima eno srce in eno dušo!
Hudič pa ostane hudič.

Ljubezen.

Če katoliški akademiki ne bi imeli nobenega drugega razloga, da si ustvarimo organizacijo, ta bi bil dovolj velik: da gojimo ljubezen! Ne samo ono, ki ostane v krogu naše organizacije in ki je sol naših društev, ono toplo sočustvovanje drugega z drugim, o katerem je tako ognjevito zapel Don Carlos; ne, ampak ono srčno kulturo, ki je prva in največja zapoved Gospodova.

»So grehi, ki ne bodo odpuščeni ne na tem in ne na onem svetu« — to so grehi nad ljubeznijo. In vsak greh nad tvojim bližnjim je greh nad ljubeznijo: laž, obrekovanje, nevoščljivost, srd . . . in vsi njihovi trabanti. Strupeno je ozračje bolj kot kdaj prej, strup gre svinčeno po žilah in domovina boleha na dušni španski.

Dr. Klug je zamislil, kako bi bilo, če bi ljudje en dan ne lagali. Polovico manj dela bi bilo, polovico več časa, ki bi ga lahko zopet tako plodonosno izrabili! Ali pretrdno so se vsedli ti nečisti grehi na polju družabnosti v srca in tam slavijo orgije. Ali se ni bati, da nas bo vse zadušilo? Prebridka je resnica, da danes, ne samo da ne veš, kje je resnica, ampak da se moraš ogibati celo svojih prijateljev, zakaj, ne veš ne ure ne dneva, ko te izda . . .

In so tudi taki, ki so zavestno in hote napovedali boj ljubezni, ko so dvignili nasilje na ščit in krivico — zato da sta cinizem in brsknost popolna! Boj pravici: temu, za kar se vsak posameznik in vsak narod bori od rojstva do smrti — zakaj pri najmanjši krivici ne gre samo za sporno stvar, v tej stvari gre za osebnost, ki se bori za pravo in čast: za pravo, čigar cilj je mir (ta predpogoj za vsak razvoj, dà, za življenje) in čast, ki je družabni passeport.

Da, so grehi, ki nam groze. Pa najsi nas zalivajo kakor strup, nam skoro nevidno, nezavestno, ali pa naj hodijo z mečem nad nas ti grehi nad ljubeznijo, ti najhujši, neodpustljivi grehi.

Boj za ljubezen!

Kakor Kristus: vzel je korobač. Če nam je Ljubezen sama dala tak vzgled, ne bojmo se! Čistimo srca, da bodo luči napiti dragulji; trebimo iz njih hinavsko plevel, da nam ozdravi domovina.

Ante Kordin:

Pota in cilji.

(Donesek k razvoju slov. kat. dij. pokreta.)

V razdobju štirih let po vojni so se naše katoliške dijaške organizacije mogočno razširile in okrepile. Na eni strani so dobile svoboden polet po osvobojenju naroda, na drugi pa je ne malo pripomoglo slovensko vseučilišče v Ljubljani. Oboje sta bila ideala, za katera se je borila vsepovsod slov. kat. omladina. Sloboden stik z jugom je ustvaril najmočnejšo kulturno dijaško grupo Jugoslavije: »Jugoslovensko kat. dij. ligo«, ki reprezentira vse hrvaško in slov. kat. dijaštvo v Jugoslaviji in izven nje in goji najožje stike s tovariši iz Srbije. Ni bil samo naroden program, ki je družil kat. dijaštvo, bila so predvsem načela sv. kat. vere, ki so jih dijaki ravno v kat. društvih živo spoznali in jih tudi v življenju uveljavljali. Prišla je vojna in ž njo vsakostransko gorje in njen zubelj je morebiti tupatam ošvrknil naše vrste, a brez večje škode. Zato se mi ne zdi nič čudno, da so imele mlade organizacije tudi svoje nasprotnike, ki so se le bali premočnega dij. razmaha. Brez vodstva ni šlo, in v dijaških vrstah (mislim srednješolske) še najmanj. Vsestranska podpora bi marsikaj preprečila in pravo razumevanje prerajajoče se mladine bi bilo v veliki plus vsemu našemu pokretu med dijaštvom.

Primerno se mi zdi, da sedaj, ko vstopa mlajša generacija v naše vrste, da se nekoliko okrepi ob čistih studencih, ki so namakali naše organizacije v predvojni dobi, da zajamemo tudi mi iz njih pristnega idealizma, ki ga ravno današnji dobi tako manjka.

Slovensko kat. dij. gibanje se je v pretežni večini vršilo izven slov. domovine. Največ na nemškem Dunaju in v Gradcu, manj v zlati Prahi, nekoliko tudi v Krakovu, nič pa v Zagrebu, ker izpiti ondotne univerze niso bili pripoznani v avstrijski polovici. — Po l. 1893 se je ustanovilo prvo kat. akad. društvo »Danica« na Dunaju. Bil je čas, ko se je pri nas vršila idejna cepitev in naravno je bilo, da so se tudi slov. kat. akademiki (pod vplivom biskupa Mahničja) ločili od »Slovenjanov« in ustanovili svoje društvo. Isto se je nekaj let pozneje izvršilo v Gradcu, kjer so se kat. akademiki ločili od »Triglava« in ustanovili »Zarjo«, v Pragi pa »Dan«

Tujina je vzgojila mnogo odličnih naših akademikov. Vsestransko so si razširili svoje duševno obzorje, svoje prepričanje so si utrdili ob

lepih zgledih tujcev in zlasti: tujina jim je bujno razcvnela ljubezen do svojega naroda. Uspehi so se pokazali v ustanovitvi »Slovenske dijaške zveze«, ki naj bi imela v prvi vrsti namen: delo za narod. Med šolskim letom so pridno pripravljali material za počitniško delo med ljudstvom. Podpiral je to akcijo zlasti naš Evangelist, ki je dajal idejnega kuriva na svojih socialnih tečajih pri sv. Joštu. Dijaštvo je postalo delovni faktor v naših izobraževalnih društvih in drugih organizacijah, zlasti v Orlu.

Spominjam se iz razgovorov s sedanjim starešino g. Fr. K., ki mi je pripovedoval, kako so slov. kat. akademiki hodili iz Gradca v Leoben in Fönsdorf na Gorenjem Štajerskem, kjer so naselbine slovenskega delavstva, da so jim tam predavali, jih izobraževali in vzbujali že pomemajočo narodno zavest. V cerkvi pri maši je opazil, da ima ta in oni slovenski molitvenik in ga je počakal zunaj cerkve, da sta mogla govoriti. Ali ni bilo to eminentno apostolsko-misijonsko delo?

Še v večji meri so vršili izobraževalno in prosvetno delo doma. Delokrog SDZ so si razdelili na podružnice in podobore, da so v tem podrobnejem delu izpeljavali svoje načrte. Imeli so predvsem predavanja, prirejali igre in zlasti tudi strokovno izobraževali kmetsko in delovno ljudstvo.

Svoje literarne proizvode in zlasti principiелne članke so priobčevali v slov. dij. glasilu »Zora«. Kakor je hrvatska »Luč« vzgajala in vzgojila hrvatsko katoliško laiško inteligenco, tako je vršila isto nalogo slovenska »Zora«. Bila je pristno dijaška, odkrita, načelna. Urejevali so jo akademiki, ki zavzemajo sedaj v našem javnem in kulturnem življenju odlična in odločilna mesta. Vsakoletna »Zora« je veren odtis vsakokratne vodilne generacije.

Velika zasluga gre tudi akademikom, da so kljub tedanjemu režimu ustanovili in vsestransko podpirali katol. srednješolske organizacije. Srednješolci so bili organizirani v Slov. dij. centrali, ki je bila pod vodstvom SDZ in je do svetovne vojne bila bolj v zatišju.

Med vojno so dijaška društva po večini prenehala z aktivnim delom. Člani so odšli v vojno. Oživele so pa srednješolske organizacije, predvsem v Ljubljani, kjer so v okrilju Marijine kongregacije ustanovile svojo akademijo, kjer so prirejali sestanke in predavanja. — Bogoslovna društva so morala tudi skoroda prestat, ne samo vsled nedostajanja članov, temveč tudi ker so bila izrecno opozorjena od slov. cenzorjev, da je boljše omejiti zunanji nastop. V vseh bogoslovjih so imeli svoja društva, tako v Celovcu, v Gorici, Mariboru in Ljubljani, imeli so stik tudi z fur-lanskimi slov. bogoslovci in z bogoslovci iz Prekmurja, ki so študirali na Madžarskem. Vsa društva so pa tvorila: »Bogoslovsko zvezo slov. bogoslovcev« s sedežem v Ljubljani. V prosvetni akciji pa so nastopali skupno z akademiki v »Slov. dij. zvezi«.

Takšno je bilo stanje našega dijaštva pred vojno. O delu posameznih društev in njihovem stiku z drugimi slovanskimi kat. društvi bi bilo preobširno, ako bi podrobno poročal. — Statistike nisem imel pri rokah, vendar mislim, da sodim pravilno, ako prištejem znaten del študirajoče mladine kat. dij. organizaciji. — Po mestih, kjer so gimnazije, so največ pripomogle k ideologiji kat. dijaštva Marijine kongregacije, ki so in naj ostanejo tudi v bodoče cvet naših organizacij. Razmerje kongregacije in organizacije mora biti najintimnejše, vzajemno delovanje obeh bo v največji prosep kat. dij. pokreta. Saj obe preveva isti duh, saj morajo biti organizacije tudi globokoverne in saj imajo one predvsem namen, da tudi vzgoje katoliško inteligenco. Kat. akad. društvo mora dati svojim članom priliko, da se usposobijo v različnih porajajočih se vprašanjih in gredo s svojimi idejami naprej, da pokažejo vseskozi živo moč katoličanstva.

Naše razmerje do nasprotno mislečega dijaštva je bilo idejno vedno ločeno, brez kompromisa odločno, včasih tudi polemično, zlasti v dijaških glasilih. Boj je bil zlasti načelnega značaja.

S temi razmotrivanji sem prešel že v povojno dijaško konstelacijo, ki pa je zavzela vse druge oblike in se je nekako tudi stik s prejšnjo generacijo popolnoma presekala in nov rod je začel z novimi metodami. Ker živimo še vedno v razvoju organizovanja in orientiranja, je težko zapisati končno besedo. Eno velja: kat. dij. pokret se je takoj po vojni zlasti v srednješolskih vrstah ekstenzivno zelo ojačil, univerza v Ljubljani je presadila »Danico« in »Zarjo« v Ljubljano, ki naj vzajemno z bogoslovskimi akademskimi društvi prevzamejo najlepše delo, ki ga je tako idealno začrtala starejša generacija. Mnogo še manjka, predvsem lastno glasilo, ki smo ga sami pokopali, a naša pot gre naprej do cilja, da mlada kat. dij. omladina prerodi svoj dragi slovenski, hrvatski in srbski narod.

France Debevec:

Jugoslovansko dijaštvo na Dunaju.

Duševna hrana našega svobodomiselnega visokošolskega dijaštva pred vojsko in deloma vse doslej je bil nacionalizem s svojimi težnjami. Misel za narodno osvobojenje je vezala in držala vkup sicer zelo različne elemente in jim dala v njih materializmu vsaj nekaj pozitivnosti.

Po vojski pa je v že itak nejasnem in nestalnem programu liberalnega dijaštva nastala zevajoča praznota. Nacionalizem je postal cvet z uvelimi listi in ostarelimi koreninami, umetno hranjen in negovan od koruptnih vladnih predstavnikov. Razni prvaki so temu posušenemu cvetu skušali podaljšati življenje na ta način, da so »zradikalizirali«
svoj program z raznimi socialnimi popravki. Zato ni nič čudnega, da v tem smislu poskušajo obnoviti svoj program in tako podaljšati pravico do obstanka tudi društva visokošolskega dijaštva liberalnega naziranja, kar spominja socialiste vseh vrst na pripovedko o sraki in pavovem perju.

Ideja, ki je doživela svoje uresničenje, je prenehala biti ideja. Zato me niti najmanj ne preseneča, da se ravno najbolj inteligentni svobodomiselni akademiki oddaljujejo od fipičnega naprednjaštva ter postajajo komunisti, socialisti, disidenti, kakor jih že smemo imenovati.

Prav klasične vzglede za vse takšne in podobne pojave vidimo med jugoslovanskim dijaštvom na Dunaju. Ono zelo točno lahko porazdelimo v tri vrste: v dijaštvo jasne orientacije, v disidente ter v mnogobrojno maso (to je pravi izraz!) brez programa, brez idej, brez duševnih ambicij, kvečjemu strastne priveske vladajočih političnih strank, od katerih so moralno in materialno odvisni. Med temi poslednjimi zaman iščemo jakih duševnosti.

Takozvani liberalni disidenti niso redki; to so akademiki, ki so zapustili svoj dosedanji, ponajveč demokratski prapor ter sedaj iščejo novih smernic. Kar je značilno na njih, je dejstvo, da so postali disidenti iz sramu in studa do nedemokratskih metod v delovanju njih političnih prvakov.

Med dijaštvo jasne orientacije štejem na eni strani naše »Jugovce«, na drugi strani pa komuniste. Pomudimo se najprej pri slednjih.

Oni niso javno organizirani, pač pa so idejno, v medsebojnem občevanju, v javnih nastopih tako zelo enotni, da tvorijo zanesljivo akademsko

četo, ki je močna tudi po številu. Med komunisti so akademiki precejšnega duševnega obzorja, ki so bili deloma za svoje prepričanje že mnogo preganjani. Nad vse značilno je tudi, da se v komunističnih vrstah nahajajo skoraj vse tukajšne Srbkinje-akademikarke. To nas ne sme presenečati. Mlade duše, ki iščejo boljšega človeštva, nego je sedanje, ter imajo v sebi dovolj moralne moči, da se odpovedo ugodnostim, ki navadno prihajajo »zvestim« od zgoraj, in da se celo izpostavljajo preganjanju, se odločijo vselej v ono smer, ki se jim zdi od vseh njim duševno dostopnih najboljša. Zato pa jih tudi medsebojno veže tesno prijateljstvo, ki jih celo v menzi zbira k skupni mizi, kjer je potem zlasti pozno zvečer čuti živo debato in smeh.

Nazadnje naj se zaustavim tudi pri nas samih. Mi smo »Jugovci«, 35 po številu, imamo svoj društveni lokal, knjižnico, tambure, za orlovski odsek tudi telovadnico na razpolago. Naš program je star tisočletja in je izmed vseh programov najmodernejši, samo treba ga je spoznavati in z največjo doslednostjo radikalno izvajati. Za naš program je treba vere in — z n a č a j e v.

Značaj sam pa ima korenino življenja v svobodni volji posameznika; zato raste in se jača značaj avtonomistično, to je: vsakdo izmed nas naj bo delavec in kralj v kraljestvu svojega duha; naj v sebi izdira trnje in kamenje ter naj z umom in srcem nakoplje rude in kristalov, zakaj človeštvo in domovina še vedno čaka uresničenja krščanstva...

Kjer so rudniki veliki, se morajo rudarji organizirati. Nam so društva potrebna, da se izkrešejo in izmenjajo novonastale misli in da iskre užgo plamen tudi pri drugih tovariših, ki hranijo dovolj netiva.

V našem društvu imamo sestankov, predavanj itd. mnogo. Vendar ta niso nikdar pravo merilo društvenega dela in uspeha. Delo in uspeh moramo presojati po rezultatih, ki jih doseže posamezen član v korist svoje duše. O tem pa bi mogel podati poročilo vsak Jugovec zase.

V dobi, ko si tlačeni sloji vseh narodov podajajo roko k skupnemu nastopu za izboljšanje stanja, ki je v teh časih človeštva nevredno, smo katoličani skoraj med zadnjimi revolucionarji — mišljeno v duhovnem pomenu — ki šele zelo pozno radikalno pojmujejo velike zahteve, ki jih nad vsa svetska socialna naziranja vzvišeno krščanstvo stavlja na nas, da namreč ne samo teoretsko, temveč strogo dosledno tudi dejansko pobijamo in razbijemo dosedanje metode medsebojnega sovraštva in preziranja narodov.

Da tudi »Jugovci« doprinesemo nekaj svojega dela za ta cilj, smo po lastnem nagibu in iniciativi pričeli prirejati s tukajšnjimi katoliškimi akademiki raznih narodnosti skupne sestanke s predavanji. Dne 11. maja t. l. smo priredili Jugoslovani, polnoštevilno zastopani, jugoslovanski večer dunajske »Pax Romana«; tov. Debevec je poročal o katoliškem gibanju na Slovenskem, tov. Schöppl o katoliškem gibanju na Hrvaškem.

Na programu smo imeli tudi nekaj pevskih točk s tamburami. Napravili smo zelo dober vtis.

O »Pax Romana« je potrebna razpravica zase. Na tem mestu naj omenim le toliko, da smo jasno opazili, kako zlasti nekaterim narodnostim manjka jačjega krščanskega pojmovanja. Odkritosrčno rečeno, volje in želje za čim popolnejšo dušno obnovo v smislu krščanstva sem največ našel — pri nas samih.

K zaključku naj omenim, da je mnogoštevilno, a brezidejno tukajšno jugoslovansko dijaštvo motno-liberalnega naziranja čutilo potrebo, da se organizira. Iniciatorji so imeli namen, da ustvarijo skupno kulturno društvo za vse dunajske akademike iz Jugoslavije. V njih moten program, skrupčan iz zelo čudnih misli, smo nalili s komunisti in disidenti čistega olja kritike, tako, da se je nazadnje izcimilo obširno fašistovsko društvo.

Dr. Ludwig Baum, Berlin:

O katoliškem dijaštvu v Nemčiji.

Če hočemo svojstvene lastnosti katoliškega dijaštva v Nemčiji pojmiti in pravilno presoditi, tedaj se more to zgoditi le na podlagi pravega razumevanja nemškega dijaštva sploh. Po zunanjih oblikah kakor po notranjem ustroju se nemško dijaštvo znatno razlikuje od onega v drugih deželah, ne samo od slovanskega in romanskega, ampak tudi od narodov germanskega debela. Ta globoko posegajoča razlika se najjasneje pokaže na polju korporativne združitve mladih študirajočih ljudi. Izvrstni poznavalec nemškega dijaškega življenja, dr. Sonnenschein, je opetovano opozoril na to, da nemškim dijaškim zvezam temeljito manjka ono, kar je običajno skoro v vseh drugih deželah bistvo in jedro dijaškega združevanja: propaganda. Nemško (dijaško korporacijo bi docela napačno pojmovali, če bi jo stavili v paralelo k dijaškim zajednicam drugih dežel, ki se združijo, da delujejo in pridobivajo za izven njih ležečo idejo (bodisi politično, religiozno ali socialno). To stanje, da so organizirane dijaške grupe kompaktno nastopile za zunanje cilje, je nastopilo v Nemčiji le v posameznih slučajih in le v časih najjačje politične napetosti, kot n. pr. v začetku prejšnjega stoletja in v manjši meri tudi v revolucijski dobi po veliki vojni. Bistvo nemške dijaške zajednice je torej iskati drugje. Njeno težišče leži v notranjosti, v duševnosti in v osebnosti. Korporacija je na ozkem osebnem prijateljstvu počivajoča zajednica vzgajanja in doživljanja. Če govori nemški organizirani dijak o idealu korporacije, tedaj naslika malo, tesnospojeno zajednico, v katero se more priti le po dolgi preizkuševalni in vzgojni dobi in v kateri ostane sprejeti toliko časa, dokler mu žalujoči prijatelji ne vržejo v odprti grob dijaške čepice in trakú; potem govori o prijateljski zvezi, v kateri je vsakdo vsakemu resničen osebni prijatelj, ne samo v veselju in trpljenju dijaške dobe, ampak tudi za življenje.

Ta misel dijaške zveze se odeva na zunaj v ljubeznivo in zvesto ohranjene oblike davno minulega časa. Tudi tu leži opomnje vredna razlika med Nemčijo in večino drugih dežel. Barve in oblike, dijaški jezik in stari dijaški običaji so se v Nemčiji ohranili, medtem, ko se je stari način stanovanja v kolegijih in domovih, ki je v drugih deželah pogostoma ostal, v Nemčiji skoraj umaknil privatni dijaški izbi.

V vseh teh točkah se katoliško dijaštvo z nekatoliškim ujema. Staro nemško burševstvo pred sto leti, neposredni predhodnik današnjega društvenega življenja, je bilo interkonfesionelno. To je bilo mogoče, dokler je dijaška mensura tudi pri katolikih veljala kot dovoljen sport. Šele cerkvene mensurne prepovedi so napravile ločitev katoliških dijakov od ostalih nujno. Tako so nastale koncem 4. decenija prejšnjega stoletja prve čisto katoliške korporacije. Kulturni boj šestdesetih let jih je prisilil k najmočnejši združitvi in k najbolj živi duševni gibčnosti. Od tu naprej datira veliki vzpon katoliškega društvenega življenja v Nemčiji, ki ga po najnovejšem dvigu zadnjih let predstavljajo sledeče organizacije:

C. V. = Cartell-Verband der farbentragenden katholischen Verbindungen.

K. V. = Kartell-Verband der nichtfarbentragenden katholischen Korporationen.

U. V. = Unitas-Verband wissenschaftlicher Studentenvereine.

F. V. = Verband der Freien Vereinigungen katholischer Studierender (Studenten und Studentinnen).

H. V. = Hochland-Verband katholischer neustudentischer Verbindungen.

V. K. St. D. = Verband katholischer Studentinnen Deutschlands.

Razen pritiska od zunaj prihajajoče sile je bil tudi notranji pritisk, ki je veliko pripomogel do ojačenja katoliške korporacije. Čim dalje, tembolj se je v resnih krogih dijaštva uveljavljal odpor proti vse preveč laksnim in čestokrat zarjavelim nravnim nazorom starih korporacij. Ta odpor je priklical na eni strani evangeljske zveze na plan, ki so se zavedno postavile na tla krščanske nravnosti, na drugi strani je okrepil moralčni čut katoliških korporacij.

V celem tem časovnem območju je ležalo težišče katoliškega dijaškega življenja vseskozi pri korporacijah; ne inkorporirani — »Finken« — so v splošnem živeli individualistično izolirano življenje, ki je komaj imelo kaj pomena za dijaško splošnost.

Od izteka prejšnjega stoletja se prične, čim daljši, tem jasneje vidni, globokosegajoči duševni prevrat v celem območju mladine. Da moremo to razumeti, moramo nekoliko dalje poseči. Prekoračeni idealizem nemške filozofije v začetku 19. stoletja je imel za posledico, da je po padcu Hegelove filozofije nastopila močna reakcija v dobro nasprotnega filozofskega principa, materializma. Nesluteni razvoj naravnih ved in triumfi uporabljene znanosti v industriji in tehniki, končno ogromni razcvet trgovine, prometa in obrti v novi nemški državi, vse to je delovalo skupaj, da je stoletje, katerega začetke so videli še Goethe, Schiller in Kant, končalo v naravoslovno znanstvenem materializmu in v ekonomičnem pojmovanju zgodovine, s tostransko religijo, s ponašanjem kulture in

denarja in z onim fin-de-siècle razpoloženjem, ki ni na dnu ničesar drugega kot splošni bankerot notranjega človeka.

Ravno okrog tega časa je bilo — pred malo več kot 25 leti — ko so se pod imenom »Wandervogel« zdužile prve grupe mladih ljudi v močnem hrepenenju, veliko puščavo običajne meščanske mladinske vzgoje napolniti s katerokoli vsebino čuvstvovanja in doživljanja in z uporno odločnostjo, začeti novo življenje v naravi in v svobodi, daleč stran od gostiln in komercov, tobaka in alkohola, plesnih vaj in flirta običajnega življenja mladine. V začetku malo opaženo, potem zaradi večkrat radikalnega preloma z vsemi zunanji življenskimi navadami starejše generacije mnogokrat zasmehovano, se je vendar to gibanje mladine v prvem desetletju našega stoletja močno razširilo in je pridobilo, korakajoč od zunanosti k bistvenemu, k notranosti, čisto ravno najboljše. Pred vojsko je postalo to gibanje mladine že zavedno duhovno in nravstveno gibanje široke plasti. Svobodnonemški mladinski dan na Meißner-ju v jeseni 1913, katerega je Nikolaus Ehlen pred kratkim imenoval eno največjih kulturno zgodovinskih del nemškega ljudstva, predstavlja v tem razvoju blesteč višek, če povzame cilj nove mladine v formulo, ki je postala slavna: »Svobodno nemška mladina hoče iz lastnega nagiba, pred lastno odgovornostjo in z notranjo resničnostjo oblikovati svoje življenje.«

Ognja, ki ga je zanetila ta mladina, tudi vojska ni mogla pogasiti. Po vrnitvi iz vojske je namreč vzplapolal v še jasnejšem sijaju. Predvsem je preskočila vžigajoča iskra tudi na katoliško mladino, ki je dosedaj vsled marsikatero trde besede, ki je padla od strani napadajoče mladine proti starim avtoritetam, staršem, cerkvi in šoli, prestrašena stala ob strani. Tu ne moremo pobližje razpravljati, v katerih oblikah je potekal razvoj, kot katerega končni zaključek imamo danes nadebudne začetke katoliškega mladinskega gibanja. »Hochlandverband« in »Groß-Quickborn« za dijake in dijakinje, »Quickborn« za študirajoče dečke in deklice in »Jungborn« za delovno mladino in končno »Großdeutsche Jugend« kot apostol mladinskega gibanja v širokih krogih — vsi so danes na tem, da napolnijo, kar je dragocenega v mladinskem gibanju, njegovo resničnost, njegovo preprostost in naravnost, na polju krščanskega svetovnega nazora s katoliškim duhom.

V akademskem območju so bili od tega mladinskega gibanja zajeti naravno najprej tisti krogi, ki niso bili organizirani v zvezah. Toda razumljivo je, da od tako svežega in močnega viharja začutijo dih tudi stare konservativne korporacije in tako se povsod že precej časa v katoliškem dijaštvu goreče trudijo, da bi zastarelo in okorelo odstranili in napravili prostor klicam novega življenja. Najboljše glave katoliškega dijaštva nimajo že zdavnaj več nobenega veselja nad okorelimi oblikami in brezsmiselnimi pivskimi navadami. »Gostilno« mnoga katoliška društva sistematično dvigajo na višjo stopnjo s predavanji, godbo in dobrimi

recitacijami. V dobro vodenih korporacijah se mnogo stori, da se v članih zbudi smisel in interes za vse važne in velike naloge sedanjosti. Religiozno življenje, kolikor smemo sklepati iz zunanjega udejstvovanja, cvete vsepovsod. Leta po vojski s svojo duševno napetostjo so tudi katoliškim dijakom čestokrat dala priložnost, da se udeležujejo v religioznih, kulturnih in višjepolitičnih zadevah v službi splošnosti. Sodelovanje katoliškega dela dijaštva pri po vojski ustanovljeni skupni organizaciji »nemškega dijaštva« je sicer manjše, kakor bi bilo v obojnostranskem interesu želeli. Zato pa je bilo na treh drugih poljih izvršeno marsikatero dragoceno delo.

Najprej je treba tu omeniti socialno dijaško gibanje, ki je 15 let približno, iz München-Gladbacha in pozneje iz Berlina prinašalo v katoliško dijaštvo razumevanje za socialna vprašanja in naloge. Gibanje nima niti kake trdne organizacije, niti ne stremi za prijemljivimi cilji, toda vrednosti tega spretnega in vztrajnega socialnega vplivanja na dijaštvo ne smemo premalenkostno ceniti.

Na drugem mestu bi bilo omeniti gibanje za religiozno obnovo, ki se je po vojski začelo povsod v katoliškem dijaštvu in ki se po večini navezuje na organizacijo »Katholischer Akademikerausschüsse« (K. A. A.). Tu gre za stremljenja, ki se v razliki do mladinskega gibanja v glavnem obračajo na katoliške dijaške korporacije in skušajo v njih zopet vzbuditi razumevanje in ljubezen za pristno religiozno življenje.

V mnogih univerzitetnih mestih je K. A. A. sploh centralna instanca za najrazličnejše naprave med katoliškim dijaštvom. Podpira in pospešuje delo dijaške kongregacije, Bonifacijevega društva, Elizabetnega društva, Vincencijeve konference itd.

Tretjič moramo opozoriti še na najnovejše polje, na katerem se začenjajo katoliški nemški dijaki udeleževati z obetajočim uspehom: na internacionalno skupno delo katoliških dijakov. Sodelovanje nemških dijakov in dijakinj na internacionalnih dijaških kongresih kakor pri Pax Romana je gotovo od drugih strani tako znano, da ni potrebno, da bi se v to spuščal.

Tako je torej pregled čez sedanji položaj katoliškega dijaštva Nemčije v mnogem oziru naravnost razveseljiv. Sicer se moramo pred pretiranim optimizmom čuvati in posebno ne smemo prelahko sklepati od posameznih oseb na skupni nivo. Vendar pa nam vseeno marsikaj kaže, da mnoge dragocene klice, ki smo jih v tem sestavku mogli le naznačiti, rastejo in bodo zorele. Za to upanje nam daje potrdilo in pogum pogled na zgoraj opisano mladinsko gibanje, ki je pri vsej nejasnosti in nezrelosti tako polno stvariteljske moči in rodovitne napetosti, da moremo srečanju te mladine, ki jo čakajo velike naloge, le z radostnim pričakovanjem zreti nasproti.¹

¹ Poročila iz drugih držav, ali niso dospela, ali pa so tako suhoparno, zgolj statistično informativna, da jih ni bilo mogoče sprejeti v »Almanah«.

Viktor Korošec:

Nekatere točke našega programa.

Človek je dolžan ravnati vse po pravcu večnega zakona. Kadar koli in kjer koli se odmakne od tega pravca, zgreši svoj smoter.

Dr. Mahnič (R. K. VIII. 115).

Katoličani smo. Nauk Kristusa, Boga-človeka, tvori izhodišče vsega našega mišljenja, postavlja končni cilj našemu življenju ter daje trden pravec našemu delovanju.

Dobro se zavedamo, da nam je študiranje v veliki meri bilo mogoče le z ljudskimi žrtvami, zato hočemo svoje mlade sile posvetiti narodu in državi in jima tako odplačati kapital, ki sta ga naložila v nas.

Ker pa nudi edino krščanstvo zadovoljiv odgovor na vsa vprašanja, zato bomo vse aktualne probleme: kulturne, socialne, gospodarske in politične reševali v duhu krščanstva.

To je jedro našega programa in o tem nekaj misli.

Kristusova osebnost je brez dvoma najmarkantnejši pojav svetovne zgodovine. S svojim naukom je izzval največjo ločitev duhov, kar jih je videl svet. Od betlehemskih pastirjev, ki ga pridejo molit in kralja Heroda, ki ga zalezuje, preko rimskih cesarjev, ki skušajo z vsemi silami zatreti mlado krščanstvo in množic mučencev, ki žrtvujejo svojo kri za resničnost Njegovega nauka, tja do današnjega časa vidimo, kako se človeštvo deli v dva tabora: za in proti Kristusu. Zdi se, da postavlja življenje vsakega na Golgoto pred neizprosni: ali — ali? Mnogo jih občuduje nravno veličino Njega, ki umira na križu, drugi priznavajo globokost Njegovega nauka, toda za vse te je umirajoči le — človek. Mi pa pokleknemo pod križ in izpovemo svojo ljubezen s sv. Tomažem Akvinskim: »Adoro Te devote, latens Deitas!«

Za svoj ideal smo si izbrali Kristusa, ki visi na križu in umira za druge, umira za vse človeštvo, umira preziran in ubog. Ob svoji odločitvi si tvarnih dobrin pač nismo obetali in jih tudi iskali ne bomo — te bi morda našli drugje. Ko smo se odločili za krščanski svetovni nazor, smo si izbrali pot, ki gre strmo navzgor in je naporna, toda edino ona vodi na vrh k solncu, k resnici, k Bogu.

Ker je Kristus Bog in Njegov nauk popolna resnica, zato mora preiti krščanstvo v vse naše mišljenje, življenje in delovanje. Klasično je povedal to dr. Mahnič, govoreč o našem dijaštvu: »Krščanstvo ni teorija, ni le teoretično razpravljanje o dogmah, o morali, o socialnih problemih; katoličanstvo zahteva dejansko aplikacijo verskega znanja na življenje posameznika in družbe, na zasebno in javno življenje, na zakonodajo, na državo. Toda poudarjam: aplikacija mora pričeti najprej pri lastni osebi.«

Predvsem mora biti vse mišljenje v vsakem oziru krščansko. Za to pa je potrebno veliko samovzgojno delo. Formalni vstop v katoliško organizacijo ni konec, ampak je šele začetek one velike revolucije srca, v kateri se mora vse naše mišljenje in čuvstvovanje popolnoma prepajati s krščanskimi načeli. Neobhodno potrebno je to zlasti v naši dobi, ko tvori materialistični mamonizem končni kriterij vsega delovanja in nehanja. Mi pa hočemo motriti vsa vprašanja z edinega, za nas možnega vidika »sub specie aeternitatis« in odločno odkloniti vse, karkoli je z njim v nasprotju.

Krščanska načela pa ne smejo ostati umski principi, ampak izvajati jih moramo v svojem zasebnem življenju pravtako kakor v javnem delovanju in sicer dosledno in povsod: v študijski sobici, v dvorani parlamenta, v ozkem prijateljskem krogu in na ljudskem shodu, v uradu in v združnem, gospodarskem, socialnem in političnem delovanju.

Pot načel pa ne pozna kompromisov in zato je težka.

Pet in trideset let je deloval med nami dr. Mahnič, mnogo težkih dni je doživel, toda niti za trenutek ni omahoval ali popuščal v načelih. Kristus in njegova resnica mu je bila pred očmi, ko je s heroično odločnostjo udaril po breznačelnem liberalizmu in postavil svoj kategorični: aut — aut. Prežet Kristusovega duha je neustrašeno dvignil svoj glas zoper nasilje, ki se je godilo nad ubogim narodom; zato je moral bolni, devet in šestdesetletni starček v pregnanstvo, napram surovi sili je bil pač brez moči, toda njegovega duha nasilje ni uklonilo. Misel na Kristusa mu je lajšala tudi njegovo trpljenje v zadnjih mesecih njegovega življenja, ko je umiral pod tujo streho daleč proč od svojega doma. Posebjeno načelo se mi zdi ta mož in iz vsega njegovega delovanja odsevajo misli, ki jih je zapisal l. 1895: »Mož se mora držati načela. Pot načela je sicer dolga, toda častna in zmagovita... Uspeh ne izostane; krščansko načelo je božje načelo, je božja moč; ono zmaga, počasi sicer, a gotovo, kakor je gotovo Bog, njegov vzor. To je zmaga, ki premaga svet, vera naša, recimo: načelo naše!« (R. K. VII. 430.)

*

Primerno je, da označimo svoje pojmovanje narodnosti in države.

Narod je skupina ljudi, bivajočih stalno na skupnem ozemlju, ki se poslužujejo istega občevalnega sredstva — jezika. Plod večstoletne skup-

nosti je posebna narodna kultura, več ali manj izrazit narodov značaj, večkrat tudi politična in gospodarska lastnost. Vsak pripadnik določene narodnosti ima do te gotov krog dolžnosti. Ker stojimo kot kristjani na stališču enakopravnosti vseh narodov, zato odklanjamo vsak ekspanzivni šovinizem. Nikdo nima pravice siliti pripadnika ene narodnosti, da bi se ji izneveril; še manj pa je dovoljeno koga radi tega zapostavljati in mu kratiti njegove državljanske pravice. Vse to pa moramo priznati tudi pripadnikom drugih narodov, če prebivajo v naši državi, prav tako kakor to odločno zahtevamo za svoje neodrešene brate, ki prebivajo izven mej naše države.

Podobno pojmujeemo državo. Tudi njo gledamo »sub specie aeternitatis«. Stvarnikova volja je bila, da naj bo v danem družabnem redu nad posameznimi fizičnimi individui še neka juridična oseba — država. Njena naloga obstoji v izvrševanju onih opravil, ki jih posameznik ne zmore; njen smoter pa je obča blaginja. Zato država ni Heglov »prezentni bog«, ampak tudi za nje so obvezne meje božjega nramnega zakona, ki jih nikdar ne sme prestopiti. Zato odločno zavračamo vsak macchiavellizem in tudi javno življenje se more pravilno razvijati le na temelju onih norm, ki veljajo tudi v zasebnem življenju. Zato je država le relativno, ne pa absolutno suverena.

Kot državljani mlade Jugoslavije se zavedamo velikih nalog, ki nas čakajo v narodni državi. V najodličnejši meri so ravno katoliški možje sodelovali ob njeni ustvaritvi in tudi mi ji bomo z veseljem posvetili svoje moči. Prepričani smo, da bo ravno naš pokret vzgojil može širokega duševnega obzorja in jeklenih značajev, ki ji bodo s svojim delom zagotovili najlepšo bodočnost.

Glede razmerja med cerkvijo in državo zastopamo mnenje, da sta obe popolni družbi, vsaka v svoji vrsti najvišja in v svojem delokrogu samostojna. Naloga države je skrb za časni, cerkve pa za večni blagor njenih članov.

Ker pa spadajo gotove zadeve (šolstvo, zakon) v področje cerkve in države, je v interesu obeh, da urejata te skupne zadeve sporazumno. Odločno pa obsojamo vsak poskus okleniti cerkev in duhovščino v spone cazaropapizma in jožefinizma; naš ideal je: svobodna cerkev v svobodni državi.

*

Najbolj značilen znak naše dobe so težki socialni in stanovski boji. Odkar je v vsem javnem in gospodarskem življenju načelo skrajnega egoizma in čim večjega dobička stopilo na mesto božjega nramnega zakona, od tedaj je zazijal globok prepad med dvema razredoma: med maloštevilnimi kapitalisti na eni in množicami proletariata na drugi strani. Ugodni gospodarski položaj je prvim omogočil, da so spravili časopisje, vlado,

pravni red in parlament pod svoj vpliv. V njihovem interesu se vodi vsa državna politika, zunanja in notranja. Sicer pa so že začetkom dali državi prijateljski nasvet: le ne se vmešavati v »svobodni razmah«, ne ovirati svobodne konkurence in tiranije kartelov. Ker so kot »pravni lastniki« proizvajalnih sredstev obenem tudi edini lastniki proizvodov, je mogoče, da njihov dohodek ni v nikakem sorazmerju z njihovim delom in da se tako s kopičenjem milijonov v neskončnost zagotavlja brezskrbni obstoj poznejšim rodovom za stoletja vnaprej.

Ker pa je množina tvarnih dobrin kvantitativno omejena, mora vsled te koncentracije nastopiti pomanjkanje pri delovnem ljudstvu — od jutra do večera, dan za dnem se trudi proletarec, da more prislužiti z delom najpotrebnejše za svojo družino. Vse misli se vrte le okoli vprašanja, kako bo danes preskrbel svoji družini kruha in obleke in nič ni čudno, da se je srcu tako zelo odtujila misel na Boga in krščanstvo.

Kapitalizem kot sistem, v katerem znači dobiček začetek in konec vsega, nima več pravice do obstoja. Mesto njega mora stopiti nov družabni red, ki bo uveljavil krščansko načelo pravičnosti, enakosti in ljubezni tudi na socialnem in gospodarskem polju.

V čem je bistvo krščanskega socializma? Prvo, kar naglašča z vsem poudarkom, je dolžnost dela. Delo napravlja redno vsakogar za polnovrednega člana človeške družbe. Delo bodi tudi glavni naslov za pridobivanje lastnine na proizvodih.

Krščanski socializem priznava lastnino; on jo s posebnim poudarkom priznava tudi tistim, ki jim jo kapitalizem odreka. Kajti čudno bi bilo, da bi skrbno zaščifili lastnino strojev, ne pa tudi delovne sile delavca.

Seveda pa ne priznavamo s tem absolutne, vseh нравnih in socialnih ozirov proste lastnine, kjer bi pravni lastnik imel popolno pravico rabe in zlorabe. Ker ni nobena stvar po svojem bistvu določena, da postane lastnina določene osebe, ampak je po svoji naravi redno dostopna vsej družbi in ker je vsaka večja lastnina možna le s sodelovanjem drugih — zato nalaga lastnina lastniku družabne dolžnosti.

Torej je tudi lastnina, ki bi v veliki meri varno posegala v pravice splošnosti, neupravičena in naloga države je, da potom podružabljenja (socializacija ni podržavljenje!) pripomore delavcu in trošitelju do njegovih pravic.

Ker je čezmerno bogastvo možno le ob istočasnem obubožanju drugih, ga je treba preprečiti z maksimalno premoženjsko mejo.

Ker se je sedanji sistem političnega parlamenta izkazal za nesposobnega, da bi poleg politične vršil še drugo zakonodajo in ker se močno javlja zahteva po stanovskih samoupravah, zato je treba socialno in gospodarsko zakonodajo prenesti na posebno stanovsko gospodarsko zbornico.

Ker je v bistvu socializma (v nasprotju s komunizmom), da se uveljavi vsak poedinec v družbi v največji meri, zato zastopamo najširšo samoupravo ne le na političnem, ampak zlasti tudi na gospodarskem in kulturnem polju. Le tako bo mogoče, da bo prišlo povsod do besede ljudstvo in se uveljavil resnični demokratizem v vsem javnem življenju.

*

Macchiavellistični egoizem pa ne povzroča ostrih bojov le med posameznimi stanovi istega naroda, ampak povzroča težke spore tudi med državami, ki se končno rešujejo z vojno.

Nad vse razveseljivo je dejstvo, da največji učenjaki na polju mednarodnega prava sedaj ne priznavajo več državi splošne pravice do vojne, ampak vidijo v njej le še skrajno sredstvo represije zoper kak mednarodni zločin. Toda kot katoličani se ne moremo zadovoljiti s tem. Saj nam je Kristus ukazal ljubiti tudi sovražnike in učil svoje učence, naj ob vstopu v vsako hišo rečejo: »Mir tej hiši!« Kakor odklanjamo načelo, da bi dvobojski jeklom odločal pravico, tako se mora tudi v mednarodnem življenju uveljaviti načelo pravičnosti in sporazuma.

Le tedaj, če bodo tudi v meddržavnih odnošajih zavlada kot izključna norma krščanska načela, tedaj šele bo celemu človeštvu v polni meri veljal božični pozdrav: Slava Bogu na višavah in mir ljudem na zemlji!

Vsebina.

Dr. A. B. Jeglič, škof: Poslanica	3
Pesem	8
F. Č.: Kristus in tragika človeškega srca	10
Aljoša Tomažin: Oznanenje	22
> Jezero	23
> Jaz bi rad samo malo prostora	24
Andrè Čebokli: Moj gozd	25
Aljoša Tomažin: Ko noč se črna dotakne streh	26
> In včasih pred mano stojijo	27
Janko Kralj: K enoti sveta	28
Francè Vodnik: Izgnanec	32
> Pesem nevidne reke	33
M. J.: Dante	34
Anton Vodnik: Bolnikova vigilija	36
Francè Debevec: Poglavje o katoliških materijalistih	37
Okorn Janez: Moja duša	41
Andrè Čebokli: Mrtve roke	44
Tine Debeljak: Rdeče kadilo	50
> Ugasle svetiljke	52
Andrej Križman: Presveta Evharistija — zedinjajoča vez narodov	53
P. Krizostom Sekovanič: Za Jagnjetom	57
> Nova maša	58
P. Roman Tominec, O. F. M.: Nekaj misli o porajajoči se slovenski literaturi	59
Jože Pogačnik: Beli stolp ponoči	66
> Molitev revnih	67
Anton Vodnik: Odpevanje	68
Andrè Čebokli: V skrivnostni luči solz	70
Božo Vodušek: Grmi so se odeli v bela oblačila	72
Anton Vodnik: Pri bratih Kralj	73
> Prakrik	77
Stanko Vurnik: O arhitekturi	79
Andrè Čebokli: Prolog k »Peklu na zemlji«	85
F. Š.: Ljubezen	86
Ante Kordin: Pota in cilji	87
France Debevec: Jugoslovansko dijaštvo na Dunaju	90
Dr. Ludwig Baum: O katoliškem dijaštvu v Nemčiji	93
Viktor Korošec: Nekatero točke našega programa	97

Izdanje „Almanaha“ je omogočila tvrdka Hudovernik & Komp.
iz Radovljice.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

C08155

00000392459